3 1761 05606118 7

PC
3937
T76
1917

I

(87

Trotula
de Westre Johan.

Trotula

de Westre Johan

a.j.

LIBRARY
MAR 21 1967
UNIVERSITY OF TORONTO

PC
3937
T76
1917

[I a] Assi comença lo libre q̃ parla gint e desliure de tot adop dla Regine, p la qual en tot son temps viura sana: lo qual a fet Mestre Johan, a la Infante molt agradant, al qual a mes nõ Trotula.

Salutz a vos, flor d Arago,
A qui don Deus riq̃ baro
E totes coses bẽ plasẽtz,
Per fer los vostres bõs talẽtz
E que vos don la sua amor
Per molt viure ab gran honor,
Em paradis, apres la mort.
On vos ajatz tostemps conort.
A vos, na Fflor, son enujatz
E per so us prech q̃ mj ojatz
Car per vos son fayt a seruir
E vostre cors per gint tenjr;
Nou dic per ço q̃ m ajatz obs,
Car bela sotz a totz richs ops,
E sotz cortesa e plasens,
E flor e fruyt desenyamens,
Bela sobre tota jent,
E largesa no vos desment;
Eu vos prech q̃ nom rebugetz
Car dõpnes en agen carretz!
E vostre nom exalsaretz
E a tostepms mais en valretz.
E si tant ses quem rebugetz,
[I b] En gran exil me pausaretz
Es eu morray a gran dolor
Senes parent qui mj no plor,
E en inffern tot dret iray
Senes peccat que no auray,
Car enaxj ho ha mandat
Aicel qui ma fayt per beutat.
Si con o mostren los capitols
Axi com se seguexen los titols
De .j. en .j. per mj ordonatz
Derenãt prech queis ẽtenatz.

Assi començã les rublí/ques de Trotule.

Del prolec dl libre: cõ se fa pelador a pelar los pels sobercbs sens pin/ces a 2
De tolre los cabels ab medi/cines e ab pinces/e que puxes noi tornen a 3
De fer los cabels saurs a 4
De tolra tora de cabels a 4
De fer los cabels blãchs a 4
De fer los cabels rossos a 4
De fer los cabels negres a 5
De fer negres les pastaynes e les canes
De tolra sarna e lãjga dl cap a 6
De fer nexer cabels la vn no n a/o en alupiscia que es pela/ment de cabels a 7
De matar poils e lemẽs/e * to/ [I c]
tes maneres de cuques en cap o en exeles o en pastaynes a 7
De vyis vairs fer negres o dal/tra color a 7
De adobar la cara e de pela/dors a 8
De sclaridors a 8
De pelar lo coir de la cara a 9
De leuar bubes e cremadura de cara per fort pelador a 9

De esclaridors a les mans o al coll o als altres mẽbres a 10
De vngens a bubes e a escor/radures de la cara a 12
De fer color bruna e negra on se vol hom a 12
De color negra fer blanca en tots lochs a 12
De fer les mels e les aiges per escurar la cara e les mans e l coyl e l pitz a 13
De ũguẽts a escurar cara a 14
De color vermeyla fer blancha a 14
Del emplastres e de les deuo/des e deles sagnies a 14
De blãcha color fer vermeyla e õ fer color õ moltes gujes a 15
De blaura e de sanc macada q̃ so per colp als ãgles dels vyls o en altre loc de la cara a 16
De morfea ques fa en cara e õ les sues medicines simples e compostes a 16
De medicines simples per em/blãgr la cara e tolre les blau/res sues a 16
De emblanquir la bocha e les ginyues a 17
[1 d] De les fẽedures ols labis a 17
De mal alẽ e õ ses medicies a 17
De tenjr les dens sanes/beiles e sanes e fer bõ alen e de can/ser q̃s fa en les ginyues a 18
De fer les mameles dures e poques e de les sues medici/nes a 20
De la fleyror deles exeles e de la suor pudẽt e õ les sues me/dicines a 21
De les medicines e de les al/galies be olentz a pudor de les exeles de la sua sudor a 21
De tolre les pels ojus les exe/les e oles sues medicies a 22
De les suffumigacions e deles altres medicies bẽ olẽts a tol/re la flayror õ tot lo cors a 22
De les ruas e deles taques ol ventre e deles sues medicines a 22
Del adop de la mare e deles sues malauties/com pot star dona sana en tot lo temps del ayn/on aq̃st capitol fenex aq̃st libre a 23

Del prolec de aq̃st libre.

Molt es benauyrat q̃ pot seruir a totes jens en grat, e mayormẽt q̃ hõ seruex a dona, q̃ es cap e pretz de totz ensenyamens e on beu/tat s afina; quj asso quer e de/siga, e car eu vey que gran p̃tz n a quj ela seruex e ama, vuyl li * seruir de mon saber en tal [2 a]
manera que sa beutat ne vayla mes e sa amor pusch conquer/re; e per ço aqui, presa la flor de molts actors, axj que cel q̃ cuyl diuerses flors al prat, yo vul mostrar en qual guisa sapia tota dona gint tẽjr sos cabeyls e ostar del loch on esser no de/uen a temps o per ja sempre, e ser crexer sis vol, o mudar ẽ qual color se vuyla, apres que hõ tenga gint sa cara e ẽ moua

panys e pigues e berruc, si nj
ha, e totes altres coses q̃ mal
hi estiẽ, e tinga frescha e clara
sa color longament e de beila
mãera e tot laltre cors, axj cõ
aquest libre o mostra.

De fer peledor a pelar los cabels menys de pinses.

Quant dona vol sõ cors
delitar ne gint tenjr sa
cara, primerament en
bany o en tina, q̃ no sia massa
calt, per ço cor crẽaria la cara
e engenrar fi hyen panys o bu/
bes o barbs o altres coses que
serien desauinens e mal estãs;
e aja ab si .j. pelador que pos
al loc on los pels sobres nexẽ
lo qual se fa axj: Rp. cals vi/
ua .v. parts, orpiment e comin
añ .vj. parts; pica o e mit o
a bulir ab aygua en .j. ola po/
cha menant souen ab vn fust, e
[2 b] con aura .j. poc bulit * leua o
dl foch e mit hi .j. plõa d gal/
lina e con hj aura .j. poch estat
passa la ploma entre los dits
e sis pela la plõa, que noy ro/
mãga sino les troncons es bõ
e sino mit hj mes cals e bula
vn poch. De cals nj ha que hi
metẽ lo terç de bona sẽra per
ço que pus fort sia; e daquest
posats aqui volrets los pels os/
tar e con hi aura .j. poch estat
assaiatz si sen leuaria leu ab la
ma. E ajatz del segon djns .j.
drap q̃ estia ẽ aygua calda e ab
aquell segõ lauatz suau lo loch
on los pels eren e mouran ne
suau e neõu, mas guardatz vos
be que noy estia molt l ẽpastre,
que si ho faria escorxoarja tot.
¶ Anj d altres que l fã po en/
senyadamẽt, que prenẽ la cals
e l orpiment e lo comj e tot pi/
cat meten ho en bel drap e fan
ho tot bulir e d aquela aygua
en que es bulit fan lo pelador.
¶ Encara ne fa hom molt ben
que leua e osta leu los pels de
tots lochs on nexẽ; p̃meramẽt
lex la cals en vna escudella de
terra, en .vj. parts daigua, e
axi estia .iij. dies, e apres sia
colat en .j. ola; e ẽ aquela ay/
gua mjt la .vj. parts de cals e
la .vij. d orpimẽt e * estia tant [2 c]
asso tro q̃ fort sia e aquel po/
dets assajar ab la ploma axi cõ
damũt es dit, e si lo pelador es
massa espes pot lo hom acla/
rir ab aygua e si es massa clar,
metetz hj cals e orpimẽt e sera
espes. ¶ Altre ne pot hom fer
fort bõ que n mou bẽ los pels
e aprima lo coir e fa bona co/
lor e mou taques de cara: Rp.
suc de fuyles de cocombre sal/
uatge e atretãt da let d amey/
les amargoses e ẽ .j. bela ola
met o a foc e mit hj d la cals
vjua e del orpiment, axj cõ fetz
dessus, e ajats vn poch d gal/
banum q̃ aia estat .j. dia e .j.
njt ẽ vjn e mit o ẽ la ola e coga
tot ensemps e con sera prop d
cuit e aurets assajat si es prou

fort, ajats poluora de mastech
e d ensés e de classa e de roses
e de comj e de gjrofle e nous
noscades, de cadau vn poch e
mesclao ensèps, puis obra axj
cõ damũt es dit. ¶ Fa n hom
altre per lauar los pels soptils
de la cara e don se vuyla de la
rajls: Rp. .x. parts de calof/
fonja e d armoniach e de mas/
tech e d borax, e de cera, d ca/
dau .j. part; tot asso sia fus ẽ
[2 d] vna paela e sia bẽ mẽat * e ana/
pies gitats ho tot ẽ aygua fre/
da e puys sia bẽ maurat entre
les mans al foch e asso sia po/
sat calt la on los pels son, axj
com a emplastre, e cõ se volra
premal ab sõ dit per ço q̃ mjls
hj prena e can hj haura estat
.j. pessa moulon soptosament e
arancara tots los pels d aq̃ls
loch, pero si nagun nj romanja
podetz lj tornar aytal pelador,
podetz saluar ben .j. any o .ij.,
que aytant se uolra. E podetz
fer aquel matex pelador de ca/
lafonja .iij. ℓ, mastec .j. onsa,
e .j. poch d armõjach; axj lega
hom primerament la calafõja e
puys mit lo mastech apres l ar/
moniach e con sera ben legat e
ben mesclat gita ho en aygua
freda e maura ho ẽtre les mãs
axj com damunt es dit e com
mes hj pastaretz pus bela se/
ra e cahoran tots los pels e
esclarira la cara, e podetz lj
tornar quãtes vegads vos vuy/
latz.

De tolra los cabeills ab medicines e ab pinçes e puis noy tornaran.

En aquesta guisa o en al/
tra, sius voletz ab pin/
sadors, mouetz los pels
grossos o soptils d rayl dl loch
on vos farã enuig e quant los
nauretz bẽ leuatz ab pinçes o * [3 a]
d altra guisa, ajatz moltz ous
de formiges e picatz los e trẽ/
patz los ab sanch de morsechs
o d rata penada e ab suc d ci/
cuta e daquest vnguent vntatz
lo loch d son arrãcatz los pels
.ix. dies, per cada dia .ij. ve/
gades o mes, e ja mes pels no
y auretz ¶ E ajatz encara suc
derba sana molta e cals vjua
e orpimẽt, axj cõ dessus es dit,
coetz o tot el suc e ajatz feta d
la cera, que sia cuita gran es/
tona ẽ fort vinagre, e mesclatz
o tot ensemps e asso mouran
tots los pels que ja mes no j
tornaran. ¶ D prenetz suc de
edra, orpiment e vinagre e ous
de formiges e sia comfit en/
semps, e james no si farã pels.
¶ D coetz longament en olj .j.
erriso e ab aquell destrempatz
los ous de les formjges, o ab
sanc de tortuga o de granota, e
cascunes daq̃stes coses hj va/
len per si, simples e compostes.
¶ D prenetz .xij. drs. pesãs de
ous de formiges e cals e orpi/
ment añ. .viij. drs. pesans, e
.iiij. drs. pesans de classa e .j.

onſſa ō ſabo e miga onſa ō vi/
nagre, e ſia mes tot enſemps ē
vna ola e coga ū poch, e faras
vnguent e daquel vnta lo loch
pelos e apres laua o ab vinagre
e ab ſuc derba ſana o ab vina/
gre ō ſillj ſia trempat o ab ſe/
ment derba ſana e apj trempat
[3 b] * ab vinagre e ab aygua que hix
de ſerment can es ō freſch ta/
lada e ab olj roſat o violat cō/
fit o ab la humor que hix ō la
cana vert quant crema al foc,
e vntatz lo be ō es arrancat lo
cabel ab fel de margaylo meſ/
clat ab olj roſat o ab ſanch de
murſehc o ab fel ō cabra, con/
fit ab ſanch ō murſehc. ¶ ℭ feu
poluera de orpiment e ō rail ō
linos que fa flor blancha e de
ſement ō caſcayl e deſtrempatz
o ab ſuc de erba ſana e daq̃ſts
vnguentz hj poſatz .v. vegades
o .vj. quant nauretz los pels
ben leuatz. ¶ Axi fa hom aq̃ſt
oli: picatz .j. poc de erba ſana
e dela ſemēt e metetz o ē fuy/
les amples dela erba matexa o
de cols e embolcatz o ben, e
coga al caliu, ſi que nos crem,
e quāt ſera cuyt premetz ho ab
.j. bel drap e lo olj quen nexira
ſia ſaluat en ampola de vidre.

Con trau hō la ſanc als murſechs de tras la orella.

Can volretz trer ſanch ōls
murſechs, ſagnats los ō
ſus la oreyla ab .j. lāſe/
ta, e cuylitz la ſāch; totes aq̃ſ/
tes coſes damūt dites teylē los
pels a tēps o per ja ſēpre, mas
quāt les hj poſaretz moltes ve/
gades * vos vornatz e ſian bre/ [3 c]
gat ben lo loch per que la carn
on los pels foren mjls ſen le/
uen.

Com ſa fan los cabeills ſaurs.

En aps pēſatz ōls cabeyls
con jent eſtiē: primera/
ment ajatz del lexiu del
ſendra deles ſermēs e buyla lo
lexiu molt ab gran rey ō payla
dordj e de fuſt de regalicia trē/
cada per menutz tros e fuſtet ō
pēſenē; daq̃ſt lexju colat e apa/
relat lauatz uoſen lo cap e le/
xatz lo aſugar per ſi matex aſu/
gar ço es que nol axuguets ab
drap e ſius lauatz axi ſouēt au/
retz los cabels ſaurs e luēts axj
com aur polit. ¶ ℭ prenetz .j.
gros fuſt de box e raets lo fort
lo fort e daq̃la raſedura metetz
ne molta en aygua e de eſtica/
dos citra e ō fuſt de regaliſcia
e coga bē tot enſemps ē aygua
e ꝯ ſera cujt colatz o e ꝯ ſera
refredat lauatzon lo cap. ¶ ℭ
coetz bē capillj veneris e roga/
liſcia en ajgua e con ſera cujt e
colat metz hj ō bon ſaffra e en
aq̃lla aygua bāyats lo pinte ab
q̃ꝯ pintaneretz ō lauatz lo cap;
aq̃ſtes ajgues damūt dites fan
los cabels bels e ſaurs e luēs e

molt espesses e lonchs e leua la
[3 d] tora, mas ab * qualque aygua
desus dita vos ajatz lo cap la/
uat e lous auretz exugat ũtatz
vos les mãs ab oly de mugols
dous e apres passats vossen les
mans axj vntades e serã saurs
e luens. Aquest oli se fa axi:
primeramẽt cou hõ los ous en/
tegres ẽ aygua ñns q̃ siẽ durs
e puys leuan hom la closca e lo
blanc e apres los majols sien
torratz en .j. paela bela e noua
e neta, e menau; exir na crex e
axj con nexira tretz lon e pre/
men tretz ne aytant com pu/
gatz e sia mes en .j. ampola ō
vidre; e val a les dones qui hã
tora als cabels e val a fleuma
calada e a colera vermeyla po/
sat sobre los cabels, val a la
tora e encara hj val axi com es
viscositat ō sillj e de ljnos e de
alfolbe e de ternus quen sien
souẽ lauat lo cap, e val hj en/
trar al bany e estar en senyor e
vsar menjars blãs sies magra
la dona e si es grassa deu fer lo
contrarj.

De tolra tora e tiyas ōls cabeills.

Aygua ō noguer val molt
a tora de les cabeyls,
e fas axi: caua a la ra/
il del noguer e prin de los rails
[4 a] e entre tayiales * e puis posa
desus .j. escudela ō terra o vn
bassi, en q̃ aquella aygua caja
q̃ de la rail exira; e sia cubert
ẽ guia q̃ terra noy caga; e da/
q̃sta aytal aigua ontats los ca/
bels souẽ; e serã saurs e beils.
¶ En altra manera los podets
fer beils: fets lexiu de cenra ō
sermẽts e mit hj dela roga pi/
cada; e puis coga tant tro sus
q̃ bẽ la mytat del lexiu sia mjr/
mat coen; e cã sera bẽ cuit co/
latz o, e ajatz poluora de alum
e de orpiment e ō cassiō, e sien
mesclades aq̃stes poluores ab
aquel lexiu, e estogatz lo tro q̃
obs vos sia; e quant vos vol/
retz, muylatz be daquel lexiu
los cabels, e estien axi per vna
nit, e lẽdema lauatz vos lo cap
ab qual que us placia de les
aygues sobredites, o ab aygua
en que ajen estades alfolbes e
comi e ternus e escorga de no/
guer.

Unguent contra tora de cabeills.

Podetz ser bon vnguent
ales tinynes: primera/
ment prenetz rail ō ro/
ga e de celidonja e comj e rae/
dora de boix e .j. poc de saffra,
e picatz o tot e sia cuit tot en
oli, e daquel vntatz los cabeils,
e axj estia tot lo dia e la nit; e
en laltre dia lauatz vos lo cap
ab lexiu fet ō cẽra ō sermens * [4 b]
e ab payla dordi e ab esticados
citre e ab regaliscia e ab saf/
fra e ab termus.

De fer los cabeils blācs.

Tintura a fer los cabels blancs: prenen fempta doronele⁵ e la ala fecha e foffre añ. e fia confit ab fel ō bous e ab vinagre, e vntatz ne lo⁵ cabeils; ma⁵ primeramēt fiē perfumatz ab fuffre, e fer fan blācs; puis quāt comenferan a emblanquir vntatz los ab oly.

De fer los cabels roffo⁵.

Cabeils podets fer roffos e beils fils lauat⁵ ab aigua ē que aja cincacormus picat e deftrempat ab alquimja en vinagre e ab aygua en .j. poc dalū, e vntatz los ne, e coetz dela ironia en aygua e muylatz los ne e lexatz los exugar per fi mateix; e lauatz vos lo cap ab aygua en q̄ fia cuyta fuyla de noguer e efcortxa de malgrana e paila dordi, e mefclatz hj poluora dalū daltaria e faffra ab .j. pocha daquela aygua, e vntatz ne los cabeils a manera ō vnguent; e con aura axj eftat longament, lauatz los ab aigua de ternus o ab .j.
4 c] de les altres aigues *.

De fer cabells negres.

Si volet⁵ fer cabel⁵ negre⁵ e bels deftrempatz algena ab oli e vntatz lo⁵ ne; o fetz coure .j. luert o .ij. en olj, mas coetz primerament lo cap e la coa, e daquel oli ontatz los cabeils que volretz fer negres fouen, e farals negres e loncs e beils. Picatz efcortxa vert ō magrana doufa e efcortxa de nous vert, e coetz los en fort vinagre e puis colatz o; ē aquela coladura mefclatz hj ō foptil poluora ō gales e dorpimēt, e daffo vntatz los cabeyls e los feyles; mas guardatz vos que quāt los vntaretz que daquestes tintures no toquen a la carn, que ennegrir lajen, e non poria partir leu la tintura.

De fer feyles negres e paftayes e les canes.

Moltes dones hja que fafaltē ō feyles negres, e podēles ennegrir: fetz la tintura la qual fan los farayns e los juyes riques. Rp.: gales .j. onça, aram cremat, alum vermeil, vidriol, fal armoniac o fal ō cordona añ. .ij. diners pefās; primerament frigen les gales ab oly, en .j. paela fobre lo foch, e eftien hj fins q̄ cremen, e en apres fien picades ab les altres efpefies * damont dites, e eftia en poluera; e quant ne volretz pofar fobre les feyles e ē les paftanynes, detrēpatz o ab aygua o ab vjnagre en que fia cuita efcortxa de noguer e de cipres e de lancifcle e efcortxa de roga o mo[4 d]

res de moier; e setz ne emplas/
tre, e estia sobre les seyles e les
pastanyes tota .j. nit o .j. dia,
ab fuyla ō bleda ligat; e al ma/
ti lauatz o ab aygua calda, e
destrempatz la poluera ab tin/
ta de gala, e fetzne emplastre
axj com es dit; mas daquesta
guisa destrempat fan les sarai/
nes pintures en les seyles e en
les mans. E sapiatz dona que
podrietz ne fer vnguent si hja
iustat oli de oliues en que sia
cuita escoztra de noguer e al/
gena e ladanum, e vntatz vos
en los cabeils e les seyles .ij.
veus lo dia, o mes sius volets
tant q̄ sien bē negres. ¶ Altre
tintura richa podets fer a les
seyles ēnegrir: aiats gales fey/
tes en oly .xx.z; farret, e alū,
vidriol, añ. z .x.; alquena indj
de baudac, sal armonjac e sal
de cardona, añ. z .xij.; sia pul/
uerizat e quant volretz enne/
grir les seyles tēpzada la pol/
uoza ab aygua calda e posatz
ne sobre les seles per .iiij. ozes,
o destrempatz la ab aygua en
que * sia cuita cals e mairer, [5 a]
e sera mjloz que altra tintura.
¶ Altra tintura leu e vsada:
prenetz gales frisques en oli e
ficades ab la cēra axj cō es dit
.j. on., farret .iij. on., sal ar/
mōiac o sal ō cardona, vidriol,
de cada u .j. z. s., cals viua
z. s.; puluerisatz o e posatz ne
en les seyles; añ. aigua en que
sia cuita escoztra de melgrana
agra e escoztsa de noguer; sa/
piatz q̄ aquesta tintura es molt
richa e marauelosa per ben en/
negrir qualsq̄ cabeils vos pla/
cia. ¶ Altra tintura hja: pre/
netz gales cremades e del suc
raurons sec lescuma que cau
quant fer aram cremat e alum
ō ploma añ. puluerizza o e co/
fig o ab ozina o infāt, e sia ben
mesclat e estia axj per .j. dia o
per .ij. e puis vntatz ne los ca/
beis be espes e puis ligatz los
ab .j. drap e estia axi .iij. dies
e puis lauatz los vos ab aygua
calda. ¶ Altra titura: solamēt
coetz gales picades en oli, axj
q̄ quāt cuit sera .j. poch espes,
vntatz ne ben los cabeils e a/
pres ligatz los ab .j. drap e es/
tian axi .j. dia e .j. nit; lēdema
lauatz los ab aygua freda e se/
ran beils e negres. ¶ Altra nj
ha si o volets mjls fer: coetz
les gales .j. poc picaōs, ē oli,
tant tro que sien * ben abeu/ [5 b]
rades en lo oli e puis premetz
los tant que paregen exutes e
aquel oli quen nexira estoiatz
e sechatz be les gales al sol e
puis picatz les; e apres ajatz
escoztra de rail de noger e es/
coztra de araynoner e picatz o
be e puis mesclatz hj la poluo/
ra de les gales e .j. poch ō vi/
driol e sia picat tot e confit ab
aygua ros e sia cuit ensems,
axj que no sia trop clar nj molt
espes; e dasso vntatz los cabels
e les seiles e lexatz o sechar, e

estia tota la nit, e al mati la/
uatz o ab aigua calda e cã sera
exut podetz vos pintenar ab la
pinta vntat ab aquel oli en que
forẽ les gales cuytes. ¶ Ay õ
tals q̃ destrempen tinta õ ala/
dern, daquela ab que los escri/
uans escriuen, ab lexiu e ab
orina dinfant, e tinynen ne los
cabeils e les seyles e fan les
negres. ¶ Si lauatz vostre⁵ ca/
beils ab ous de corp .iij. vega/
des o mes, james per veylesa
no seran canutz ne blancs; e
sapiatz, dona, q̃ podetz tenynir
los cabels canutz ab les tin/
tures que son dites; ab aquest
vntamẽt podetz fer al mes vna
vegada o tant com vouretz que
obs hi sia; e si tot erẽ canutz o
blãc⁵ per natura, podetz tornar
negres o daltra color, axi cõ es
escrit dessus; mas dasso us mẽ/
[5 c] bre * ben q̃ quãt volretz tinyer
los cabeils ab aq̃stes tintures
fort ben los vntatz e lexatz los
sechar per si e estar gran pessa,
q̃ quãt mes estarã axi pus fort
se tendra la tintura, e puis po/
detz vos lauar ab vostre guisa.

De sarma de cap.

Ay dones que an alcai/
les al cap, a gisa de
segon, o daltra guisa
pus prima o pus grossa, e fan
sen auegades de calda natura
o de freda vinor, vn dauetz pri/
merament purgar axi cõ se fa
daltra malautia que si fa per
vmor, e despuis posatz hi me/
dicines que les roylen.

Lauament a lamiga.

Lauament q̃ toll les le/
miges dl cap e õ qual/
que guja sien: prenetz
farina õ ciurõs .c. z. alfolba e
segõ õ formẽt, vi blãc picat ab
sement de sanalie, añ. .xv.z. e
pastatz o tot ab aigua e vn poc
de vjn agre e cada setmana la/
uatz vos ẽ lo cap, e caurã les
cailes, e puis lauatz vos cada
nit lo cap ab vi agre e ab olj
rosat e ẽtrats vosẽ al bãy e la/
uatz lo souen ab aigua calda o
ab farjna de ciurons e sement õ
maluj e bieny. ¶ Altre: ajatz
fel * de bou e de boc e õ molto [5 d]
ab vj e ab mel mesclat e ab for/
ment; tolẽ les escayles ẽ qual/
que loc sien; e val hj coladura
de farina de alfolbe e segon de
forment, ab que sia souent la/
uat lo cap, e lo suc dls budels
ab lo suc de la moreyla e bor/
rax e oli rosat e .j. poch de vi
agre, e sia tot ensemps confit.

De fer nexer cabels an tot loch on non aja, axi com es alupiscia.

Moltes dones hja a quj
caen los cabeils dl cap
e de les seyles, e fã se
calues o alopiscioses, mas asso

tart aue a dones; e per auen/ tura si auenja, ab ço que us di/ re podetz fer nexer cabeils en tot loch si ben sabetz obrar; e si se fa lo pelament per vmor, primerament lo deuetz purgar ab medicines aytals con se co/ uenen, e puix posatz damunt asso que si tayn.

Enpastre ò fer nexer ca/ beils.

Empastre bon, q̃ no fail alopiscia, e cura lo pe/ lamēt ōl cap e fa nexer totz cabeils en tot loc: ajatz espuma de mar .x. z. borrax, soffre, sement de sinapi, euror/ bi, escortxa de cargar añ. .ij. .z., gabaras e ōuodes añ. on. .j.; totes aquestes coses sien * mesclades ab olj veyl; e ōpujs que vos volretz, bregatz lo loc ab ceba, e posatz nj dessus; e si lo loc fara vexigar, taquitz lo posar per alcun dia e puis tornatz i, tro quel loc sia pur/ gat; e depuis vntatz los ab sa/ gi de anec e de la sua sanc, e puis posatz hi blanc de plõ ab oli de murta, tro que lo loc sia sanat e nexeran cabeils. ¶ Al/ tra nj a que fa nexer cabeils ẽ lo loc de la tinya a prouar: a/ jatz de la fetma de la rata ta/ par añ. picatz o e cosegitz o ab olj rosat e puis vntatz lo loc pelat e nexeran hj cabeils; e sin vntatz la palma e nexeran hj cabeils. ¶ Altra a alopiscia e a altra, hj fa nexer los ca/ beils al cap e en les seyles e ẽ la barba: prenetz rail de ro/ maguera, vj e sens, rail ō fal/ gera, flor de castãya añ. z. iij., lana sutza cremada miga onsa, caps de abeyles per cõte .xxx. caps; tot asso sia cremat en .j. ola noua e puis sia confit tot ab .j. onsa de mjrra e de lada/ num, e pica o e sia pastat ab vi o ab oli veil añ. on. .ij. alg/ tra .j. onsa, fuyla ō clauol vnsa e miga; fetz de tot empastre e estenetz lo, e quãt lo posaretz, primerament bregatz lo loc al drap aspre; e fetz o souen per .ij. mesos, e nexeran los ca/ beils sens tot dupte.

De madacia cõtra tjyna.

A la tinya bõa medicina e * richa: aiatz ceruel [6 b]
de vacha joue e orpi/ ment vermeyl, soffre groc, el/ leber blãc añ. on. .j.; pica o e pasta o ab suc darn, puis posa o sobre la cuyna e estia per .j. ora tant tro sia sec, puis leuan o e posay .j. muyol dou cuit en aigua, e ben picat e mesclat ab la medicina sobre dita; e asso fe tro sia guarida la cuyna, e on/ ta o souē ab oly ō muiols dous e sens dupte guarira. E si es veyla la tinya, pelatz lo ab lo filotre ques fa de orpiment e de cals viua o ab empastre de

pegũta. ¶ Altra nj ha a la tin/
ya e ablopiscia, e al pelament
de les cabeils deles seyles e de
la barba, e a mozfea ō la cara,
e ab les escayles, e a la vesice
ōl cap e verruges. ¶ Aq̃sta me/
dicina es prouada: prin .iij. ʒ
de gales, semen descata, rossi/
nitrum, de cascu .xx. ʒ.; soffre
groc .ij. ʒ., oꝛpiment, sicoual
añ. ʒ. s.; sal armonjac, rago/
la vermeyla, ãmeles amares,
caloquintida, cõges cremades
de mar, rail de celidonja, al/
marcec, fuyles seches ō figue/
ra, rail secha de cana, vert da/
rã, alum vermeyl, suc ō babel
saluatge e entnemitre, mjrra,
aloes, ensems añ. ʒ. .j.; pica
e confige ab vinagre en que sia
dissolt ladanum, e puis vntatz
lo loc damunt dit. ¶ Altre nja,
[6 c] a la alupiscia e al pelament: *
ajatz poluoza ō granotes e fet/
ma de rates, veradre blanch,
rail cremada de canes, pebre
blanch, ladanum añ.; config o
ab vinagre e ab mel, e fen em/
pastre; e asso on lex val a les
lentiyes de la cara, confit ab
mel. ¶ Altre prouat a la tinya
dels infãs: primeramẽt sia lo
cap ras ab rahoꝛ o ab silotre,
lo qual es dit dessus; e puis
prenetz pegunta moyla les
.iiij. parts, dagar e escapscia
.j. part, e sia puluerizat e po/
sat sobre lo cap ras primeramẽt
e vntat ab mel, e apres sia cu/
bert ab draps aspres, e estia
.iij. dias; e asso fassa .iij. ve/
gaōs, e puis tãt q̃ sia pelada la
tinya; puis posa hi la poluoza
ō la rail ō les canes cremades,
per .ij. vegaōs o per .iij., e ne/
gritz los cabeils e guarria ō la
tinya. ¶ Altre a tota ronya e
a la tinya del cap: prenetz al/
martech ō plom bolo añ. ʒ .j.,
sia tot confit ab oli e ab vina/
gre, e siã vntat lo cap, lo qual
sia ras; oly de genebre guarex
la tinya.

Unguẽt a fer nexer ca/ beis.

Vnguent ẽ alupiscia que
fa nexer cabeils en loc
pelat: prin fuyles ō la/
bol e rail d albons e cabeils de
venus, terre espic e riza, semẽt
de bledes, sement de * api añ. [6 d]
ʒ .iij.; tot asso sia cuit ẽ aygua
e colat, e sia confit ab olj; mit
nj .j. libra e coga tant tro sia
consumada laygua, e puis mit
hj landanum .ij. ʒ, fetma de
rata, mirra, ẽsẽs, abeyles cre/
mades, acascia, senre ō canes,
añ. ʒ .j.; sia tot asso confit e
fet vnguent, e sian vntat lo loc
pelat moltes vegades, e nexe/
ran cabeils ẽ loc on anc no fo/
ren. ¶ Altre a nexer cabeils:
ajatz ẽblit cremat, escoꝛtsa ō
pi, escoꝛtsa ō auelaners, faua,
amelles amares toꝛrades, e os
de datil toꝛrat, abeyles crema/
des, rana e lacerch crematz añ.

ʒ .j., e ſian fet vnguent ab oli de murta, e metetz hj de la/danum dues onſes; e ontatz ne ſouen e nexeran hj cabeils yuas.

Contra lemens, e cõtra

tos vermens de cap, e en les paſtayes e en les axeles.

Vnguent maraueilos a matar tot ço ques fa al cap e en tot lo coꝛs, de poils e de lemens. Rp. : pire/tre, gabaros, ſoffre, aurpimẽt, veradre blanch, almarcehc, ni/tre, añ. argent viu .j. poc; e fetz ne vnguent ab olj e ab vi/nagre, e metetz ne al cap e als altres locs del coꝛs; e no ſer/quets altra medicina per ma/tar poils o lemens o cuques o ladeyles ques fan en les paſ/tanyes dels vils e ẽ les exeles
[7 a] e als ãgonals; e ſapiatz, * do/na, que cadau daqueſt per ſi, ab oli e ab ſagi ō poꝛc e ab ar/gent vju fa aſſo.

De ffer vyls vayꝛs o ne/

gres o d altre coloꝛ.

Ay dones q̃ an los vyls uairs, e poden los fer negres en aqueſta gui/ſa, o d altra color: pꝛin antimo/ni lauat e ſecat .v. ʒ, almar/cec .iij. ʒ, laperlasulj, perles, añ. ʒ .j., muſc, canfoꝛa, añ. ʒ .iij., fum ō lentigne cremat ab olj, o ſum denſens e de pegun/ta .iij. ʒ, ſaffra miga ʒ; pulue/ritzatz o, e metetz ne als vyls de nit, e lo fum denſens o de pegũta o ō ladanũ o ō ialmera, e faſſa cadau daſſo. ¶ Altre al/tre alconfoil per ennegrir los vyls vayꝛs e les blãcoꝛs dels: fets poluoꝛa ſotil ō gales e dun poc de vidriol, e metetz ne en los vyls, e ennegreran los blã/coꝛs dels huils. ¶ Altre rich a tiyner los vyls vaiꝛs: pꝛenetz antimoni lauat e ſecat .v. ʒ, perles vna .ʒ., muſc, camfoꝛa, añ. .iij. grans, fum de ligno a/loes, dolj en baſſi cuylit .ij. ʒ, ſaffra .j. ʒ; e fẽ poluoꝛa, e mit ne als huils de nit. ¶ Altre: aiatz gales, ſuc ō ramines ſec, añ. ʒ .j., vidriol miga ʒ; fen poluoꝛa, e mit ne als hujls.

De fer uyls vajrs e gars.

Moltes dones hia ques aſſalten * duils vaiꝛs e [7 b
gars, e poden los ſe fe vaiꝛs ab aqueſt alcofol, q̃ val a la lagayna e a les plages ōls huils e a les deffectes: ajatz angerot meronda en let de ſo/mera o ō fembꝛa .v. ōſes, ace/tum cicotri, miga ʒ, ſaffra .j. ʒ; mirra miga ʒ, e fetz ne pol/voꝛa e metetz ne en los vyls, e fer ſan vaiꝛs, o podetz los te/njr d altra coloꝛ ſius voletz, ab aſſo que dit es. ¶ Altre alcof/fol a toꝛre blancoꝛ que a eſtat

.xxx. anys per guarir: prenetz
espuma ō mar, fetma ō luert,
suc massacumja, nitre, zucre,
suc fet de celidonja, añ. suc ō
acorj, e fetz ne poluera e posatz
ne als huyls tots dies .ij. ve/
gades o .j., tro que sia deffeta
la blancor. Aquesta medicina
ne fal a blancor duils a guarir.
¶ Altre, rich, que nuil temps
no fail a guarir totes blancor
duils, e trencha les lagremes
e narics e pan gros, e agua lo
veer, e es prouat: aies cucia
dindia, e mar catice, añ. z .ij.,
aram cremat .j. z, mirre ō fa/
rā miga z, cāphora .iij. grās,
musc .iiij. z; puluerizats o e
metetz ne als huils. ¶ Altre
leuger nja: prenetz os ō sipia
e espuma de mar, arā cremat,
aloes angelot .j. dr., tucia añ.
z .j., vire de pharaon, sal ar/
monjach añ. miga z.; puluerī/
zatz o e metetz ne als huils.
¶ Altre alcofol rich, a tota blā/
7 c] quesa veyla o * noueyla duyls,
e es prouada, e no ha par a/
guarir tota blāchor e tot puyn
duils: prin espuma de mar,
fetmpta de luert, sucre, nitre,
antimoni, vidriol. vin ō saron,
acetū, ensens, tucia dindja, os
de astor cremat, añ. z .j., vert
darā, alperlie, goffres, pebre
negre, almarcech, escala darā,
de cadau .j. z, suc ō celidonja
e de lilj groch ana e farjna; a
moire totes les poluores sobre
marbre a guisa ō colors, e puis
seccat al sol, e siā seyt alcofoyl,
e siā mes als huils ab .j. sor/
tila dor, a matj e a vespre. E
sapiats q̄ totes aquestes me/
dicines son semples, que entrē
ē aquest alcofoil, cadauna per
si; e toil la blanchor dels uyls
e las vngles e les lagremes.
¶ Altra medicina a la uee mey/
lor ōls huils, e a les lagremes
e a la laguanya dels uyls e a
grossea, e a tolre la sunt dels
vyls, e purgen les plages, e a/
postema. Rp.: roses fresques
.lxx. z, marcech cremat e lauat
.xxiiij. z, saffra .v. z, opj .iij.
z, antimonj .ij. z, vert ō arā,
batedura daram, espich, ō ca/
dau .iij. z, mirra .iiij. z, go/
ma arabia, angelot, añ. .v. z,
such sech de celidonja miga z;
e fetz ne pillules a manera de
vna * lentya, ab suc de fenoil [7 d]
e dayga ros. e siē secades a la
ombra; e puis destrempan ab
aygua ros e ab let de ffembra,
e mit ne als vyls a matj e a
vespre. ¶ Altra medicina a la
lagayna e a la sanc e a poste/
ma anexēsa e a lagremes. Rp.:
roses, miga z, sement dalfolbe
e sement ō cadeayn, e semensa
de ljnos e de sillj, añ. .iij. z;
tot aço sia mes ē mel e ē aygua
ros, fort calda, per .j. nit, e
puis fe o bulir .ij. buils e le/
xao refredar .j. poc; e calao e
mjt la caladura ē .j. bassi da/
ram e puxes prin blanch ō plō
e amidian. .iij. z, gomarabica

.ij. ʒ, s. angelot, saffra, opi añ. ʒ .j., plom cremat, liscini, antimoni, arã cremat, almarcech daur, añ. ʒ .ij.; tot asso sia picat e consit en .j. morter de coure ab lo pistó ò plom al la aygua damũt dita, e longament sia menada; e ajustatz la caladura per .iij. dies, e puis ajustatz hj canfora, musc, añ. .iij. grãs, e fets pilules a manera de lentinyes, e sia secat al sol e puis destrempat ab aygua ros e ab let ò fẽbra, e posatz ne als vyls .iij. vegades lo dia.

Ultra a la royna.

Altre per la royna e a rogea e a la vngla e a la
[ò a] blãcor * òls vyls. Prin vert daram .ij. ʒ, arã cremat .vj. ʒ, orpimẽt vermeyl, nitre, espuma maris, sercacolla, angellot, añ. ʒ .j., sal armoniach, miga ʒ, goma armonjach .ij. ʒ; fonetz lo armonjach ẽ sucb de ruda e pastat lo ab les especies, e fet sia secb; e posatz ne als vys ab aygua ros e ab sucb de fonoil. ¶ Altre hi es q̃ val a asso metex, e es molt ricb: prenetz aram cremat e vjdriol cremat, de cadau .v. dracmes, vert darã .ij. ʒ., sal armoniac, nitre, orpiment vermeil, añ. ʒ. .j.; fetz ne trossitz ab suc ò celidonja, e metetz ne als vyls ab suc de fonoil.

Ultre a les lagramas.

Altre alcofoil q̃ estreny les lagremes ò fredes vmors. Primerament prenetz dela tucia .x. ʒ, corail vermeil e escortsa de murebo, citre, mjrra, aloes, sicor, añ. ʒ .ij., pebre negre miga ʒ; e puluerizatz o e posatz ne als huils totz dies; prouat es a les lagremes ò freds vmors. ¶ Altre a les lagremes de calda vmor: prin roses seques e tucia, almarcecb daur, ẽsems sãdel vermeil añ. e feu poluora e mjtẽ als huyls a mati e a vespre.

Ultra a la calor òls vylls.

Altra medicina prouada a la calor dels vyls: coetz roses ab semẽt de simpli e sement * ò codayn
[ò b] en aygua ros, e fetz ne enpastre sobre los vyls. ¶ Altre ricb a aso ẽlexs: agats blãcs dous e let de fembra e aygua ros e suc de juyvert, per equal, de caffer .j. poc, e mesclat tot; e puis muylatz alcozo, e metetz ne sobre huyls.

Del adop ò la cara e òls seo palados e òls esclarjdors.

A tota dona se conue q̃ tenga gint sa cara e q̃ hi pos per raho so que sara e hi posara, car anj algu-

nes que an prim cuyr ē la cara, o barbs, o la ā trop blancha o trop vermeyla, e per ço, ma/ dona, vos deuetz ō tot aço pē/ dre gārd, q̄ al forts cuyr de la cara pot soffrir pelador e ma/ jor força, q̄ll cuyr prim no pot soffrir; mas qual q̄ sia podetz lo escurar ab sabo musccat, o lauar ab coladura de segon, o ab pa cuyt en aygua, o ab mo/ la de pa trempada en aygua calda, si la cara es vermeyla; si es blanca, ab aygua freda; puys, si a panys, o pigues, o barbs, o la cara se pela, poōtz la vntar ab oli de ros de vin blanch. Aquest oly fa hō axj: prē hom lo ros dela bota e tin/ gal hom en .j. bel drap .j. poc picat, e axj ligat sia muylat en fortz vinagre, puis mit lo sotz lo caliu, e aquj estia tant tro ques fassa carbo, e posalo en .j. escudela ō terra, e estia .iij. nitz a la serena o mes, e estia
ō c] la escudela decātada, * e aquj decorra lo olj; aquell poōtz es/ togar quant vos volretz. Aq̄st olj aprima lo coir de la cara, e fa la cara colorada.

Con sa deu palar lo cur de la cara.

Si voletz fer pelar lo coyr de la cara ajatz borrax, argent vju, e sia mesclat ab .j. poch ō cera blāca, e ma/ uratz o tot ēsēps; puis posatz o en la cara e leuaran lo coir, e apres escuratz la axj com se tayn. e mesclatz hj be del blāc e del argent viu ab sagi de ga/ lina, e podetz hj ajustar sius voletz ombilics ō mar e blanc e porcelanes, ab oli de ros de boya, e ab aygua ō linos; e fet ben vnguent a panys, a barbs, e a piges, e a gros cuyr leuar, e a fer la cara blancha e nedea e clara; o podetz fer asserucb: metz hi oli rosat o violat, o sagi de galina, e en .j. ola fetz o bulir al foch .j. poch, e me/ tetz hi cera blancha e blanch mesclat ab clara dou, e cuyt ē la closca metexa, e sia confit tot; e puis metetz hj de la cā/ pfora e .j. poch de poluora de nou noscada e de giroffle, e quant vos volretz vntatz ne la cara e fer la ha bela, e blācha e nedea.

Con se deu enblanquir la cara.

La cara pot hō fer blā/ ca: metetz la ē .j. va/ xell de terra * al foch [ō d]
e con sera ben calda ajatz vna ampola de vidre plena daigua freda e enuolpatz la en la cera bulēt, e tentost tretz lā e muy/ latz la ampola ē aygua freda, e puis leuatz ne la cera q̄ si te; e fet asso tant tro que la cera tota aja leuada del foc ab la ampola, puixes posatz aquella

cera axj con es per fuyles, car una bela taula al sol, e rusatz la ab aygua freda souē e mol/ tes vegaōs axj cō se volia exu/ gar, tro que sia ben blanca. Aquesta cera met hom en vn/ guens e en serutz que son bons a ops ō la cara. ¶ Encara pot hom fer .j. pelador fort e rich, per payns grosses o per pigues grosses: prenetz ous frescbs e fetz lo trempar ab fort vinagre, tant q̄ mols sien, e puis mes/ clatz o fort ab .j. poch ō mos/ taya picada, e les ous ē guisa de vnguent; e daquell posatz sobre la cara e estia gran pessa, que quant mes estara mes cre/ mara lo coyr; asso toyl gros panys e pigues veyles e noue/ les dela cara, e gros cujr a/ prima.

Altra palador rich.

Pelador rich dela cara, que tol piges, e barbs, e panys, e totes taq̄s: prenetz aceuer sicotri, borrax, alum ō ploma, sal de cordona, blanch de plom, argent viu, [9 a] añ. * ʒ .j. mastech, campfora, de cascu .j. poch, sabo frāces, fel de boch, de cadau que bast a les poluores a pastar; e da/ quest pelador posa hom en la cara per .iij. dies o per .vj., o tro q̄ sia ben pelat lo coyr trē/ cat; e puis posatz hi blanca ab aygua ros, e apres posatz hj esclarido e color, quant queus volretz. ¶ Altre a asso e lex: prin aceuer e borax, sal ō cor/ dona, os de sipia, e blanch de dragontina, de cadau .j. poch, campfora, mastech, argēt viu, e sia cōfit tot ab sabo mol frā/ ses, e ab fel de boch, e posatz vos en, axj cō del altre. ¶ Al/ tre pelador rich, a totes coses que leges estan dela cara, e es de poc preu: prenetz sabo mus/ cat, miga onza, aceuer .iij. ʒ. e .ij. muyols dous de cuyts, e argent viu .iij. dracmes pesās, mel e fel de bou, añ. ʒ p.; tot asso sia picat e ab lo fel e ab la mel confit, e puis posatz ne en la cara axj com desus es dit; e asso podetz fer ab mujols dous, e ab sabo, e ab mel, e ab fel, e ab seu de molto, e ab .j. poch dargēt viu. ¶ Si fetz trē/ par les porcellanes ē aygua ō limons, tro ques dessassen, fa/ retz ne vnguēt bel e bo a panys e ab barbs e per totes coses q̄ mal hi estien en la cara, e fa bela cara e podetz hi mesclar sius voletz borraix, e cāpfora, e dels blācs, qual vos volretz, o altres coses que coyr escla/ rexen. ¶ Altre nja, fort e bo: * [9 b] prin cera blācha e mjtla ē vna tassa, e oli de lambre, e puis metetz hi .j. poc ō blāch cuit, e mesclatz o tot ensemps, e sia menat a manera de vnguent; apres metetz hi .j. poch ō bor/ raix clar, e .j. poch de cam/

phora, e de gingibre; e quant sia mesclat, vntat ne tota la cara, e farala beyla e clara, e nedea de puyns e ō barbs, e ō tota mal estansa.

Cō se deu coure blāch.

Lo blanc cou hō ē mol/tes gujes: ō tals njha quel piquen e liganlo en .j. drap, e axj meten lo en pasta e cou largament. ¶ Los altres lo meten en canons de cana ampla e breu, e cobrenlo ab drap de lin, on tot lo plom q̄ hix del blanc sescola, e aq̄st cuit metenlo en pasta a mane/ra de panada, e anaxj cou al forn. ¶ Anj detals queis escal/den ab aigua bulent, e puis lo colen, e con es ressis geten ne aq̄la aygua e meten nj de bela freda, e axj fan o .vij. dies e refresquen tot dies daigua .ij. vegades, e esta al sol tot dia; e fan o tant axj, que si son .ij. lliures tornara a .j. lliura; aq̄st blanch axj cuit val atotz bons esclaridors ō cara, e no pot te/nir dans a les dens.

De cremadura e de bu/bes de cara ques fan per fort
9 c] palador. *

Mas dasso siats be aper/sebuda, q̄ quj aquestes coses q̄ asi son escrites posara ē sa cara, o daltres pus fortz, q̄ quant los ne moura, si per auētura romanja la cara aspra o tirāt, o li cremaua lo coyr, vntas lo ab sagi ō galina mesclat ab camfora e ab mel; e las lau ab escuma de blanchs dous, o ab aygua ō segon, o ab altres coses q̄ la la enbläesq̄n.

Con sa fan esclarides a la cara, o a las mans, o al col, o als pitz.

Podetz la cara esclarir ab .j. poluora molt bo/na, q̄ prenetz axj: pre/netz del blanc cuit e escaldat .j. lliura, e .ij. onses de dra/gōtina menor, e .j. onsa ō cāp/fora, e miga onsa de salgema dolsa, e aytant de rayl de vin/sella; de tot asso fetz poluora, puis aiatz borrax clar, ben ba/ynat ab aygua, e miga .z. de sal armoniac. Aquestes .ij. co/ses metetz en .j. ampola ō vi/dre en aygua ros, e calfatz o tant al foch fins que sia resolt; e aquesta aygua confegitz ab les poluores, e fetz o sechar al sol, e puis fetz ne poluora sop/til; e sius voletz, lexatz lo en/tir. E dasso prenetz al mati a guisa duna faua, e destrempatz o ab aygua entre les mans ben lauades, e posatz ne ē la cara, que sia primerament * escura/da. Aquesta poluora fa la cara bela e clara e ben colrada, a femblāt ō color natural, e val [9 d]

ab panys e ab barbs. ¶ Altre es esclaridor richs e molt bo e beil, e podetz lo fer sens gran cost; a vos o dic, madona, e nol metatz ē oblit, car mes val que nous dic; e coue a riques dones e a pobres: prenetz bana de ceruo, e crematz la, e puis toletz ne so que hi es negre de dins, e picatz be lo blanc e fetz ne ab aygua blanca, si com de forment; e exament fetz blācs darros, axi com da forment, e puis prenetz ne les .ij. parts del blanc, e de la bana de ceruo, e las .iij. parts ōl blāc ōl arros, e mesclatz o tot e metetz hi pocs de borrax e ō cāpfora e posatz ne ē la cara, trēpat ab aygua ros, o ab altra aygua, e ab blācs dous; e asso fetz a vespre e a mati, lauatz vos ab aygua ros o ab aygua dauena, o ō faua, o de segon, e enaps posatz hi color musclat, qual vos volretz, e marauegla vos hets de la bela color que auretz. ¶ Altre esclaridor de gran preu, q̄ deuen fer riques dones, e fa lo gros cuyr soptil, e prim, e de bela color: ajatz rayl de cocōbre amar, e cucha saluatge, e rail de lili blau, e albōs e dragōtina, e crino da-
[10 a] til, amēles * amargues, grās ō
presechs, añ. ʒ .j. corral blācs, farina de faues e de ciurons, e acamus cristayl, os de sipia, borrax, nitre, sal gema, vicicella, arros, marmor blāc, angerot, añ. ʒ .ij., blancs ō plō .v. onses; totes aquestes coses siē picades, e fetz ne trosichs, ab fel ō bou e de bocs, a guisa de trenus, e seccat les al sol e posatz vos en ab mel o ab fel de bocs, o ab blancs dous; e estia en la cara per .ij. jorns, o per .iiij., segons quel cuyr es gros e puis lauatz vos ab aygua de segon; e tolraus pigues, e barbs, e panys, de qualque guisa sien. ¶ Esclaridor altre, richs, e coue a riques dones, e val a tota letgea ō cara, e qui pot fer aqst esclaridor no mester altre a adop de cara: Prin porcellanes .ij. ōses, mastechs, angelot, os ō sipia, vernjs, corail blancs, cristayl, gex cuit, borrax blancs, dragōtina, blāc ō forment, ō cocōbre saluatge amar, e blācs ō tucha, e blācs de esparago negre, añ. ʒ .j., goma rabica dragagant blācs, marcorior blancs cuyt, nitre blancs, alum de ploma, amen salat e dols, antal e dētal, añ. ʒ p. blācs ō cor ō ceba, blācs de arros, añ. ʒ .iij. blancs de plom .j. lir. p.; puluerizatz o tot, e posatz o al dop ō la cara; e quant vos en volretz posar ē la cara, destrempatz la ab aygua ros e ab .j. pocs ō campfora * e ō muscs, e bregatz vos [10
en la cara ab les palmes, e fer sa lo cuyr prim e vermeil; e sapiatz que podetz fer desta poluora vnguent, axi com vnguēt

ſitrj, e pillules, e coq̃tes, paſ/
tat ab aygua roſa, e ſia ſechat
a la ombra, e axj ſe pot ſaluar
lonch temps; e poſatz ne en la
cara, axj com es dit. ¶ Laua/
dura richa e bona e marave/
loyſa a la cara: prenetz blanc
de ſeruu .j. lliura, blanch de
rais .ij. lliures, blanch de plõ
miga lliura, os de ſipia .ij. on/
ſes, ẽſens, maſtech, goma ara/
bica, dragagãt blãch, añ. ʒ .j.;
fetz ne poluora ſoptil e ado/
batz voſẽ la cara, axj com de/
ſus es dit. ¶ Altra lauadura
daſſo olex: pren blanch de plõ
cuit .j. lliura, enſens, maſtech,
angelot, os d̃ ſipia, claſſa, co/
rail blãch, gix cuit, borraix tor/
rat, blanch de forment, blanch
de dragontina, añ. ʒ p.; goma
arabica, dragagant blãch, añ.
ʒ .iij.; cãpfora .ij. ʒ; fẽ poluora
ſoptil, axj com es dit. ¶ Pol/
uora richa a aſſo e lex, de la
qual podetz fer vnguent e pil/
lules, e ſeruar la poluora; e po/
ötz obrar daqueſta guiſa: pre/
netz d̃ la poluora a matj, e trẽ/
patz la ab aygua ros o ab altra
aygua, entre les palmes, e bre/
gatz vos ẽ la cara; e aytanben
de les pilules, a matj e a veſ/
pre; e ſin fetz vnguent, vntatz
vos ẽ la cara, a veſpre e a ma/
[10 c] tj, lauatz vos ab aygua ros *
o muſcada. La poluora fetz da/
queſta guiſa: pren blãch d̃ for/
ment, criſtail, angelot, ament
dous e amar, ental e dental;
aqueſtes .vij. parts ſon d̃ gix,
ombilics de mar, e os de ſipia,
porcelanes, ẽſẽs, maſtech, rayl
de dragontina, marmor blanc,
borrax blanc de avena, añ. ʒ
.j.; blanc lauat de plom miga
lliura, cãpfora miga õça, muſc
.j. ʒ; e fetz ne poluora, o vn/
guent ab ſagi de galina, o de
molto, d̃ ſeruo, e d̃ ſagi d̃ porc
freſch, añ.; e cõfegitz o axj cõ
vnguent ſitri. E ſi fetz les pol/
uores paſtar, paſtatz los ab
blanc dous, o ab aygua ros, e
formatz los a manera de ciuro,
e pujs ſia ſeccat al ſol, e ſia
eſtogat en buſcia enſerrada; e
quãt ne volretz obrar, picatz ne
.j. pillula o .ij., e deſtrempatz
los ab aygua ros, o ab aygua
ſimpla, e poſatz ne en la cara,
axj com vos dix d̃ la poluora.

Con ſa fa blanch de la dragontina.

Lo blanc de la dragon/
tina ſe fa axj: ſia le/
uada la rail de la dra/
gontina, axj q̃ ſia bela e blãca,
e picatz la ben, e deſtrempatz
la ab aygua, e cola o ab bel
drap d̃ lin, e puix pica o mes, e
deſtrempa o axj matex, e cola
o tantes vegades mentre ſuc
ne pugas trer, ab * aygua, e [10 d]
puis colat, e aquela coladura
ſia poſada al ſol, e eſtia tant
tro q̃ ſia reſſisa, e deſtrẽpa o;
e aſſo fet ſia axj per .ix. dies,

e cada dia mudatz la aygua, a
vespre e a mati, tro que beyla
sia; puis escolatz ne fort la ō//
rrera aigua, e lexatz la bē sec//
char. ¶ Altressi fa hom blanc
de jerro, o de qualq̄ altre rayl,
en aq̄sta guisa, e lexatz lo sec//
car al sol; e sapiatz que valen
molt aquestz blanchs, e la ca//
ra esclarix.

Con sa fa blanch de for//ment.

Lo blanc del forment se
fa axj : metetz lo for//
ment blanc, sil podetz
auer, o altre forment ben net,
en aygua trempat .iiij. dies o
.v. dies, tro moil sia; puis pi//
catz lo .j. poch, e destrempatz
lo ab aygua, e colatz lo ab .j.
bel drap de lin, menan fort en//
tre les mans, e tret ne lo such
ab ayga, com mes puscatz; aq̄//
la coladura estia al sol tro sia
ressis; puis gitan aquela ay//
gua e mit nj daltre, e secatz lo
blanch ō la dragontina.

Poluora richa.

Poluora richa queus tē//
dra lonch tēps la cara
[II a] beila e clara, * e blan//
cha, e fresca, e bē colrada, per
ço car totz dies ne par dona
pus joue, e fa lo cuyr soptil, e
no trencha la cara, nj la rua :
prenetz miga liiura de blanc ō
forment, e .ij. onces de blanc
dauena, e altres .ij. de blanch
de dragontina, e .j. liiura de
blanch de sigairon, e altre de
campfora, e miga onça ō rayl
secha durxela, e altre tant de
perles, e ō bel cristayl cremat,
e ō corail blanc, añ. ʒ p., e .j.
quart de onsa de vidre, e .j. ʒ
ō marbre, e atretant ō gix clar
cremat; e ō totes aquestes co//
ses fetz poluora soptil, e pas//
satz la per sendat; mas cō vos
posaretz, madona, aquest es//
claridor en la cara, si en apres
vos vntauetz ab balsam la ca//
ra, tostēps auretz la cara fres//
ca e joue, e de beyla color, si
que james nos cambiarja.

Cō sa fa blanch ō mar//bra.

Aquel blanc del marbre
fa hom axj : laua hom
fort e nedeya vna tau//
la ō marbre blancha, e .j. mo//
linet de marbre e lex blanch, e
ab aquel esmolat be e pla, ab
la losa moletz lo marbre axj,
gitan ades ades aygua poc a
poc, e aquela aygua q̄ daquin
hix blancha, cuilitz la en .j. es//
cudela de terra, e posatz la al
sol, e totz jorns mudatz hj ay//
gua .ij. vegades, e seccatz lo
al sol, axj com .j. dels * altres [II b]
blancs dessus dits. Aq̄st blāc
es bo per esclarir la cara per
si matex, e farala nedea e be//

la, e mayorment cõ es mesclat ensemps ab altre q̃ a asso elex val.

Encara fa hom blanch de forment daltra guisa.

De tals nj ha que en metẽ lo forment blanc trempat en fort lexiu, q̃ fan de cenra e de cals viua, per egual pes, e estia tant tro que sia imflat, e trahen ne lo such ab aygua cõ mjls poden, e cõ es ressis, giten lo en la aygua, e mescla aq̃l blanc ab mel ben escumada, e coẽ lo fort; e puis posen ne en la cara, e lexen lo estar .iij. ores o .iiij., e apres perfumẽse ab aygua calda, tro q̃ ben suen, o entren en bany; e puis lauẽse ab sabo muscat, e romã la cara beila, e nedea, e clara.

Con sa fa blanch de les rajls.

Podetz fer .j. blanc molt rich a esclarir, e a fer beyla color, e blãca cara e nedea õ panys, e õ barbs, e de tota res que leig hi estia: prenetz rail õ ponsẽ, e tucha, e orticella, e dalberns, e õ cigairon, de dragontina, de irys, õ cogõbre saluatge; totes aq̃stes coses e rails fresques fetz
I c] lauar e nedegar ab aygua, * e picar ben, e destrempar ab aigua, e colar e ẽpenbre ben ab .j. beil drap; puis estia al sol, e quant sera ressis gitan la aygua, e mit nj altre; e en axj o fe .vj. dies o mes, .ij. vegades lo dia, mudan la aygua; e puis mit hj aygua ros .ij. vegades, let de somera, e lo derrer dia destrempa o ab campfora e ab dela let, e puis sia seccat e assaonat, axj com laltre blanch; e quant vos en volretz posar, trempatz o ab aygua ros, o ab altre aygua.

Esclaridor fort rich.

Ani de tals que pichen del borraix e õ la cãpfora, e ab aygua ros, destrempat lo blanch damunt dit, o posatz lo al sol .j. dia o .ij., per tal que pus blanc sia; puis posan en la cara, e, si be no esta, al sol; si es fort bon. ¶ Ani daltres que o mesclẽ ab beila mel, e esclareix fort la cara e coil, los barbs els panys, e fala molt bela. ¶ Los altres destrempẽ lo blanch ab aygua ros, e meten hj de campfora, e posenla al sol; e quant aquela aygua es fort guastada meten ni mes, e axi o fan o tant, tro q̃ be blanch se fassa; puis seq̃n lo ben, e estogẽlo. ¶ Los altres mesclen lo ab .iij. parts de salmoniach, e .j. de campfora, e destrẽpanlo ab * aygua [II d]
ros, e meten lo al sol; e quant

es la aygua guastada, metē ni daltra, e enaxj fan o .iij. dies o .iiij., e puis sequen lo e estogē lo. ¶ ⊘ lauen be e nedegen la rayl del cigaron, e la sequen, e fan ne poluora que si posen ab aygua ros. ¶ Atressi o fan ōla rail de la dragontina, mas es massa fort e mesclen hj alcunes ōles auena o ōls blancs; apri/ma fort lo gros cuyr, e leuan ō grossos pāys e pigues; mes sop/til cuir, trēcharia e cremaria.

Con sa deu posar ascla/ridor.

Asso, madōa, sapiatz vos ben, e fas vos saber q̄ quāt vos volretz posar aquestes poluores o altres en vostra cara, primeramēt la la/uatz e la escuratz, axi com vos dix al comensament, e puix ōs/trempatz la poluora ab aygua en les vostres mans, e menatz les be per la cara e per aqui ō vos volretz; e lexatz les estar .j. poc per ço que ben si prena; puis lauatz la ben e gint, ab drap de lin mol.

De les bubes e ō les es/coriamens de la cara, e de fer vnguens.

Ay dones que an lo cuyr ō la cara soptil e prim, e tant se posē pelador trenqas lo cuir dela cara, e ne/xen hi bubes e plages; * e val hi aquest vnguent, que es molt rich, car ruas sana bubes e pla/ges, e la cremadura ōla bucha e del nas, e tota royna. [12

Unguēt a bubes ō cara.

Aiatz blāc de plō .ij. ʒ, almarcech .j. ōsa, plō cremat .j. ōsa e miga, ensems miga onsa; si voletz q̄ sia vermeyl, ajustatz hi mirra e arsercon añ. ʒ .ij.; e fetz lo vn/guēt ab aygua ros e ab oli ro/sat q̄ hi bast, e ajustatz hi .j.ʒ. ō cāpfora, e musquet .vj. grās, argent viu .ij. ʒ., e sia confit e mes ē .j. vaxell ō vidre, e puis quāt vos en volretz vntar, vn/tatz vos en al sol e al foch, .ij. vous lo dia. E sius voletz, fetz lo mēys ō argent viu, e almar/cech e aygua ros, e blāc ō plō, e cāphora, e altra cosa freda, e oli, especies fredes, e lo pe/lador dels cabells e les tintu/res que destrenyen los foratz ō la cara, e molt dormir, e molt menjar : totes aquestes coses fā nexer canes al cap e envey/lir, e pudrir les dens e pudrir la bocha, e fan nexer glanoles en la bocha; e totz aq̄stz mals fā, e altres, si les vsatz fort so/uen; per queus prech, madona, que les vsetz a tart.

De fer color bruna o ne/gra en tot loch. * [12

Ay dones que sa salten ō color bruna o negra en lur cara o en altre loc, e poden fer color bruna ē aq̄sta manera: prin almartech, gales, alum, añ. pica o ēcorporia o ab vinagre, e posā sobre lo loch que volras tinyer, e faray color negra, molt durable; mas tenitz lay per .ij. ores o per mestro que sia tint a vostra guisa, e depuis lauatz vos e esclarir lo loc queus volretz, ab asso.

Con sa deu fer color negra blanch.

Color negra pot hom fer blanca, en aquesta guisa: prenetz vinagre ē q̄ sia cuyt suru o agrura de ponsir, e brogatz vos en fort, e despuis escuratz vos ab farina de ciurons, o ab coses q̄ son bones per emblanquir.

De fer color groga ē tot loch.

Ay dones que sa salten algunes vegades ō color groga, e poden la fer en aquesta guisa: prenetz comi picat, e .j. poc de saffra, e ōstrēpatz o ab blanchs dous; e posats ne al loc que volretz ēnegrir. ¶ Podetz fer altra color groga, ab les altres medicines que son dites al capitol ō fer saurs los cabeils; e vsats comj * en tots menjars, e oletz lo, e fara color groga, e molt velar, e beure aygua, e esser en loch soterranj ō aja molt comi. [12 c]

De coquetes a escurar.

Tracta a escurar la cara e pāys negres, e altres taques negres: p̄netz rail de lili blau, e farina dordi e de faua, añ. ʒ. .j., salgema miga onsa. corn de ceruo cremat, e armonyac, añ. ʒ. .iij., e picatz o tot, e destrempatz o ab fel de boch o ab aygua, e fetz ne coquetes, e secatz les al sol; e com obs sera, posatz ne en la cara, ab blancs dous o ab aygua, per .iij. ores, puis ētratz al bayn. ¶ Altre, a emblanquir la cara, e affer soptil cuir: ajatz farina de ciurons, e farina ō ordi, e blanch ō forment, e dragagant, e sement ō raue, per egual pes; e fetz ne poluora, e pastatz o ab let de fembra, e posatz vos ē la cara ō nitz, e escuratz vos ab aigua de segon la cara, al matí, e de violes e de bresil. ¶ Altre, rich e merauelos, a tots panys de cara a toire, e affer blācha cara e de beyla color: prenetz farina derp, e blanch de forment, e farina dordi, e farina ō arros, e farina de ciurōs, e de ternus, e ō faues, e ameles amares; e sia pastat ab let de fembra, e fetz ne tros e posatz * vos en [12 d]

en la cara, axi com diu del al/
tre; e asso es bo e prouat a to/
ta legea ō cara. ¶ Altre, rich:
prenetz ameles amares, e blāch
ō formēt, lēties, semēt ō albu/
deqs, semēt ō cols, semēt ō ra/
ue, e ō ternus, añ. ʒ .iiij., elle/
bor, .ij. ʒ, farina derp, fēpta ō
colōs e ō pardals, añ. ʒ .v.; sia
picat tot, e fetz trosichs e ē/
plastre, ab blancs dous; e po/
satz vos en en la cara, axi com
es dit ōssus. ¶ Trossichs, rics,
a la cara a emblanquir: ajatz
ameles douses e amarges, fa/
ues, ciurons, e lentyes, e ter/
nus, ordi mundat, añ. ʒ .v.,
goma arabica, dragagant, blāc
de forment, e de albuxeques, e
de cocombros dols, tot purgat,
añ. ʒ .iij., alfolbe, rail de lili
blau, cost añ. ʒ .ij., ellebor
blāc, saffra, nitre, mirra, ace/
uer, sement de raue, añ. ʒ .j.;
e fetz ne coquetes, ab blanchs
dous, a manera de ternus, e
seccatz los en la ombra; e con
ops vos sera, destrempatz los
ab la aygua e posatz vos en en
la cara, e apres lauatz les ab
aygua.

De fer les mels e les ai/
gues per escurar la cara, e les
mans, e el coil, e los pitz.

Esclarexense e fā bela ca/
ra les dōes, hia ab mels
e ab vnguents; e fan hi
[13 a] mel, * fort rich, per panys, e
per pigues, e per barbs, e fa la
cara colorada, e nedea, e clara,
e de beyla color. Ajatz ō beyla
mel e de blancha, meten .j. lir.
o .ij. en .j. capsa, e buil e es/
cumen la, e puis fenen de bel
armoniach, ab .j. poch ō mel,
en .j. closca dou, e mesclalo ab
.j. poc de mel; e an de soptil
poluora de mostaya blancha, e
de gingibre, e de pebre, e de
sal gema dolça, e de gix clar,
corail blanc, nitre, cristail, dra/
gagant blanch, .j. pera que a
nom agapis, borraix, litargiri
dargent, embilics de mar, por/
celanes e marbre; classa e fa
hom poluora de ço que fer se
pot, e laitre fan ho ab la mel,
e encorporao tot; puis .j. poch
damunt de rail de dragontina
colat, e suc ō figarrō, e .j. poch
de such de ceba blancha, e le/
xen o tot trēpar ab la mel, per
.j. dia e per .j. nit; e en laitre
dia bulitz o tot .j. poc sobre lo
caliu, menan ades; e can vol/
retz leuar del foch, metetz hj
.j. poch de campfora, primera/
ment destrempada ab mel, e cō
sera ben mesclat, estogatz o; e
con entraretz al bany, untatz
vos daqla mel la cara e lo cors,
e siatz hi ab aqla mel; e quāt
ne volretz exir, lauatz vos ben
ab aygua o ab escuma ō blāchs
dous, e auretz * lo cors e la ca/ [13
ra blanca, e nedea, e suau, e
desser vos ha del cors les rues
de la carn, si ni auetz. ¶ E fan

ne altra aytamben, per panys, e per pigues, e per barbs, e per totes coses q̃ mal hi estien el cors e en la cara, e fan la blã/ca e beyla: prenetz lo suc del pa poran, e de rail de lili, e de rail de cogombre amar, e ō tu/cha, e ō rail ō verticella, añ., e atretant com es tot lo suc de beila mel blancha escumuda, e metetz hi poch ō armoniach e .j. poch de fortz lexiu, que hom fa de cals viua, e de cen/ra egualment; e puis cohen o tant, tro q̃ sia lo suc guastat; e ladoncs meten dins .j fel de bou, e poluora ō nitre, e ō nie/la, e os ō sipia, e ō gingibre, e de ermodatils, e de lentiyes, e derp, borraix e gix clar, e cris/tail classa dragagant blãc, dra/gōtina, añ.; tot asso sia ēcorpo/rat ab mel, a manera ō vnguēt; e daquesta mel se vnten la cara e lo cors, al bany, e fã o axi cō dessus es dit; pero, si bany no han, perfumense bē la cara ab aygua, tant tro que suen ben. ¶ Altre mel hia, trop bō a asso matex: trenquen rams ō cabra figuera, menut, e meten o ē .j, ola noua que siga pla de fons,
3 c] e sobre alo * meten altre tant de ros de bota de vin blanch, e apres posē altre sostre dels ditz rams, e puis .j. poch de pol/uora de orpiment, e apres del ros de bota, e axi fan daques/tes .iij. coses, tro q̃ la ola es ben plena; e tanquen la be, ab argila o ab pasta, e meten la al forn e estia tant tro que so q̃ es de dins sia cremat; puis traē/lan e descobren la, e esta a la serena fins que sia fret, e estai .iiij. nits; e apres mesclen hi ō beila mel builida e .j. poc de campfora e de borraix, e vnten sen la cara, axi com damunt es dit. ¶ Altre mel de cals hia, q̃ pigñ amenles amargens mun/dades, ab suc de cols noueles, e mesclē o tot ab bela mel bui/lida, e bulen o tot ensems vn poch; puis an .j. poc de cost e sement de vruga e derp, e os ō sipia cremat; ō tot asso fã pol/uora soptil, e destrempanla ab la mel. E tol panys grossos, e pigues veyles e noueles, e bar/bes grãs e pochs ō la cara e lj fã beila e clara e nedea e colo/rada per mesura, e toylen rues on que sien ques fa, per raho, quis possa les mels, axj com es dit e escrit o ensenyna lo libre.

De vnguēt a escurar la cara. * [13 d]

Son de tals dones, a qui plau posar vnguent en la cara, e fan ne molt per pãys e per pugues, e per barbs e per totes altres coses que en la cara nexen, e toilen la col/radura ques fa per lo sol, e fa la bē colorada; e fan la descor/xa migana de sahuc, trempada ab bel oli rosat, e puis fã ho

coure ẽsems molt, sobre lo ca/
liu, e con es cuit e colat, fonẽ
en aq̃ll olj cera blancha, e puis
meten hj amen la poluora ō cā/
pfora, e ō cristail, e ō borraix,
e con tot asso an ben mesclat,
metẽ hj argent viu, amortat ab
saluia; e podẽ hj ajustar blāch
cubit o poluora de rail de orti/
cella, sis volen; e con si volen
lauar, torquen lo suau ab coto
muylat en aygua calda, e apres
escurense e lauẽ se be, ab sabo
o ab aygua de sago; asso la fa
blancha e nedea, e de beyla co/
lor. ¶ Aquest altre vnguent la
fa altambe blancha e beila, e
ben colrada, que fan axi: pre/
nen poluora ō cristail, e ō bor/
raix, e de classa, e de dragagāt
blanch, e ō campfora añ.; et a/
tretant con de tot, de blanch
cuit; e fonen sagi de galines, e
en aq̃l sagi mesclen beiles pol/
uores; e vnten sẽ la cara ō njtz.
E si se posen aquest vnguent o
altre, val hi molt sis perfumen
ben la cara ab aygua calda, tro
que be sien, puis lauen la be e
[14 a] la exugen. *

De color vermella fer blanch.

Ay ō tals dones, q̃ hā la
color vermeyla, e po/
den la fer blancha, de
beila color: en axi piquen rails
fresques de sigatron, e .j. poc
de litargir e de cāpfora, e mes/
clen o tot ab oli en q̃ sia cuita
escortza de sauc, puis meten hj
argent viu; e aquest vnguent se
vnten la cara de nitz, puis las
perfumen ab aygua calda, puis
mesclen hj la poluora del litar/
girj, ab sagi de galines e de o/
cha, e moil de ceruo, e oli da/
mēles amares, picaōs e cōñtes
ab vinagre.

Vnguent a fer color blanch.

Aquest vnguēt val molt
a la cara que es trop
vermeyla, e fa la tor/
nar en sao: cou rail de bri, e
pica la be e mescla la ben e pi/
ca, ab sagi de porc frescb, fus
e colat; e apres met hi hō pol/
uora de ensens e de mastech, e
blanc cuit, e campfora, e gix
cremat, e closās dous e blāch
de forment; la poluora de tot
asso conñg hom ben ab sagin
calt, e apres met hj hom flor ō
sauch, e sia be cuit, e sien de la
rail de lirj les .iiij. parts, de
cascuna de les altres vna onsa,
e del sagi tant com ops hj aga;
daquest vnguent se * posen al [14
vespre, o al bany, axi com les
altres; e fa la cara blāca e ne/
dea e beila. ¶ Altre: coen seu
de cero en aygua, e quant lan
cuit colan lo en aygua freda, e
ꝯ es fret mesclen hj de la pol/
uora del cristail, e de cāpfora,
e de blanc cujt, e de blanc de

foziment, añ.; tot assó sia trẽ//
pat ab sagi e fetz ne vnguent.
Aquest fa beila cara e blana, e
blãcha e clara, e tol la aspzesa
q̃s fa ẽ la cara per sol o per vẽt.

Dels anpastras de les dauotas.

Val a ostar la vermeylu//
ra dela cara, e a vnes
bubes vermeyles que hj
nexen, e esclarex la color, e la
cara fa beila; quis posa lẽpas//
tre quis fa de les denodes, ab
seu mesclades, dejus lo manto,
os ventosa os sagna de la vena
del cap, o quis fa raymar de//
jus los borsels de les cames,
tro apzes les cãeyles esclarex,
e fa beil cujr e nedeu de totes
coses, e fa beila color: vnguẽt
sitri, ab poluora de os ŏ sipia,
mesclat ab blanch de dragonti//
na, ab aygua ros destrempada.

Unguent sitri.

Vnguent sitri se fa daq̃sta
guisa: pzẽ borratx .iiij.
z. campfora .j. z. co//
[4 c] rail blanc, ament dols, * añ. z
.j., ombilics de mar, dragagãt
blanc, cristail blanc de fozmẽt,
antal e dental, ensens blanch,
nitre, añ. z .iij., marbze blãc
.ij. z. dragontina .j. z., blanch
de plom miga lliura, ensunyna
de porc fresca .j. lliura e miga,
seu de molto e ŏ cabza .iij. on//
ses, grex ŏ galina o doca z .iij.;
primeramẽt picatz les especies
e fetz ne poluora soptil, e pas//
satzla per lo drap ŏ seda, e puis
fenetz tots los greys ẽ .j. cassa
que estia en caldera de aygua
bulent sobze lo foc, e cant serã
fuses colatz los en morter de
marbze e pesatz, que a .j. lliu//
ra de poluora ajatz .iij. lliures
e miga ŏ greix fus; ŏspuis mes//
clatz o tot ab .j. boix de iust, e
con sera ben mesclat metetz o
en vn vaxell que aja la bocha
estreta; e sapiatz q̃ deuetz cou//
re escortxa de pomes citrines,
per ço q̃ aia bona olor, e, car
es dit vnguent citri, per les po//
mes citrines; e ajustatz hi .j.
poch de musch, sia destrempat
ab aygua de limons, puis esto//
jatz o, axi cõ es dit. E sapiatz
que aquest vnguent fa bel cuir,
e toil les pigues e panys e bar//
bes ques fan ẽ la cara, ŏ fleu//
ma salada; e deuetz posar de
aquest vnguent ẽ la cara, al sol
o al foc; can lauretz fus en la
closca del ponsir o de la tozon//
ga o de closca ŏ ou, pot se sal//
uar per .j. any. * [14 d]

Poluora a la cara es//clarir.

Ha hom poluora a la ca//
ra esclarir: rail ŏ dra//
gõtina, e destrempala
ab aygua ros, e posala al sol;
e cõ aquela aygua es guastada,

mit ni daltra; e axj ò fetz .iiij. dies, puis mesclatz hj les .iiij. parts de blanc cuit, e trẽpatz o ab aygua ros, e puis estia al sol .iij. dies, e, al derzer dia metetz hi .j. part de campfora, e apres seccatz o be e gint; e valra ben e molt a esclarir la cara, e fer nedea e blãca e clara. ¶ Coquetes per esclarir la cara: pren farina ò faues fresques e derp destrẽpada ab mel, e fa beil cujr, e neòa e tol pãys e les pigues. ¶ Coquetes que aytambe son bones a esclarir, e fã beil cujr e nedeu, e ò bela color: sement de sindria mundada, e pica la ben ab la polpa òla cindria, puis mit hi poch ò farina de ciurons o de faues, e mescla o tot ensemps be, e fẽ pasteletz poques e secha los al sol; e quant ne volretz òstrempar, fetz o ab aygua ros, e posatz ne en la cara, a mati e a uespre; e quant volretz leuar aq̃st vnguẽt dela cara, primeramẽt laus perfũatz, e puis lauatz laus, e laus escuratz ab aygua
[15 a] calda, axi com dessus es dit. *

De blãch color fer vermella, e de fer color de moltes guisas e de moltas maneres.

Si per auentura dona ha color trop blãcha e descolorada, per natura o per altra ocasio, ben la pot hõ fer colorada e vermeyla per raho, si en los esclaridors ques posara mesclatz la poluora de la rayl de la vticella.

Cõ sa fa color vermella.

Podetz fer vna coloradura molt richa: ajatz de beil bresil .j. poc e fetz ne poluora, e destrempatz la ab aygua ros, e metz hi .j. part dalũ, e en aquela tintura matexa trẽpatz ò beil coral blãch, e lexatz la estar .j. nuit e .j. dia, e puis seccatz lo al sol: e si es be vermeil, estoiatz lo, e si no, tornatz o en la tintura, e lexatz lo tro que sia be vermeyl; e al mati, cõ auretz be escurada la cara, ans qui pos nagun esclaridor, muila .j. poc de coto en aygua ros o en altra aygua, ol meta en la bocha a trempar ab la saliua, e toc daquel coto ali ò se volra, e leix lo .j. poc exugar; e con sera sech lo loch on aura tochat, si ha trop vermeyl, potz posar desobre, aquell esclaridor que li plaura. * [15

Altra color vermella.

De tals nia que o fan atergi ò la grana on hom tyn los draps, e piquẽla, e metenla a trempar ab aygua ros, ab alum, axj con dix del bresil, puis tinynẽ hj al coto, e acolorensẽ, axi con dessus es dit del alcoto del brasil; e a

quest alcoto e aquel podetz es/
tojar quant vos volretz, e aqui
on tocaretz parza que sia coloz
natural, e durara assatz aquela
coloz que hom no mou per foz/
ça; de tals nja que o fan de la
primera, mas no val tant.

Cō obzā les madacinas.

Aquestes medicines da/
mūt escrites, si sō per
rahō fetes axi con es
escrit, e axi con se coue q̄ sien
posades, en lo loc on se tany,
tenen la cara lonch temps bela
e blācha, e frescha e colozada,
e nedea de grosses panys e so/
tils, e de pigues veyles e no/
veiles, e de barbs e de rues, e
de totes altres coses que leig
estan al coys nj ē la cara; e sa/
piatz que tot asso que fa beyla
cara, podetz fer vnguent, bo al
coil, el pitz, el cos e les mans,
sin obzatz per totz locs axi com
5 c] uos dix de la cara. *

De blaura feta pzes del

vyl, per colp o per altre coza
sanblant.

A la blavura e a la sanc
matada vall aq̄sta me/
dicina: ajatz cleda ce/
ledana .ij. ʒ. mit sabo frances
añ. ʒ .j., e pastat o tot ab vi/
nagre, e posatz ne sobze la ma/
cadura e la sanc mozta, e tenit
lo hi .j. poch e lauatz o ab ay/
gua calda. ¶ A asso elex val
faua ab mel pastada, el mujol
dou pastat. ¶ Altre ric a la sāc
matada o a blauura de cara:
pzē comi piccat, e faua, e blāch
de plom añ.; pica o tot e des/
trempa o tot ab suc de celian/
dre, e sia posat en la blauura o
en la macadura, e sapiatz que
aquesta es molt rica. ¶ Daltra
manera dasso elex, e tol taq̄s
de cara e tornalas aguisa ō co/
loz ō rosa: ajatz erb, e ternus,
e ciurons vermeyls, e rail de
nasturci, e rail de dzagontina,
añ. ʒ .j.; blanc ō forment ʒ .j.;
pica o e cōfig o ab blācs dous,
e depuis fen trossichs a mane/
ra de ciurons, e seccatz los al
sol; e cant obs sera, posan en
la blauura, ab aygua ros o ab
altra aygua, e tenitz o per vna
oza, e puis lauatz uos ab ay/
gua de segon, o ab aygua ros.
¶ Altre nja a sanc matada * e [15 d]
a blauura, e fa coloz ō rosa en
la cara, e es pzouada: saffra e
rosa, lentyes daygua, ensens,
mirra añ., e sia confit ab seu ō
vaōll, e ab oli rosat e ō musc, e
posatz vos ē, axi cō ōssus es dit.

De mozfea ques fa ē la

cara e de les suas medicinas,
sinples e compostas.

Ay dones q̄ ā ē la cara o
al coil o ē les mās moz/
fea blāca e vermeyla e
negra, e estan leig e auegades

noy lexen cabells, e si hi nexen
tornen hj blancs, a guisa ō ca//
nes, e aq̄sta medicina es bona
a tota morfea, e a sanc morta,
e a blauura, e a cuir gros, e a
taques, e a panys, e a barbs,
e a pigues, e als senyals de la
verola, e a tot ço que mal esta
en la cara; e aquesta medicina
toil lo cujr de la morfea, e es
pelador rich a tot cujr gros.
Prenetz tāgra, e raya, e semēt
ō mostaya añ.; picao tot e des//
trempa o ab vinagre, e posan ē
la cara al sol, e puis lauatz uos
ab aygua ō segon, e si hia pla//
gues sanatz los ab lōguent ōla
royna, que es sobre dit. ¶ Al//
tra medicina a asso eleix: pren
sement ō raue .v. ʒ, labor blāc
.j. ʒ, cost miga ʒ; e fen empas//
[16 a] tre * ab vinagre, e posao axi cō
laltre sobre dit. ¶ Altre empas//
tre rich a sarna, e a morfea, e
a pelar lo cuir de la cara o de
altre loch: prenetz carn e caba//
rans e ventres de uedes, semēt
de vruga añ.; fetz ne empastre
ab vinagre, e posatz lous per
.j. ora, e vexigara lo loch en
qual lo posaretz, e puis sanatz
lo ab vnguent ō les bubes que
es dit, e emblanquira la cara e
sanara les bubes ¶ Emplastre
ō la morfea e ō totes les nafres
de la cara, o daltre loch, e a
tota vermeylura val esporga//
dor e sagnar de la vena del cap,
e ventosar al cugorros, e dejus
lo mēt hom, e posar sāgoneres,
e lempastre es aquest, bo ō les
deuodes e la bona dreta guar//
da de embriagar, e ō molt mē//
jar, e de cebes e de porres, e ō
totes agrures, e ō vruga, e ōs//
tar al foch e al sol, e de ira e ō
trebail; e val hj estar en cases
soterranjes, en q̄ aja molt co//
mi, e val hj bē ayguar ē aigua
dols, e posar les medicines que
dessus son dites, e emblāquira
la cara. ¶ Medicines simples
a pelar lo gros cujr de la cara
e la morfea, e a panys e a pi//
gues: prenetz olj, e mostaya, e
orruga, e murritort, sēus * blāc, [16
angelot, fel de bou, sement de
mostaya blancha, sement ō ra//
ve, mēta, borraix, armonjach,
sal armonjac, mel, bon vin, ta//
gar bec roja, cals ab cēra, ver//
meyls dous, dragontina, suc ō
raue e la sua sement, cogōbre
saluatge, tucha, tani, rail ō li//
rj blau; de tot asso podetz fer
pelador a la cara e a la morfea,
e ō les taques, simples e com//
postes.

De les madicines sim//

plas e compostas, per anblan//
gr la cara, e tol les blauures.

Madona, prech uos que
sapiatz que les medici//
nes simples, per ēblā//
quir e per enuermeilir, e a bla//
vura, e a panys, e pigues, e a
sanc morta, e a totes altres ta//
ques, les medicines q̄ son bo//

nes a asso, son de moltes gui/
ses, mas les mellors e les pus
vsades e les pus coneguōs vos
he escrites en aquest libre, axi
com es: almartech a emblan/
quir, blāch ō dragōtina, blāch
de forment, blanch de tucha,
blanch ō cocombre saluatge, e
doles; e altres blancs que fa
hom de auena, e de arros, e de
ciurons, e de albudeques, e de
sindries, spuma de mar, ange/
lot, amēlcs amarges e dolses;
ō c] aristo * logia, cost bech, semēt [16 d]
de raue, sempta de colom e de
pardals, e de lacert, moyla de
pa, agror ō ponsir, faua, orru/
ga, atarnus, alfolbe e altres le/
gums. ¶ E vsar bons menjars
e bons vins hi val molt, car ē/
jenrē bona sanch e fan bela co/
lor: mastech, ensens, borrayx,
campfora, armonjach, galba/
nū, dragagant, goma arabica,
rayl de lilj blau e blanch, e si/
gel salamum, sipago, noguer,
nitres, gis, corn ō ceruo cremat,
mel, aceruu bo, fel de bous,
aygua ō segon; ani moltes dal/
tres, mas aquestes nos abastē,
e podetz ne obrar de simples e
de compostes.

De anbalir la bocha e les ginyues.

Aytambe coue a dones
embelir la bocha e les
ginyues, com la cara
o laltre cors. Dona, podetz ti/
nyr la bocha e les ginyues ab
aquesta color que es molt ri/
cha: prenetz bresil, e grana, e
roga añ. ʒ p.; alum .ij. ʒ, car/
minj bo .iij. ʒ, e pulverizatz o
e ēcorporatz o be ab aygua ros,
en .j. escudella de terra enuer/
nizada, e secatz o al sol e fer la
richa color vermeyla, e seruatz
la ē .j. vaxell de veyre, e cant
volretz colorar la bocha o les
ginyues, o altra partida de la
cara, prenetz de la poluora .j.
poc, e metetz ne * en .j. closca
dou, ab .j. poc daygua ros bo,
e escalfatz la sobre lo calju, e
metetz hi dintre .j. poc dalco/
to, e mesclatz o be, e puis es/
togatz lo; e al mati colorratz vos
ē la bocha e les ginyues o qual
queus placia altre loc; e asso
setz ab lo coto, que auretz mes
en la closcha del ou. E si asso
fetz, madona, vos auretz la bo/
ca e la cara lauada e escurada,
ab esclaridor o ab escurado, e
en axi auretz en la bocha e en
la cara richa color, e fer sa lu/
ent; e posatz vos balsam, sin
auetz, o altre oli ben olent, e
no enueylira la cara, ne ruara,
ney nexeran canes, axi com es
dit. ¶ Altre rich, a fer la bo/
cha de bela color: prenetz mel
cuyta escumada, e mesclatz la
ab such de tucha, e de cogom/
bre amar, e suc de can, aigua
ros, añ.; e la mel sia la meytat
de tot asso, e estiay .j. poch;
puis cola o en .j. ampolleta de

e .j.

vidre, e quant vos volretz, po/
satz vos en en la bocha o en la
cara, e al mati lauatz vos ab
aygua ros o ab aygua ō segon,
e lauors auretz la bocha e la
cara ō richa color e bona, e tol/
ra les aspretatz e lo cuir mort,
e sanara les plagues molt be.
¶ Poluora richa a asso elex,
[17 a] de la * qual vos lauatz la bo/
cha e les ginyues: ajatz escor/
sa de noguer e assetin, de ca/
dau .j. ʒ; bresil, agrana, añ.
ʒ .j., alum, erba marina de la
qual fan los moros color vio/
lada .j. ʒ; de tot asso fetz pol/
uora, e bregatz vos ē ab aygua
ros, o, sius voletz, axj sech; e
fer sa vermeyla la color, e po/
detz la fer sens erba sana ma/
rina. Aytambe podetz colorar
la bocha e les ginyues, ab les
simples medicines, axj con son
aquestes: escorsa ō noguer, a/
sētin q̄ es escorsa darbre bech,
e moltes daltres medicines fā
asso.

Del trenquament dels labis.

Moltes dones son a quj
trenquē los labis dela
bocha, e asso les esde/
ve per secha vmor, o per pre/
nyat; e asso val aquest vnguēt:
ajatz cera groga, oli rosat, re/
sina dauet, e blanc de forment,
e viscositat ō semēt ō codoyns;
e dasso fetz vnguent daquesta
guisa: fonetz la cera ab olj, e
metetz hj la viscositat dels co/
doyns, ab especies de soptils
picades, añ.; empero dela cera
e del olj hj aia la maior parti/
da, e mesclatz o ben, ab morter
de marbre, tant que sia blanch,
e depuis estoiatz lo en bustia
carricada; e cant obs hj sera,
vntatz vos en los trencamens
ō la bocha, e ōles mans o dal/
tre loc; e longuent que es dit,
ab vexigamēt, e les bubes ōles
mans, e ō la cara, val asso elex.
¶ Medicina altra a asso * elex, [17
bona e richa, prenetz gales pi/
caōs, tramētina, e mel, e mas/
tech, añ.; e fetz ne vnguent, e
posatz ne enla trenchadura ōla
bocha o de les mans; e asso e/
leix val olj dous, e la espuma
del aur e siroigia; e asso basta
a vos, Madona, quant al trē/
chament de la bocha.

De les medicines a cu/rar la mala flayre o mal ale de la bocha.

Madona, gran cura se ōu
hom donar dela flayror
de la boca, que sia ben
olent, mes que altre del cors,
car moltes dones son a quj la/
len put, e asso auen souen per
pudridura de dens e ō ginyues,
ques fa per la vmor q̄ deuayla
del cap a les dens, o per vmor
que es al ventreyl corrumpuda,
la qual fa lalē pudir, e moltes

vegades aue asso per negligen/
cia de purgar les dens, del mē/
jar q̄ hj roman; mas, de qual/
q̄ manera se fassa, asso hj val.
¶ Si ouaylaria la vmor dl cap,
purgatz lo ab la medicina que
si tany, e depuis vsatz medici/
na ben olent, la qual apres di/
re. E si la vmor es fleuma que
deuayl del cap, purgatz la ab
jerapigra, o ab paulj, o ab al/
tre medicina que purc fleuma.
E si es colera, purgatz los ab
pilules aureas ab decoctio de
mjrrabolās citrins. E si es ma/
lencolia, purgatz lo ab recodo/
ritio anacardinj, o ab altra me/
[17 c] dicina que purc malencolja. *
E, si es sanc, sagnatz lo ē tēps
conuinēt, si altra cosa nollj dōf/
fen, axj con es, temps de calt
o ō fret, e si es joue o veyla. E
sapiatz q̄, si les vmors sō sim/
ples e cōpostes, adonchs, pur/
gatz los ab medicines simples
o compostes, ab conseyl de sa/
uj metge. E no vos maraueletz,
car nous dic ē aquest libre les
medicines de totes les malal/
ties, car noy parle sino de em/
beliment ō dones; e quant au/
retz purgada la vmor que fa la
flairor dela bocha vsatz de me/
dicines ben olentz, axj con son
poluores, letouarjs, pillules,
vnguents, fumigis o pōs de es/
picies be olēts, enaxj quē tin/
gatz en les mans e al coil pen/
jades, axj cō dambre e ō musc,
e ligiu, aloes, girofle, gallia
muscata, e moltes daltres es/
pecies, deles quals fa hom ay/
tambe sarctes q̄ penjen al coil,
per be oire. Aquestes coses, si
son poluores, deuetz les tenjr
en la boca, e letouarjs, e espe/
cies, e pillules, e totes coies
be olents; e si pomes e altres
especies son, deuetz los tenjr ē
les mans, e pentar al coil. Tot
asso coue a dona que vol plaser
a son marjs, e mes que mes a
hora ō dormjr. ¶ Ara entenetz,
madona, ço q̄ us dire ala flay/
ror dela bocha: si es la flayror
dela bucha per dent * pudrida, [17 d]
arrācatz lan, car asso es la my/
lor medicina; e si es per forada/
da, complitz la de mastech o de
alum, e potse sofferir per lonc/
temps; e si les giynjues sō pu/
drides o afolades, per canser o
per altra cosa, per que auen la
flayror del alen, podetz hj fer
aquesta poluora, que es molt
richa a canser e ales giynjues
corrūpudes, e emblanqueix les
dens. Rp.: espuma ō mar, alū
cremat, junsa, nitre, añ.; fetz
ne poluora sobtil, ab la qual
fregatz be les dens e les giynj/
ues, e puis lauatz la bocha ab
vi, en q̄ sia cuit girofle, e jūsa,
e mastech, pebre, pireter, nous
de cipres, escorsa de tamarit, ō
cascu .j. poch; e metetz hj mel,
e puis coga tot ensemps; e das/
so lauatz la boca, a matj e a
vespre, e apres menjar; e asso
munda fort les dens e les gi/

nyues de tota malaltia; e tor//
catz letz ab .j. drap prim ō la//
na. ¶ Altre vin rich a la pudor
dela bucha, e a canser, e a mē//
jament deles gingiues: cujts ē
bon vin fuyles de celidonja, e
de oliuera, e de plantage, e a//
gremonja, añ. z .j.; corail de
pentifilon .ij. z; escorsa de no//
guer, acetin, añ. z .j.; mel .j.
poc, e vi, tant q̄ hj bast; e co//
ga ensemps, e sia colat, e puis
lauatz ne la boca, axj cō dit es.
Enapres mastegatz mastech e
[18 a] ladanum * .j. poc, e mesclatz
hj .j. poc ō cera e musch, e te//
njtz o longamēt, mestegant en//
tre les dens, e escopitz la sali//
ua souen; e la donchs fer sa la
bocha de bona color, e confor//
tar sa lo ceruel e les gingiues,
e fermaran les dens e tolrā lo
roueil e tot altre ēter; e guar//
datz que no romanga lo mējar
entre les dents, e enaxj auretz
beles dēts, e la bocha be olēt;
e en aquesta guisa sera sanat.

Poluora q̄ fa la bocha ben olre e couen se a dona.

Rp.: espic junsa, roses,
fuyla de clauel, gallia
muscata, escorsa de pō//
sir, girofle, nou noscada, ligiu,
aloes, mastech, canela, sal de
cardona, ab farina dordj, e ab
mel mesclada e cremada, añ. z
.j.; musc e campfora .vj. grās;
poluorega o, e bregatz ne les
gingiues e la bocha e les dens,
e fer sa de bona odor.

Pillules riq̄s a les
flayros dela bocha e ō
les dents, e coue a uos, Ma//
dona, e a les Regines; de les
quals tingatz .ij. o .iij. dejus
la lenga, al mati e al vespre, tāt
ques fonen, ensen enujatz, tro
que sien fuses. Prenetz galba
muschada, girofle, canela, nou
muscada, jūsa ō oltramar, es//
pich, escorsa de ponsir, * ligni [18
aloes, añ. z .j.; formatz pillu//
les a manera de ciuro, e seran
be olentz.

A tota flayror ō bo//
cha ques fa per corrū//
piment de ventre, el val hi pur//
gar, ab vomit o ab altra medi//
cina que purc aquela vmor que
fa la flairor; ōpuis deuetz vsar
letouaris de especies bē olens,
axj com pliris, ab musch, o al//
tre letouari muscat; e sobre tot
valen les pilules sobre dites.
Mas tota hora ōuetz tējr musc
o altres especies ben olens, les
quals mes vos plauran, e aq̄s//
tes coses fan ben olre la bocha
e totz los membres.

Podetz fer pomes o
sartes de especies que
tingantz en vostres mans o al

coil penjades; fetz poma daq̃ſ/
ta guiſa, la qual eſ molt richa:
Rp. ladanum, miga onſa; bon
ambre, .iij. ʒ; girofle, nou noſ/
cada, gallia muſcaõ, añ. ʒ .ij.;
almandura .j. ʒ; muſc .ij. ſcr.;
picatz o tot, e meſclatz o ab
landanum, e calfatz o al foch,
el ãbre el mati ſobrelo foch e ũ
poc de vin, en .j. taſſa dargent
fonetz, e puis fetz la poma re/
[5 c] dona entre * les mans, e a la
ôrreria metetz hj lo muſch pul/
ueriçat, e ab les palmes enre/
donitz ho be, e forradatz lo per
mig, que la puſcatz tenjr en lo
coil; e podetz hi metre fill daur
e dargent, e ſera pus bela per
portar. ¶ Sarta bona per por/
tar al coil, o per tenjr en les
mans, o per be olre; e conforta
los ſperitz, e tol la flayror del
cors. Rp.: gallia bona, .j. llr.,
oraunt bo o gales, ſi nauetz, e
gallia muſcata flauga .j. ʒ; e
ſi no podetz auer flauga, ẽ ſon
loch poſatz ladanum, eſpic, gi/
rofle, añ. ʒ .j. e picatz o tot, e
ſia confit ab aygua ros; e fetz
ne ſartes grans o poques, re/
dones o planes, e ſegelatz les
ſius voletz, e forradatz les e ſe/
catz les al ſol e ala ſombra; e
podtz hj ajuſtar muſc e ambre,
axj con es dit, o, ſius voletz,
podetz fer ſarta de ſola gallia
muſcada, o de gala be picada,
ab aygua ros en que aja fuſa
goma arabica e dragagant; e,
ſius voletz, ajuſtatz hi alcuna
deles eſpecies ben olentz, axj
com es: ambre, e muſc, e cãp/
fora, e ladanũ, e eſcorxdura,
o clavel e ſos cemblans. * [18 d]

Aytabe uos deuetz
dar cura de les dens,
que gint eſtien, con ô tot laire
del cors; per queus conſel que
les lauetz ab del vin, quant au/
retz menjat, per ço que entre
les dens no romãga condormit,
per queus poria apres flayrar
la bocha e crexer romeyl entre
les dents, e farien ſen groges
e leges, oy aurja dolor, o ſi fa/
ria verme, per que podririẽ les
dens e les giynjues; e quãt los
auretz lauades e nedeyades ab
lo vj, fregatz los ab .j. drap aſ/
pre, o ab .j. croſta de pan.

Ayatz poluora de
marbre blanc cremat,
e os de datil cremat, e nitre
blanc, e eſpuma marina e pul/
ueriçatz o, e ligatz en .j. drap
prim; e ab aſſo fregatz les dẽts
ſouen, e auretz les beles e blã/
q̃s e neões e ſães; e, apres aſſo,
ſius voletz podetz maſtegar gi/
rofle, o nou noſcada, o gingi/
bre, o canela, o ſemẽt ô fenoil
o altres coſes q̃ fan bon olen,
e la boca ſaborroſa e de bona o/
dor, o de maſtech, qui mes hj
val; cor molt conforta les dẽts
e les giynjues, e les fa beiles

e fermes e ſanes. ¶ Apres aſſo,
ſius voletz podetz maſtecar la
.j. de les coſes dauant dites,
o totes enſemps. ¶ Altra pol/
[19 a] uora fa * hom de ſpoſa e de os
de ſipia e alũ de ploma, e falñ.
añ.; e ſia ligada en .j. drap, arj
com la demunt dita. ¶ Altre:
bregatz be les dents de poluora
de os ō ſipia, e ō nitre, mirra,
gingibre, raſura ō marbre blāc,
coſt tot aſſo añ.; e fregatz ne
arj com damunt es dit. ¶ Po/
detz fer altra poluora molt ri/
cha, per fer beyles dentz e blā/
ches: ſal armoniach, ſal clara,
.j. poc pebre, copines de mar
cremades, rail de yris, creſtail,
raſura de vorj; qui daqueſtes
poluores ſe fregara les dentz,
con ſe ſera be leuades e dene/
jades les dents, les fa ſanes
longament, e beiles e blāques
e fermes, e guardales ō podrir,
e ō roueyl, e te ſanes les giyn/
ues. ¶ De tals nj ha ques bre/
gen les ōnts ab magrana, e ab
eſcortxa ō noguer, e ab ſal, ca/
da quant les han deſcalſades;
o piquen .j. poc dalum, e atre/
tant de bona canelar, atretant
de fuy a doliuer freſcha, cō da/
lum e a guiſa dempaſtre; poſa
ho ſobre les giyniues. ¶ Si ſō
tant fort deſcalſades les dentz,
ques crotlen, maura hō .j. poc
deſcorax, e atretant de ladanū,
entre les mans tro q̄ ſia moyl;
puis meſclai poluora denſens,
o de maſtech, e fen empaſtre,
e poſan ſobre les giyniues, cor
calſa richament les ōnts, e les
fa eſtar fermes * e ſanes e les [19
giyniues.

Una poluora pot hō
fer, rica e bona, q̄ cal/
ſa fort les dents e les ferma, e
ſana fort les giyniues. Pica hō
canela, girofle, gingibre, maſ/
tec, roſes, alū, ariſtologia re/
dona, e ō la flor que cau ō ma/
grana, os de datil e de oliues,
enſens, ſanc de drago, ſal ar/
monjac, foli, añ. miga 3; e del
peix cranc, tant com de tot; e
pica o be e fregan les dents e
les giyniues. Mas, ſi ſon fort
deſcalſades, o hia canſer, abās
q̄ res hj pos, laua be les giyni/
ues ab vinagre ē que aja cuita
flor de magrana e piynols de o/
liues, o ab vinagre ab mel meſ/
clat; puis bregatz les ben ab
poluora de alum e de maſtech
e de enſens, que molt hj ual o
ab qual queus placia deles da/
uant dites. ¶ Poluora richa, a
canſer e a les giyniues deſcal/
ſes, o a pudor ō la bocha. Prin
cals, vinagre, ſoffre viu, orpi/
ment, ſabata cremada, pebre,
añ.; e pren vna peſſa de drap
tint en grana, e ſia talada me/
nut, e ſia tot meſclat e ſia cuyt
en bon vinagre, * tant tro que [19
ſia ben eſpes; puis leuatz o ōl
foch, e metetz hj poluora daſſo;
prenetz girofle, nou noſchada,

galēgal, ligni aloes, espic, pi/
retre, mastech, ēsēs, vidre blāc,
os ō datil cremat, grans ō pi/
ynes pime tarū integres e cre/
matz teula vermeyla esponza ō
mar, espuma de mar, de cascū
lo terç deles coses damunt di/
tes, sia picat e confit, e seccat
al sol, e puis puluerizatz o, e
bregatz li les dents; mas pri/
merament vos lauatz la bocha
ab vinagre, e puis ab mel cal/
da, lo loc on es lo canser e les
giyniues mējades. ¶ Sapiatz,
madona, qūe aquesta poluora
es fort richa a sanar tota ma/
latia de dents e de giyniues, e
no o metatz ē oblit la cuytura
de la mel, q̄ aqlla sana lo can/
ser e la podridura ō les giyni/
ues; e puis lauatz les ab vj e
ab mel calent, e a la perñ po/
say poluora de mastech, e ō en/
sens e de alum e ō sanc ō dra/
go e canela e jūsa mariner, añ.
.j. poc; e feo axi, fins que sien
sanades e creguōs les giyniues.
¶ Poluora richa, que emblan/
queix les dents e les estreny, e
ferma les giyniues e les dents,
e toll lo roueil e les podrigues
eles negrures, e les giyniues
menjades per cāser. Rp.: cla/
d] uells, nou nuscada, * canela,
espic, foli, mastech, ensens, pā
dordi, ab sal ō cardona cremat,
peus de lacosta, os de datils,
os de oliuers, os ō mirabolās
citrins, añ. ʒ .j.; esponia de
mar, os de sipia, marbre blāc,
sal armoniac, pebre, piretre,
mostaya, añ. .ij. ʒ; puluerizza
o, e fregatz ne les dēts. ¶ Al/
tra poluora richa e leu, e pro/
uada a asso eleix: aiatz pā dor/
di, ab sal de cardona, ab mel
mesclat, egualz parts; e puis
en form crematz o; e .ij. ʒ, de
alum de ploma torrat .j. onsa
.j. ʒ de ros de bota, e pluue/
riçatz o, e fregatz uos en les
dēts ab estameyna ligat. ¶ Al/
tra poluora richa, a emblāquir
les ōns, e estreny les giyniues,
e fa vermeyla la bocha: pre/
netz esponja de mar, espuma ō
mar, marbre blāc, pa dordi, ab
sal de cardona, e ab mel cre/
mat, nitre blanc, e ēsens, mas/
tech, corayl blanch, gingibre,
canela, foli, girofle, ligni aloes,
nou nuscada, massis, añ. ʒ .j.;
pebre, piretre, sement de mos/
taya, escafizagera, os ō datils
cremat, lebor blāch, aliofres,
teula vermeyla, bayna ō ceruo,
alum de ploma, os de oliues e
de mirabolans; ō totz aquests
crematz, añ. .iij. ʒ; fetz ne pol/
uora axi com demunt es dit.
¶ Altra poluora richa, per em/
blanquir les dens: pren os de
sipia, marbre blanch, * espuma [20 a]
ō mar, esponga ō mar, espuma
de vidre, sal de cardona, nitri,
añ. ʒ .j.; girofle, canela, pire/
tre, grana, añ. .iij. ʒ; e fetz ne
poluora e fregatz ne les dents,
ans de menjar. ¶ Poluora ri/
cha, a dolor ō dents, quant ue

per fredor: prin piretre, .ij. ʒ; pebre .j. ʒ, nitre e sal de cardona, e camaras, e sement de mostaya, añ. ʒ .j.; fetz ne poluora e fregatz ne les dens e lo peladar e les giyniues, e extirna fleuma molta, e lexatz na exir; aquesta poluora es bona a la fredor e a la dolor ō les dens.

De la medicina per adobar les mamelles.

Ani de tals dones a qui enuga molt cō los crexē les mameles .j. poc mes q̄ no volrie; mas podē les se fer mermar, si les se feyen ab segon bulit en fort vinagre, e siy posen empastre de mas, e de ensens, e ō gales, confit ab vinagre o ab blācs dous, o argila blancha ab oli, ermini ōstrempat ab vinagre. ¶ Pot hō fer empastre ō cerues vertz, picades ab comi e sement ō plātage, ō amsi meratri; sia picat e cōfit ab fort vinagre, e sia posat sus, a manera dempastre. ¶ Val hi axi matex empastre ō
[20 b] farina de segel, * e de ensens, e de mastech, confitz ab suc de sempreuiua, o ab vinagre o ab blancs dous. ¶ Altre ēpastre: faua fresa sia cuyta ē aygua e ab comi picat, e calt posat sus. ¶ Altre empastre fa hom, ō figues seques, e de panses, e de comi; e pica o tot fort, e sia cuyt en bon vinagre, e sia fexat sus. E val hi molt paritarja, qui la picha e ab segon la cou ē vin, e sia posat sus. ¶ Altre empastre sius voletz podetz fer, q̄ es bo, ō monta vert e ō roses seques, e ō peres dargema, mastech, ēsēs; sia picat ben, e cōfit ab suc ō plantatge e ab blācs dous, e ab vinagre fort. E a totes coses que assi son escrites estreynē fort les mameles e les fa mermar; mas guart se aāla que aquest empastre posara, q̄ noy romanga la nit, q̄ taylarja lo loc ō dins, per q̄ aurja apres gran dolor e gran pena.

Guart se tota dona joue o ueyla q̄ nos masech massa les mameles, ne salt, cor tot asso fa leuar e crexer les mameles; e ual hi drap muylat en aygua de gales e en aygua de alum; e val hi flor de magrana, mjrra, sumach, faua e castayna e alum, cleda ab vinagre, moltes * altres sēblāts. [20

Medicina richa q̄ fa mameles poques: prenetz gales e alum, cleda, ō cadau .j. poc, e sia confit ab vinagre, e fetz ne empastre, e tenitz lo tota la nit, e fetz o souen; e uedē lo crexer. ¶ A asso matex val cleda confita ab vinagre, cor estreyn. ¶ Altre rich empastre: prenetz gix e cleda e

blanch de plom, añ. e fetz ne empastre ab suc de erba sana e ab oli ō mirra e oli rosat, e sia posat sobre les mameles e en altre loc que vuylatz estreyner. ¶ Altre rich empastre que estrēy les mameles e tota carn: Rp.: alum .j. ʒ, e seu de vi o fargalada de vi o de vinagre, .iij. dracmes, gales .ij. ʒ; sia posat ab vin de mostaya e fetz ne ēpastre sobre les popes, mameles o altres carns mols, e no crexeran e fer sā dures. ¶ Altre: faua fresa hi ual, e sāch ō arisso e de tartuga, e viscositat de sillj, ab opi mesclat. ¶ Poluora richa a asso matex, a estreyner les carns moyles: ajatz gales .ij. on.; roses, murta, de cada u .ij on.; alū, junsa, flor ō magrana, gix, bolliar-
[› d] minj, añ. ʒ .j.; pulue * ritza o, e posa o sobre les mameles o la on son les carns moyles.

Moltes dones sō a quj puden les exeles e flayre la lur suor, e per aquesta raho ay molts homens que no an cura ō lur paria, o mes que mes ab eles dormir; e per ço coue a toire aqsta flayror. Saplatz madona quey fa hō moltes medecines; primeramēt es espurgador, e puis bany e estuba e subfumigacions e vnguēts e poluores e aygues de olents, e moltes daltres coses. ¶ Saplatz madona que la pudor de les exeles ō la suor se fa per lo corrumpiment de vmor, e quāt no entren en bayn; e adonchs estreynēse los forats ō la carn, e roman la pudor en les exeles e ē les engonals, e fas la flayror per lo cors; e per asso man que prēgatz esporgador q̄ purc aquela vmor que fa la vmor, e purgatz la ab les medicines q̄ son dites en los capitols de la pudor dela bocha; e dempuis fetz aquest bany: Rp.: fuyla ō murta e ō lor, moradux, maiorana, melissa, añ. .j. manoil, junssa, gales, alum, añ. llr. .j., mastec, ensens, añ. ʒ. .j., ō totes aquestes coses, simples o cōposles, coetz en aygua ab la quarta * part ō vi, e fetz ne bāy [21 a]
souē ē deju, e bregatz ne be les exeles e tots los altres lochs, e tot ab draps aspres sia bē fregat; e quant exiretz del bāy, ab drap ō lin; e apres raetz vos e vntatz vos e suffugatz vos, axj com es escrit en los capitols.

Unguēt rich a pudor de suor de les exeles; e fa tot lo cors ben olent. Rp.: ladanum, litargirj, añ. ʒ .j.; almera mola .ij. ʒ, gallia muscada, espic junsa, giroffle, añ. ʒ ,v. p.; cāpfora ʒ .ij., musc ʒ .j., oli rosat e bon vin q̄ hi bast a fer lunguent; e fetz lo ē axj: bulitz les especies pi-

cades ab vi e puis colatz, e a
la coladura metetz oli rosat e
ladanum, e lo martec e almera
e .j. poc dãbre; e buyla .j. poc
fins que sia fus; e puys posay
la cãpfora e lo musch con sera
fret, e mescla o ben en .j. va/
xell dargent, e puis sia mes en
.j. vexel õ vidre; e dasso vntatz
les exeles e los ũgonals, e dar/
vos ha bona suor. ¶ Altre un/
guent rich a asso : prenetz al/
marcech picat .ij. ʒ., e bollili,
e .j. onsa õ oli rosat; e cõ sera
refredat aiustatz hi .j. poc de
campfora e de musch, e puis
[21 b] untatz vos los locs flay*rans.
¶ Algalia richa a asso elex, e
es meylor de totes les altres
algalies. Rp. : ambre miga ʒ.,
musch .j. ʒ., oli mussellí, o al/
tre oli de especies ben olents
.iij. ʒ., gallia muscata e ligni
aloes añ. ʒ .ij. e fe o axi fim
larbre en .j. vexel dargent ab
oli, e puys mesclay lo lignj a/
loes e gallia muscata, bẽ pul/
ueritzada; e con sera reffredat
mithj lo musch puluerisat so/
bre pera de marbre, axi con hõ
mol colors, e puis met hj .j.
poch de campfora, e estogal en
vexel daur e dargent. Asso es
noble vnguent. ¶ Altra algalia
podetz ne fer õ poc preu, e val
altre tant per ben olre com lo
primer. Rp. : ladanum, esto/
rax, clara, sfera, almarcech,
añ. ʒ .j. gallia muscada .iij. ʒ.,
girofle, roses, sandach grech,
espich, añ. ʒ .ij.; lignj aloes ʒ
.j. ſ., ãbre .ij. ʒ ſ., musch ʒ .ij.
oli mussellí ʒ ſ., campfora .j.
ʒ; e fetz o axi cõ laitre sobre/
dita, e untats vos en los locs,
axi com dessus es dit, car molt
es bo. ¶ Altre : prenetz oli ro/
sat, ladanum e alinal clara, de
cadau fetz per egual part alga/
lia, axi com es dit; e daquestes
algalies podetz untar los locs
que olen e les vestadures per
ben olre. ¶ Coquetes * riques [21
per fer be olre les exeles e tot
laitre cors. Rp. : almarcech
.v. ʒ., alum vermeil, almoire,
plomo cremat, roses, fuyles õ
murta, añ. ʒ .ij., canela bona,
espich, matorana, añ. ʒ .j. sã/
dach groch .iij. ʒ., campfora
miga ʒ.; fen trosichs ab vin
veyl, a manera õ termjs e sec/
calos al sol; e cõ obs sera, des/
rẽpas los ab aygua ros, e po/
sats ne en les exeles o en altre
loc; e asso estrẽy fortmẽt e toil õ
tot loch pudor; e asso no metatz
en oblit, cor prouada cosa es.

Les coses simples
valẽ a asso elex, axi cõ
oli rosat e ladanum e almera
clara, gallia muscada, almar/
tech, campfora, sandach, mir/
ra, .iij., bon alum, aigua ros,
roses, murta, canela, girofle,
mastech, espich; õ tot asso, sim/
ple e compost, podetz usar ab
oli rosat e musellj, o altre oli

despecies bẽ olents. ¶ Medi/cina a la pudor ō la suor, e des/trenyer: prenetz roses vermey/les .j. llr., gallia muscada, es/pich, junsa ō mar, mirra, alū, añ. ʒ .j., fetz ne trossichs ab aygua ros, e seccatz los al sol, e posatz vos o ab aygua ros. ¶ Altra ala molta suor ōl cors: ajatz alum e consigitz lo ab ay/
o] gua ros * e ab oli rosat, e un/tatz vos en tot lo cors. ¶ Oli rosat ab sandach mesclat val a asso cleix, si .j. poch de musch hi sia ajustat. ¶ Altre: prenetz la escuma del argent e crematz la, e amorcatz la ē vin bē olēt, e picatz la ab lo vi e ajustatz hi poch dalmere, e posatz ne dejus les exeles e estreynera la suor e tolra la pudor.

Per tolra los cabells de les exelles.

Hetz empastre de sal ar/monjach e ō fel ō bou, que sia ō tor, e posatz lo sobre los pels deles exeles e desraigar san; puis posatz hi sement derba sana, o arrancat los ab pelador de caus e ō or/piment, e puis posatz hj sagi ō serp o de vibre ab ladanū o ab algtra e mel e oli rosat, e mes/clatz o tot e posatz o damunt, puis noy nexeran cabells si so/uen nj metetz, ō fetz empastre, ol fetz de sement derba sana e de succada; e es prouat que a/questes coses tollen ō nexer los cabells, si souen nj posa hom.

De les sufumigacions per tolra tota mala odor ō to/tes les parts del cors.

Ay moltes dones q̃s de/litē fort ē soffomigar, cor molt val a tolre to/ta dolor e * cōforta tot lo cors [22 a]
e mes que mes los sperits, cor bona olor pus lo conforta que altra cosa; ab les quals perfūs pot hom perfumar les camises o altres draps; e dic vos que deuetz ffer aquest perfū quant volretz esser ab los senyors e ꝯ volretz dormir ab vostro ma/rit. ¶ Fomic rich a asso queus he ditz: prenetz roses vermey/les, espich, girofle, lignj aloes, cost, mastech, sādel groch, al/mea clara, añ. ʒ .j., ladanū ʒ .ij., cardemoni, gingibre, cāp/fora añ. esc. .j. s., musch .iiij. grās pesās, e fetz o ē aq̃sta ma/nera: picatz les especies ben, e pastatz los ab aygua ros, e formatz ne a manera d ciurōs, e puis perfomatz vos en de .j. gran posat sobre carbon viu. ¶ Altre fomigi reyal a tota ma/la olor, e alegra la anima, e no es miylor daquest. Rp.: lignj aloes, gallia muscada, ladanū, almea clara, añ .ij. ʒ.; e sia picat e conñt ab aygua ros, e ajustatz hj campfora ʒ s. am/bre ʒ .j. s.; fonetz hj ābre so/

f .ij.

bre foch, e fetz ö tot asso trossichs a manera de termjs e sigillatz lo, sius voletz; e quant obs hi sera soffomigatz vos en 30 queus volretz, draps o altres coses, e podetz vos soffomigar ab les especies simples, axi con es lignj aloes, ladanü, ambre, almea dura, clara, timjama, * ensens e roset, mirra cost e altres coses cemblans.

[22 b]

De les medicines per curar totes les rugues del vẽtra ques causan moltes vegades apres lo part.

A moltes dones esdeuen que per preynat o per malautia, o per altres rahons, han rugat lo cuir del ventre, o par q̃ sien entretaylades; a asso pot hõ fer bon vnguent: prenetz beyl seu ö molto, e lauatz lo .vij. o .viij. vegades en ajgua freda, e ajatz escuma ö blächs dous debatutz en aygua freda, e mesclatz o fort mauran entre les mans, e vntant ab .j. poc de mantega; puis mesclatz hj .j. poc ö blächs cuit, e enapres poluora de ensens e de mastech e de classa; e enaxj pasatz ho tant tro que be e gint se fassa; e dalo vnt se lo ventre totes hores ques volra, o la cara si la ha rugada; que aqueles coses que toylen les rues del ventre valen a les rues dela cara. ¶ Encara pot hom fer altre empastre rich: fe coure molt en aygua bayna de ceruo joue, puis colala e en aquela coladura mescla poluora de faua e densens, mastech, armonjach, dragagant blanch, goma arabica, sement de albudeques; asso sia ben picat e cõfit en la aygua on sia cuyta la bayna öl ceruo, puis posatz o * sobre lempastre a guisa dẽpastre e estiay .xv. dies, o mes si obs hj es, mas potz lo refrescar tota hora ques vuyla ab la aygua en que ha estat cuyta la bana öl ceruo e ab blächs dous. ¶ E fan ho altres ö ceba marjna cremada e de corn de ceruo cremat e alü de ploma, sal armoniach, classa, mjrra, ensẽs, njela, mastech, farina dordi; tot asso pica hom e config o hõ ab bona mel bulida, e puis esten ho hom ẽ .j. drap o en .j. aluda, e posa ho hom sobre lo ventre. ¶ E quant quey pos hõ aq̃st ẽpastre o alcun dels altres nols ne leus massa tost, sino o fas per reffrescar, enans loytinga tãt tro sia guarida de les rues del vẽtre e ö les tayladures e demes taq̃s negres o rosses, q̃s fan axj ꝯ si eren piges.

[22

De les medicines de la mara e de les suas passions.

Ay moltes dones q̃ han la mare freda e calda e plẽa ö males vmors:

a asso val vsar especies caldes
e fredes e simples e cõposstes;
mas qualque sia la vmor, cal/
da o freda, deuetz la purgar ab
medicina simpla o cõposta, per
la bocha o per la mare, axi cõ
la natura raquer. ¶ E sapiatz
que ẽ aquest libre no dic totes
les malaties dela mare ni to/
d] tes les medicines, * sino aque/ [23 a]
les que son per atensar, e ja ho
e a uos dit en altre loch, que
aquest libre no paria sino de ẽ/
belimẽt. Empero io, en Johan
Reimbamaco, dic si es la ma/
re freda q̃ o potz conexer per
la orjna blãcha e per moltz al/
tres seynals. Val hj menjar de
calda natura e aytambe leto/
uaris, ẽpastres, fõigis, bayns
persaris, axirops e olis e vn/
guents calts, latouaris, axi cõ
diacodiõ, diaterorperipon, tra/
sera macna, siloni, diatesseron,
triaca major, diaciminũ, e tots
letouaris calts, e axirop ỏ pu/
liol e de calament, fetz ab mel
e olis, axi com oli de bacces
de lor, oli mucelij, oli petrolei,
oli de cost, oli de castor, oli de
sãbuch, oli de maiorana, e bal/
samum; vnguents axi cõ mar/
ciacon, aragon, dialtea. ¶ Sa/
piatz que aquestes medicines
dins e defores, aytãbe los la/
touaris per purgar, axi trodo/
ricon, anacardj, ierapigra, jera
logodion, pauli, benedica, ca/
tartich imperial e sos cẽblãts.
¶ Si es la mare trop calda, ẽ
asso o conexeretz: la orina se/
ra colorada, e per altres sey/
nals moltes; e couẽ hi vsar me/
dicines fredes, axi com letoua/
ris, empastres, fomigis, bayns
persaris, axirops, olis, vnguẽts
be olents, letouarjs axi cõ dia/
rodon rosada novela, terra sã/
dali, letouaris a restaurar la
vmjditat, triffara sarracenica *
e sos cemblans, axirop de vio/
les e de sandol, axirop de ber/
beris, axirop rosat e sos cem/
blans; dels olis axi com oli ro/
sat, oli violat, oli mandrago/
rat; unguens axi com propuleõ
e lurs cemblans. ¶ E si es la
mare trop vmida e secca, exa/
ment vsats coses vmides e se/
ques, segons que la natura o
demanara. ¶ Sapiatz q̃ mol/
tes sõ les malauties dela ma/
re, axi com es reteniment de
flor, e gran aleujament deila,
e grosure de part, e offegamẽt
ỏ mare, e deuaylament daque/
la, e grosea, e vẽtositat, e pos/
terma, e plagues, e canser, e
leombrics, e carn subtilana, e
agremea ỏ ẽprenar; e hã mol/
tes ỏ malalties, mes aq̃stes sõ
pus vsaõs, e q̃ aq̃stes pot gua/
rir; leus sõ les altres per gua/
rir, car aquestes sõ principals.

Lo reteniment ỏ la
flor per moltes guies
se fa, car fas per veylea o per
feblea de natura: o per veylea

a cap ō .xl. ayns o de .l., e noy
ual medicina; per feblesa ō na/
tura, axi cō per grosses vmors
o per corrūpiment de sanch del
nars, o per posterma, o per i/
ra, o per pahor, o per esmorti/
ment, o per moltes altres gui/
ses. Mas per qualque guisa se
retinga longament, auē ne lon/
[23 b] gues malalties e * mortals, axi
com diu Ypocras e Balienus,
so es assaber: aiganus o des/
fici, e oradura, e moltes daltres
malalties. ¶ Si la flor se rete
per grossa sāch, sia treta sāch
ō la vena ōl fetge, ōl bras dret,
o de la vena saffena, so es ō la
vena dejus la clauiyla dintre lo
peu, e sien gitades ventoses en
les cuxes ō dintre, o si estreny
la flor per corrumpimēt ō sāch
de nars o per morenes. ¶ Si
grosses vmors embargē les ve/
nes de la mare es rete la flor,
valen hi vsar medicines que fā
vrinar e exir la sanch, axi com
es sement ō fenoil, batafalua,
jujut, api e grumyl, so es mi/
liumfolis, ameos, comi, ruda,
mandastre, puliol, roga, espic,
diptan, sauina, caparo e sos
cemblans; e podets ne obrar ō
simples medicines.

Medicina a fer ve/
nir la flor: purgatz la
mare de fredes vmors. Rp.:
mirra ʒ .vj., atarmus ʒ .x.,
fuyles de ruda, mandastre, pu/
legi, raue, roga, assafetida, ie/
gapi, papauer, diptan, sauina,
añ. ʒ .iiij.; picatz o e fetz ne
trossichs a manera de castay/
nes, e prenetz ne ō mati ab ay/
gua on * sia cuyta sement ō gi/ [23
nebre. Aquesta medicina pur/
ga pus fort la mare q̄ naguna
altra, e fa exir lemfant mort de
la mare.

Metouari rich a fer
venir la flor e fer exir
limfant mort neix. Si ages es/
tada la flor per .vij. ayns q̄ no
fos venguda, sens dupte la fa
venir. Rp.: puliol, calament,
sauina, diptan, roga, añ. ʒ .j.
castor, lili blau, añ., semēt da/
pi, ō piuert, e ō fonoyl, ameos,
espic, canela, añ. ʒ .iij.; e pi/
cat e cōfit ab mel bulida e scu/
mada tant que hi bast. E pre/
netz ne cada mati miga ōsa, ab
vi ō sian cuits fasols vermeyls,
e follia, e bages ō lor, e puliol;
e sien .iij. onses lo vj ab lo le/
touari. Sapiatz que aquest vi
solament fa vanjr la flor, si
hj ajustats sauina, e diptan e
ruda.

Vin a fer venir la
flor e a purgar la mare:
pren vi, e cou hj sauina, e pu/
liol, e diptan, e roga; e daq̄st
vin beuetz cada mati .iij. vega/
des, e vēdra la flor sēs dupte. * [23

Macdalion que podetz posar en la mare, ẽbolcat ẽ lana, e fa venir fort/ment la flor, e purga la mare ẽ ſredes vmors, e gitan ventoſi/tat, e confortala e fa la bona per dormir ab home. Rp.: ſiges vermeylles .iij. ʒ. niella, ſemẽt de naſturci, comi, añ. ameos, añ. ʒ .ij. cata puſcia mundada ʒ ſ., enſens .iij. ʒ., confegits o tot picat e ajuſtatz hi ſuc ẽ api e fel de bou, tant que hi baſt; e puis fetz ne macdalions o ca/les, embolcatz o ab lana, e po/ſatſvoſſẽ al mati e tenetz lo tot dia tro al mig dia, e purgara la mare fortment; e ſi voletz q̃ ſia pus fort, ajuſtatz hi aſtamõca, a cada cala eſcr .j., o ſuc ſech de cogombre ſaluatge, o de eu/fforbi, o .ij. eſcr. de polpa de caloquindida; e ſia fet per tot, axi cõ damunt es dit. E ſi per auentura venia febra, baynatz uos en aygua de malues, e tol/raus la febra. E ſapiatz q̃ aſſo matex fa triffora magna, ſena/pi aguada ab eſcamonea, o be/nedicta, o jerapigra, o geralo/godiõ agut, teodoricõi, ſinfins macdaliõs deſtrẽpatz o ab ſuc de piere e peſançars; tot aſſo
a] val a empienyar. *

Un letouari a aſſo eleix, q̃ fa venir la flor e limſant gitar del ventre, neix ſi per lonc tẽps hi a eſtat: pie/netz reupontic, o ruibarbre, o apoponach, caſie ligne, pebre negre, abron, artemizia, ruda, moreu blanch, ſement de paſ/tanatges ſaluatges, caſtor, ro/ga, añ. ʒ ſ.; diptan .j. ʒ., mel tanta q̃ hi baſt, e datz ne tant com rauelana ab vi tebeu õ ſia bulida ruda, e roga, e ſement ẽ ginebre, puliol, ſauina e mã/daſtre.

Macdaliõ rich a fer venir la flor o limfant mort. Rp.: vruga, niella, ſuc ẽ cogombre, anar, caloquintida, ſuc de porre, alquitra, ruda, ẽ caſcu .j. poc, e fetz ne macda/lion ab lana, e poſatz ne en la mare. ¶ Altre macdaliõ forts. Rp.: mirra, puliol, calament, añ. ʒ .iij., ſauina .viij. ʒ., ru/da ſecha, calquintida, añ. ʒ .v., ueradre blanc .ij. ʒ.; ſia picat e confit ab fel ẽ bou, e poſatz o ẽ la mare ab lana ſutza. ¶ Sa/piatz que de les medicines ben olents fan venir la flor con hõ ne poſa en la mare o lan per/fuma, axi cõ es caſtor, muſch, ãbre, lignj aloes, e moltes al/tres coſes. Les medicines ſim/ples que fan venir la flor molt be ſouen ſon aqueſtes: vandre blanc e negre, * caloquintida, [24 b]
apoponach, ſerapini, aſſafeti/da, genciane, ſemẽt de ginebre, pebre negre, niella, barbamini,

cogōbre amar, rail de lili blau, puliol, sauina, roga, calamēt, mādastre, ruda; poōtz fer macdalion o estuba, abeuratge e moltes daltres daquesta guisa, de simples o ō compostes, axi cō o demana la dona. ¶ Molltes vegades se estreny la flor per calor o per seqtat, e a asso valen coses vmides, axi cō es bayn e estubes, e medicines fredes e vmides que met hom en la mare.

Bayn a la flor q̄ sestreyn per calor o per sequetat. Rp.: malues e albebunich amarini ʒ .j., artemissa, camomilla, flos e fuyles ō ginebre, paritaria, mādastre, puliol blancha, vrsina mercurial e malui añ. m. .j., sement ō li e alfolbe, figes blanques, añ. lir. .j., tot asso sia cuit en aygua dolsa e banyatz vos en, e apres lo bayn posatz vos aqsta medicina en la mare: Rp.: mercurial e malua, figues blāques, añ. ʒ s. escamonea, cagamuga, niela .j. poc, picat e sia posat en la mare ab lana o ab coto, e tenitz o ō dia, e vēdra la flor siu fetz souen. ¶ E
[24 c] asso * eleix ual mercurial picat e posat ē la mare, e puliol; cada u per si fa asso eleix. Les figes e la mel e el morritor, rail de lili blau, tot ensemps picat ab escamonea; asso fa venir la flor siu posatz ē la mare ab lana o ab coto; asso matex fa triffera magna, sarracenicha agada ab escamonea, o exirop laxatiu, o letouari muscat, que val molt a empreynyar. ¶ Sis rete la flor per feblea de natura, sia confortada, axi com damunt es dit, ab medicines cōfortatiues, e puis fetz venir la flor, axi cō damunt es dit. ¶ E si es per aposterma dura, sia la posterma madurada ab medicines fredes o caldes, sagons que a la vmor se coue. ¶ Si es de sanc o de colora vermeyla, sia sagnat de la vena del fetge o ō la vena del talo, e prēga medicina de casia, fistola e tamarindis e de mirabolans e ō sos cemblans, e fetz ēpastre al comensament de such de morela, e ō verdelages, e ō plantatge, e de sempreuiua, ab farina dordi e oli rosat, tro que la color se sia baxada. E depuis fetz empastre ō sement de li, e dalfolbe, e ō malbauisch, e malues, violes, grex de ocha o de galina, tot ensemps cuyt en aygua, e posatz ne dintre * e de fora e
[24
la dieta sia trempada. ¶ E si es dura la mare per apostema fetz hi aquesta medicina: prenetz grex de ocha e de galina, e moll de ceruo, e rail de lili blanch e saffra, añ. ʒ s., mātega de vaques, rail de malui picada, .vj. ʒ, mastech, mel e grex de lana sutza, añ. ʒ .ij.;

ſia tot conſit ab let de fembra e ab oli roſat, e poſatz ne din/ tre e defora en la mare; e ſa/ piatz que aqueſta medicina es bona a tota durea de la mare, e val a ẽprenyar. ¶ E a la fre/ da apoſterma õ la mare fetz a/ queſt empaſtre: prenetz alfol/ be, figues ſeques, ſement õ li, malui, añ. .j. poc, e coetz o tot ẽ vi vermeil be, poſatz o ſobre lo pentenyl. ¶ Supoſitori a la apoſterma de la mare. Rp.: grex docha e de galina, e õ ve/ del, e cera groſſa añ. ʒ .x., ver/ meyls dous cuyts, .v. ʒ., raſi de lili, mirra, añ. ʒ .j. ſaffra, miga .ʒ., e forman ſupoſitori. ¶ Empaſtre rich a madurar to/ ta apoſterma freda de mare o daltre loc: prin ſement õ linos .j. lbr., farina õ formẽt .j. lbr. reſina õ pin .iij. õſes, mel blã/ cha, ab ques comfiga ſobre lo foc tãt que baſt, e puis poſa o ſobre lo pentenyl o al loch vn es la poſtema; e quant la apoſ/
a] tẽa ſera * amadurada e lo brac nexira, poſatz hi let de cabra o aygua dordi, ab mel meſclada, e purgara la apoſterma. E puis poſatz hj coſes conſtructiues per ſanar la nafra, axi com es poluora o enguent o empaſtre, daqueſtes eſpecies fet: flor de malgrana agra, roſes, ſement õ murta, enſens, mirra, ſanch de drago, boliarmini; e fetz ne õ ſimples e õ compoſtes, e em/ paſtres, vnguẽts e eſtubes din5 e de fores, axi cõ es dit. ¶ Si eſtreyn la flor per ira, deu ſe a/ legrar la dona ab juglars e ab viſta õ beyles coſes. E ſi li ue per dejunar, deu menjar bons menjars. E ſi per vetlar, deu dormir. E ſi per altra coſa, deu fer lo contrari. Aqueſtes coſes uos abaſtẽ a ffer venir la flor.

Lo corrũpiment de la flor es auegades fo/ berc per moltes vmors groſſes e ſotils e per feblea de vertut o per rompiment õ venes o per altres maneres. E ſi es groſſa vmor, ſia purgada; e ſi es ſob/ til, aytambe; e ſi es per ſobre ſanch, ſia ſagnat õ la vena del fetge o õ la vena ſafẽa õ la cla/ uiyla; e ſi es per feblea õ ver/ tut, ſia confortada la virtut ab medicines cõfortatiues e reſ/ tretiues, cor ſobre tot * deuetz [25 b]
reſtrenyer la flor per ço que no falleſcha la natura; e ſien po/ ſades ventoſes jus les exeles ſẽs traure ſãch, e ligatz vos les mãs al coll, e tẽitz les ãqs ba/ xes e les eſpatles altes, e mẽ/ jatz e vſatz mẽjars frets, e fets bayn e eſtubes e ẽpaſtres e po/ ſamẽs ẽ la mare, e fomigaciõs e poluores e letouaris, axi com es eſcrit en aqueſt capitol.

Bayn a reſtrẽyer la flor, rich e marauelos.

Prenetz escorsa ō magrana, ro/
ses, gales, alū, sucarum, mir/
ra, plantage, consolda maior,
cleda o argila vermeyla, escor/
sa de castaynes, fuyles de co/
doyner e de nespler e cervera;
tot asso sia cuyt en .ij. parts ō
aygua de pluja, e la .iij. ō bon
vin nagre, e baynatz vos hi en
dejun. ¶ con exiretz de la estu/
ba prenetz suc de plantatge .j.
ʒ, e miga de atanasia o de mi/
cleta, o altre apiata que val a
asso; e lo suc ō plantage per si
la estreyn. ¶ Empastre a estre/
nyer la sanch que posa hō so/
bre les anques e lo pentenyl, e
es molt rich. Prenetz pegunta
grega, miga lbr.; mastech, en/
sens, sanch ō drago, alū, citri,
mumja, añ. ʒ .iij.; nou de ci/
pres, miga ōsa; boliarmini .vj.
ʒ; sia picat e conñt ab sanch
[25 c] ō * plātage e vinagre, e posatz
ho als locs dits.

Letouari rich.

Letouari a estrenyer la
flor. Rp.: bana ō cer/
uo crēada, ēsēs, mas/
tech, mirra, carrabe, atassia,
pera sanguinea, corail, pel de
lebra cremada, gala, añ. ʒ. ſ.;
sement ō plantage, aitant com
de tot; e sia conñt tot ab exi/
rop de plantatge, e datz ne ca/
da mati miga ʒ., ab .j. onsa ō
suc de plantatge, e sens dupte
estreny la sanch.

Posament que met
hom en la mare. Rp.:
ensens, mastech, alum, sanch ō
drago, peils ō lebra cremades,
añ. ʒ .j.; cōfegitz o ab blāchs
dou e ab vinagre o ab such de
plantage, e posatz ne ē la ma/
re ab coto o ab drap prim ō lj,
e sia mes dins e estiay per .j.
nit. ¶ Ffomig rich a asso ma/
tex a la flor a estrenyer. Rp.:
calofonia, ladanū, ēsens, mas/
tech, boli armini, semēt derba
sana, de cada u .j. poch; opi,
menta, tant con lo pes ō la .j.
de les coses; sia picat e conñt
ab vinagre, e fetz ne trossichs
a manera de ternus, e perffu/
mats vos en sobre carbon cre/
mat e resebetz lo fum ab .j. ē/
but * en la natura .j. vegada [25
lo dia. ¶ Poluora richa a asso
metex a estrenyer la sanch ō la
mare, e dona la hom ab ous
moils o ab vi en que aja cuit
nou de cipres, e gales, e espo/
di, e roses, e consolda maior,
ō cascun .j. poch; e fetz la pol/
uora axi: prenetz fuyles ō plā/
tage cremada, e sement de ci/
lli cremada, tarrabe cremat o
torrat, girofle, ligni aloes, go/
ma arabiga, espidi, mastech,
ensēs, añ. .iij. ʒ; pels crematz
de lebra, boliarmini, sanch de
drago, mumia, añ. ʒ. ſ.; e sia
picat e beuetz ne ab such ō plā/
tage.

Pílules ríqs a asso
eleix. Rp.: boliarmini,
gales, sanch de drago, mirra,
peil cremada ō lebra, añ. ʒ .ij.,
opi .j. ʒ; fetz ne pilules ab vi/
nagre e prenetz ne .ij. ʒ ab suc
ō plātage e ō virga pastoris. E
clister estreyn fort la sāc, e po/
detz ne posar ē la mare ab lana
o ab clister: prenetz gales, alū,
acassia, ensēs, belo, carta cre/
mada, añ. ʒ ſ.; opi, semēt der/
ba sana, añ. escr. .ij.; e sia cōfit
ab suc ō plātage e ab vinagre,
e posatz o axi ꝯ es dit, e no e/
xira la sāc: cosa es prouada. E
les medicines q̄ valen a la me/
6 a] neo de la sanch * son bones a
destrēyer la flor; e fetz asso fins
que la sāch sia estreta.

Asso es capitol de
gran secret de la na/
tura q̄ mostra affer ēsēyamēts
entre dona e ḥō, per q̄ placia
mes la .j. al altre e lur amor sia
pus durable; e en asso deu en/
tendre dona cortesa e ben ense/
nyada, q̄ no ōu ensenyar ni sa/
ber mals ensenyamēs. ¶ Me/
dicina nobla per ajensar la na/
tura e tolre ço q̄ ḥi sia sobercḥ
per ēbargar bō sabor, e fa la ō
bō sabor e ō bona color a la ora
de dormir, e estreyn les carns
molles e fa les dures, e toll la
olor ō la suor. Rp.: bona aygua
ros .ij. lbr, o mes o menys, se/
gōs q̄ volretz fer ō les medici/
nes, e coetz ē ela alū, gales, e
roses, e ladanum, e nous ō ci/
prers, junsa marina, añ. ʒ .j.;
girofle, galla muscada, espicḥ,
añ. .ij. ʒ.; campfora, muscḥ,
añ. .j. pocḥ; e sia confit e me/
tetz o en .j. vaxell de vidre, e
con ops sera calfatz o .j. pocḥ,
e lauatz vos ē la natura, e me/
tetz uos en ben dintre; e fets
asso souen, tro que les carns
sien ben dures; e baynats uos
el bayn dit en lo capitol de la
pudor deles exeles, e estubatz
uos ab aquesta estuba. Prenetz
escorsa de magrana, gales, a/
lum, roses, mirra, menta * añ. [26 b]
ʒ .ij.; mastecḥ, ensens, bolo,
sanch de drago, añ. ʒ .j.; tren/
cadura de cartes .j. lbr.; e sia
cuit en bon vinagre, e sien ben
estubada la natura, dins e de/
fores; e puis perfumats uos ab
ambre, o ab ligni aloes, o ab
altre cosa ben olent; e fetz asso
mes que mes a hora dormido/
ra, e plauretz a vostre marit, e
durara la amor entre uos e ell,
e tolran ço que fa aorir la na/
tura; e adonchs mestegatz pol/
uora ben olent, e puis lauatz
uos la bocha ab aygua ros, o
ab aygua muscada, o ab cāp/
fora; e arosatz vos en la cara e
les mans, e la sauena e la ca/
misa e les altres coses. ¶ Ay/
tambe ōu esser hom aquela ora
be olent. Aquesta es la poluo/
ra que deuetz tenir ē la bocha,

g .ij.

e bregatz ne les dēts. Rp.: ro/
ses, girofle, nou noscada, ga/
lengal, cardemoni, espich, fuy/
les de lozer, canela, añ. z .j.;
musch, campfoza, añ. .j. gra; e
fetz ne poluoza e vsatz ne, e te/
nits letouarj muscat en la bo/
cha. ¶ Ffomig rich a perfu/
mar la natura e dessecar les v/
mors, e que la fa dura e ben
olent. Bjatz almea clara, la/
danum, añ. z s.; ambre, escr.
.ij.; musch, .iij. grās dozdi pe/
sans; e puluerizats asso, e ab
mel sia comffit o ab timiama
clara, e fets ne trossichs a ma/
nera de faua, e perfumats vos
en ab embut que entre ē la na/
[26 c] tura, con obs vos sera. * Pol/
uoza richa que fa la natura bē
olre, e estreny e dessecha les
carns molls, e fa les a hoza de
dozmir ō bōa odoz; e asso plau
als homens e fa la amoz dura/
ble. Destrempatz ab aygua ros
e bregatz uos en la bocha e la
cara e los pits e les mās e tot
lo cors, per ben olre. Rp.: ro/
ses, miga onsa; ligni aloes, gi/
rofle, añ. z .j. s.; sādol groc, es/
pich, añ. z s.; cāpfoza, musch,
añ. .iiij. grans; puluerizza o e
confegitz o ab ayga ros, e ru/
zats uos axi com es dit. ¶ Al/
tra poluoza richa a asso eleix.
Rp.: roses, .j. z; sandol, sitri,
.iij. z; cāpfoza, .ij. escr.; musch
.v. grans; confegitz o e rosatz
uos ē ab ayga ros, e podetz ne
fer trossichs e sien pastats ab
timiama, e formats los ab ay/
gua ō ciurons, e perfumatz los
ab ligni aloes, e estojatz los a
la oza del perfumar. ¶ Medi/
cina richa a la mare freda e v/
mida, e val a fer dozmir ab hō.
Rp.: oli rosat, .ij. onzes; ga/
les, junsa, alum, añ. z .j.; cu/
bebes, pebre blanc, añ. z s.;
puluerizats o e mesclatz o ab
vi vermeyl e ab fel de molto, e
posats ne en la mare per .iiij.
ozes abās que durmats ab hō,
e puis lauats uos la natura ab
aygua en que sia cuyt espich,
cassie, ligne canela, cost, timō/
tel, junsa, menta, majozana,
murta. ¶ Medecina * altra, q̄ [26
deuets posar en la natura, per
estrenyer ela e fer ben olent.
Rp.: gallia muscada, alū, en/
sens, espich, sement de menta;
e pastatz o tot ab vi o ab cola/
dura ō mel rosat, e posatz o en
la natura. ¶ Altre a asso eleix,
e tol la odoz de la natura, e es/
treny la fortment, e fa la deli/
tar en la hoza del dozmir. Rp.:
gallia muscada, z .iij.; girofle,
z .j.; musch .iij. grās; sia pas/
tat ab vi, e sia posat en la na/
tura ab drap de lin ¶ Les me/
dicines simples vuyl q̄ sapiats,
les quals valen a asso que es
dit; e podets ne obrar de sim/
ples e de cōpostes, axi ꝯ ligni
aloes, girofle, nou noscada, ca/
nela, massis, espich, mastech,
ensens, musch, campfoza, la/
danum, ambre, timiama, gala,

alum, junſa marina, pebre, ſu/
mach, eſcorſa de magrana e de
glans e de grana e de ſamdel,
roſes, ſanch ō drago, abatiſch,
boliarmini, murta, mēta, ma/
iorana, e totes altres eſpecies
bē olents. ¶ Sapiats q̄ aqueſ/
tes medicines, madona, queus
e eſcrites, fan amor durable ē/
tre dona e hom, ſin obrats axi
ꝯ damunt es dit. Eſters a aſſo
val molt enſenyamēt, e beylea,
e prouesa, e largea de donar; e
mes que mes força de natura,
que vens totes coſes ab ſa va/
7 a] lor, que fa * ō pages caualler, [27 b]
e de caualler eſcuder; e nous
en marauelletz, cor coſa es na/
tural. ¶Madona: ſi a uos plau,
prech e man q̄ aqueſt libre tin/
gatz ſouen ē voſtres mans, cor
mes ne valrets per la bellea e
per lenſenyament que moſtra;
e car le axi abreujat, no mo tin/
gatz ē mal ni men dejats blaſ/
mar, car le eſcrit breument, ſo
don creu quen podetz uos ai/
dar e valer, ſi bē apendre e eſ/
pletar lo voletz; e per ço o e fet,
cor les gens ſe aſaltē ō les me/
dicines que ſtē bones e proua/
des e ben eſcrites.

Aſſo deuets ſaber: que aqueſt libre es tal de gran ſaber q̄ moſtra a guar/dar la ſanitat e a eſquiuar len/fermetat; lo qual deu eſſer ab letres dor eſcrit per lo grā ſa/ber que es en lo eſcrit; e per ſſo deu eſſer gint tengut, axi ꝯ vida dom es la millor coſa que ſia al mon, la qual enſenya a/queſt libre a guardar. ¶ Biatz uos donchs, madona, ſi a vos plau, aqueſt libre per ops ō eſ/tar en voſtra ſanitat; car ſi vo/lets ſō mandamēt ſeguir, nuyl tēps no auretz ops a ebeir met/ge, ſino es per auentura ō pla/ges e ō ferídura, les quals co/ſes no pot hō de tot en tot eſ/quiuar que no avenguen ſens grat, con ſia coſa * corrompo/doza, axi con les altres coſes daqueſt mon, ne es merauelya ſi li auenen malauties de mol/tes guies, contra les quals fo obs a trobar conſeyl, per que poſques hom tolre les malau/ties, e eſtar ſa en ſon temps.

Madōa: coue a uos, cō vos leuarets al ma/ti, deuets primeramēt .j. poch anar, e tots voſtres menbres egualment eſtendre, el cap pin/tenar, car leſtendre de les mē/bres enforter tot lo cors, e lo pintenar fa obrar tots los fo/rats del cap e fan exir lo fum que embarga lo ſeny del hom e de la fembra, con hom dorm del ventreyl e puja al cap.

En temps ōſtiu uos deuets lauar la cara e

les mans e los peus e lo cors, si ops es, ab ayga freda, con estrēy los pors ō la carn e rete la calor natural dintre al cors; e asso fa talent ō menjar. Mas emprō sapiats que, si auets la cara vermeyla, deuetz la lauar ab aygua calda, el altre cors ab aygua freda, cor ayga calda fa cuyr blanch e la freda vermeil. Depuis deuets uos adobar la cara e les seyles e la bo-
[27 c] cha * ab les medicines que fō dessus al libre dites, e deuets uos après vestir vostres beyles vestedures olents, e agesantz uos lo coil e les mās ab peres preciofes e ab anels dor, e ab altres beyles cofes e plasens, cor asso alegra la anima per la belea e la natura dom e de fēbra, e es veritat dessi, per la clartat e per la olor de les vestedures. ¶ E ōpuis bregatz vos les dens ab poluores e ab especies e ab escorses, o ab altres medicines be olents e ōssecans. Tot asso val molt e ajuda a la natura, e purga les dents e la bocha, e sol les vmors que ennegrexen les dens, e desēbargē la lenga, e fa dret parlar, e emfortex lo talent del estomach del menjar. ¶ Enaprès deuetz uos perfumar ab especies ben olents, e asso deuetz fer segons lo temps en q̄ serets; e, segons que la natura del vētre sera calda o freda, siē les fomigis calts o frets, car asso ajuda molt a la natura e obren les tancadures ō la cerueila, e conforta los sperits e alegra la anima, e engruxa lo bras e lo coil, e engrexa e esclareix la cara, e ēfortex los .v. senys del hō, ço es lo veser, el oyr, el sentir, el tochar; e, part asso, fa tardar les canes. * [27 c

Depuis vntats uos ō calts vnguents bē olents, o ō frets, segons lo tēps e la cōpliccio uostra. E sapiats q̄ bona olor es cōduit ō la anima; e tāt la anima es sadola e cōfortada ō bona olor, lo cors sē alegra e sē cōforta, e adōcs corre la sāch per les venes, per alegria de la anima, la qual es cōfortada per la calor natural.

Enaprès deuets pēdre de alcun dels letouaris confortatius, los quals son fets ab ligni aloes, axi con es diamuscada, diarodon, diamargaricō, o altre letouari cōfortatiu ben olent, calt o fret segons ques tayn a la natura e al temps on serets; e aquests letouaris trobarets als libres dels sauis metges qui parlarē de les cofes naturals.

Ecant obs uos sera, prenets medicina laxa-

tiua, axi con es aquesta, leu e
segura: prenets bon riubarber
.iiij. drs. pesans, ab la coladu/
ra del sucre rosat feta ab ayga
tebea; car asso profita a la na/
tura e a tot lo cors, e purga
[28 a] la * natura e a tot lo cors, e
purga les vmors que embargē
la calor natural en la boca del
ventreyl, e enforter se la calor
de tot lo cors, e gita fora les
ventositats pudents del cors, e
fa bona olor e bona sabor en la
bocha.

Oprenets aq̄sta me/
dicina, cāt obs sera, se/
gons lo temps del any, que es
segura e salua e sens tota pa/
hor, en tots temps e en tota e/
dat, con a macip joue e a ueil,
Rp.: Ruibarber, .j. ʒ; agaricb,
miga ʒ; cassia fistola, miga ʒ;
confit ensems a manera de le/
touari, sens altra cosa; puis
prenets o a mati, a guisa ō le/
touari daur, e destrempats lo
ab .j. onsa daigua calda, e be/
uets lo purgament.

E depuis deportats
uos e seetz uos ab sa/
uis homens, e ab sauies dones
les quals a uos placien, e par/
lats ab eles segons lur custū,
e fets asso ques tayn de ensen/
yamens. E cant vendra la vo/
lētat del mējar, a la hora q̄ es
acustumada, primerament tre/
balats lo cors ē anan o en ca/
ualcan o ē alcuna manera, cor
molt es profitable al cors, e gi/
ta fora los vents, e enforter e
nodrex totes les virtuts * del [28 b]
cors, e encen la calor natural
del ventreil, e estreyn les jun/
tures de les ossos, e aloga e
secha los vmors fredes, e asop/
tilia lo cors; e adoncs lo ven/
treyl sescalfa e reeb lo conduyt
e cou lo ben, e adonchs engē/
ra bona sanch que es vida do/
me. E, si nos fa daquesta gui/
sa, ējenra sāch crua, que faria
moltes malauties, segons que
serien les vmors mesclades ab
sanch.

E napres asso, posats
uos dauant menjars de
diuerses maneres, e mējats ne
segons quel talent vostre o de/
manara, ab pa de fortment bo
q̄ sia mig leuat, e bon vi; e de/
uets posar dauant vos aquells
menjars que fan al vostre ven/
treil leu o dur per coure lo mē/
jar. Car sil auets dur per cou/
re, primerament deuets mējar
menjars leus, axi com poils,
caprits, oques, pahons e lur
cēblans, e ō fruyta ē lur tēps,
axi cō son prunes, cireres, ra/
ims, figes e lur cemblans. E/
napres menjats carn de molto
o de vacha, o conyls en ast o ē
aygua e lur cemblans, e a la

derraria les fruites estrenyēs,
axi com peres, codoyns, nes/
ples, castaynes, glans e lurs
[28 c] cemblans. E si es * lo vētreyl
leu per coure los menjars, de/
uets menjar primerament los
mējars estrenyens, e apres los
leujers. Empero si es lo ven/
treyl trempat, o si auets mes
vegades menjars leujers, a to/
tes hores deuets los menjars
pus durs abans menjar, car lo
sōs del ventreyl es calt e vmit
e es pus fort a coure lo men/
jar, per ço cor es prop del fet/
ge, e per la calor del fetge coē/
se mils los menjars en eyl. E
atretans deuets vsar de les es/
pecies e dels letouaris calts o
frets, dabans e depuis los mē/
jars, o ab els, segons que es
calt o fret lo ventreyl el fetge;
daquesta guisa deuets menjar,
e si nou fayets enjenraria sāch
crua, e fer sien moltes malau/
ties, axi con damunt es dit. E
sapiats q̄ no deuets tota hora
molt menjar, ans volen deuets
lexar ab talent. E aytambe de/
uets uos astenir ō beure aygua
freda, refreda lo ventreyl e a/
morea la calor natural que do/
na talent de menjar, per esters
corromp lo menjar, e engenra
gran ēbarc al ventreyl e al fet/
ge, si moltan bauets; car altra
cosa no es pus aul a tot lo cors.
E si per auentura no pot esser
q̄ no beuats, per grā obs ques
[28 d] sera, per gran calor del * tēps
o per calor del ventreyl ho ōls
mengars calents, adonchs ne
beuets vna poqua, que sia ben
freda. E sapiats que quant vos
auretz menjat, deuets anar per
.dij. pases o per mes sobra al/
matrachs o cossaras, o altras
draps moyls, o sobra arena, o
per loch que sia .j. poch rou;
e puis podets dormir per una
hora o per mes sobra lo costat
dret, e puis girats vos sobra lo
costat esquera, e complits vos/
tre son. E aso fets sagons que
tayn a la natura vostra e altēps
en que serats; car ay dels ho/
mens e ō les fembres magres,
a quis coue mes dormir apres
menjar que altres qui son gra/
ses; e en tēps calt sapiats quel
dormir ans ō mējar amagreix,
he desseque e toyl la vmiditat;
mas dormir apres menjar en/
gruxa e complex les venes, e
nodrex tot lo cors, e per ço lo/
ma gras no deu dormir molt.
¶ Apres menjar, ē temps calt
o en fret encara mes, q̄ no de/
uets menjar, tro q̄ lo ventreyl
sia buyt * del primer mējar, la [29
qual coza podets conexer con
aurets talent de menjar car la
saliua que extra ōla boque se/
ra soptil e blāque; e no deuets
menjar sens talent de menjar,
cor si menjats sens fam, tro/
bara lo conduit la calor natu/
ral febla, e nos pora coura lo
menjar; e desta guisa fa affo/
lar lo ventrel, e engenrar san

les malalties del ventreyl e del altre cors, axi con es dit; e si uos menjats ab volentat e que sia lo ventrel buyt de menjar, sera la calor natural fort a coura lo menjar, e axi fer sa bona sanch que tendra lo cors sa. E quant la talent del menjar vos uēdra, deuets aqui matex mējar, car si nou fets aytantost se hūpliria lo uentreyl de humors sobiranes, les quals ha de lur sobreffluytat del cors, e adōchs torbaries lo seruel per la babor mala del ventreyl, e farien males malalties del cap, axi con es horadura, e migrania, e sef/
[b] falea, * e altras malalties del cap. Con es razabut lo menjar al ventrel, corrōpse per les vmors corompudes, e non profita al cos: asso deuets fort esquiuar.

Dequesta guisa deuets partir lany ē .iiij. temps. Primauera comensa en mig de març, e te tro sus migāt juny. Estiu comensa ē mig juyn, e te tro sus en mig satēbra. Optumna comensa en mig satēbra, e te tro sus ē mig deembra. Yuern comensa en mig deembra, e te tro ē mig març. Apres lo departiment de questes .iiij. temps, sapiats ō cascu ō qual natura es, e qual ōls .iiij. aliments es semblant a cada u dels en sao, sagons natura, e aytembe quals de les .iiij. vmors dels menjars e de les altres cozes; e cō vos captingats sagōs la natura de les altres cozes, q̄ son sagōs lurs semblans, ço es assaber destar sa ho sana, * sagons lo mējar, [29 c]
el boura, el vetlar, e dormir, el trabaylar, el posar, e de pendra esporgador ho no, o dal/tras madalines, sagons q̄ tany a la natura de cade una coza; e aso direm nos de cade u capitol dels .iiij. temps del any.

De la natura ō primauera, con se deu dona captanjr en aquel temps. Primauera es calda e vmida, e rezeb de les esteles que donen e del altre tēps mudament de .iiij. calitats, ço es saber: calor, o ffrador, sequetat, humiditat, sagōs la propiatat ōls signes del cel en q̄ salberguen; e per so aquest temps es semblant a aer qui es calt e vmit, e a la sāch e a les altres cozes caldes e vmides; e per ço tot aço qui es senblant rezeb craximent, axi ɔ son bons homēs sanguinis, e les altras cozes sanguines que son ō trampada complacio; car tot senblāt salegra de son sēblant, e ladōchs deuets vsar los * mentars de [29 d]
calda natura e trampade, axi con es pa de forment lauat, e vi soptil, e carn de molto prim,

e aynels rostits, pols e galines jouens, cabrits, codornius, he altres cozes senblants; e pex dscata e totes altres coses sẽblants trempades, axi con let, xaroujes, latugues. E deuets estar en cazes trẽpades, e vestir vestadures leujeres, e dormir ab om, e engenrar, e pendra esporgador, e traura sãch, e baynar e suar, e beuratges d espicies, e totes altres espicies per porgar que sien madicines a purgar natura. De podets ho mils fer ẽ aquest tẽps que en altre qualque coza. E vingam a la natura d malalties lõgues o de malalties venenozes, ho daltres ẽtechs; aquest tẽps, per son trãpament e nedega, e nagun altre temps no es tẽ bo a la natura cõ aquest.

Apres primauera ve estiu, q̃ es temps calt e sech, e es senblant a ffoch e lament, e a la colera vermela, [30 a] e a les * altres cozes de calde e seque natura rezeben craximent en aquest temps mes que ẽ altre, per queus duets guardar de les cozes caldes en aq̃st temps mes que en altre, que engenren les vmors caldes que fan les febres agudes e tersanes, e postemes, e altres malalties de caldes vmors, axi cõ son carns salades, rostides e pabrades, vin forros, especies caldes; e deuets vos guardar molt de totes cozes que escalfan lo cors, e de molt manjar e de molt boura, e de pendra madacina masa forçs; car ladonchs la calor natural del vẽtreyl se afflaquex, e ffer siẽ les malalties que us auem dites. Usats, donchs, trampadament les fredes e vmides, axi con bẽyar e lauar en aygua freda, e estar en cazes fredes ragades e enjonquades de fules de salsa, e rozes, e murte, e violes e saliandra, e altres erbes fredes; e menjars frets, axi con carn de vadel ab vinagra, cabrit, pols, galines e * porc dun [30
ayn, e lurs senblans; pex descata daygua corent ho de mar, fruyta, prunes, fireres, cascuna per si, pomes hagres, e sos semblãs, carabases, cogõbres, albudeques, altres cozes fredes; e deuets poch dormir ab hõ e poc baynar ab aygua calda, e no pranats esporgador, si gran necesari no era; e axi podets estar sana ẽ temps destiu.

Apres estiu comensa optumna, q̃ es fret e sech, e es semblant a la tera clament, e a la vmor q̃ es dita malẽcolia, e a totes cozes fredes e seques, e per ço, dona, dauets vos guardar de coses q̃ engẽrã malencolia, q̃ fa quartana, e cranch, e maselaria, e

mal mozt, e molts altres mals; les cozes que engenren colera negra son aquestes: carn ō vaq̄ veyla, o de cabza, e de lebza, e conil, e legū, col e formatga, [ɔ c] vinagra, fruyta freda e * seque, axi cō codōys, e nesples, glās, e serues, e lurs senblans; e en aquest temps deuets guardar vostre cozs ab cozes caldes e vmjdes, axi con son dzaps de lana e deyins, e tot uestir ō coto; e husats menjars calts e vmits, axi com: anyel, crastat de .j. any, cabzit, pozc dun ayn, oques jouens, perdius, colomins, vi dols, raua e naps, borages, esparechs, pozada; e vsats salses, axi com gingebza, saffra, pebza lonch e lurs senblans; la fruyta sia axi com figues, rayims, fastuchs, pzūes, amēles, auelanes e magranes. Empzo dic uos que la fruyta es en tots temps auol, e fa vmoz corrompuda, e per ço no la deuets vsar sino ē manera ō madicina. En aquest tēps podets pendra purga mils que ē estiu, e traura sāch, e dozmir ab hō, e trabaylar lo cozs, e mējar es- [ɔ d] picies ben * holents, axi cō sō letouaris, fōigis, vnguēts q̄ sō dits desus al primer libza, e altras cozes a purgar la natura.

Apzes autūpne ue juern, q̄ es temps fret e humit, e es senblant a la aygua que es freda e vmida, e a la humoz q̄ es apelada flema, e altres cozes freds e vmides. Adonchs, dona, deuets per cōtrari, ē aquest temps, vsar cozes caldes e seques, axi cō pa, e vi vermeyl veyl, e carn ō molto, crastat de .ij. anys, galines veyles, e totes carns rostides, e pex ō scata rostit, fruyta, figues seques, e panses, nous, auelanes, amenles, pzunes e daltra fruyta de calda natura, e oztolisa, pozos, sebes, ayls, fonoyl, e son senblant, e de les especies gingebza, canela, girosla, nou nosquada, cardemoni, e les altras de calda natura, piment, e letouaris, axi cō es gingebzat, co*donyat, este- [31 a] matico e diacimīnū, e lus semblans. E mils podets menjar en aquel temps qualque coza uos hulats, que en altre, e trabalar lo cozs, e dozmir ab homa, car la calozdel vētreyl es molt fozt per la fradoz del tēps que estreyn los pozs dela carn e fa estar dins lo uētreyl; e per ço ēfozteх e se cou mjls lo mējar el ventreyl; e no pzanats pozga nius tragats sāch, si grā ops nou auets, e, si o ffets, ō uets estar en cazes en que aja foch de carbo; e ajats uestaduzres caldes, axi con capes palisses, gramayles ab pels ō āyels, o de uolps, o ō gats; e farsets de coto, o lurs senblans, ab que podets contrastar a la fra-

dor del tẽps. E tot aço deuets fer sagons la cõpleccio vostre, e sagons la fableza ò la virtut de la natura. E cade hu q̃ vol/ra guardar lo manament ò q̃st
[31 b] libra, e sagons * lo manament de les cozes qui hi son dites, deuets mudar los menjars, e les madicines, e les altres co/zes; e si o ffets, nuyl tẽps no a/urets malalties, e estarets sãs fins a ueleza, en la qual masu/ra hom los dies de sa ujda.

Oiats, madona, siu⁵ plau, los manamẽs del libra aquest, e hobayts los. Si per lonch temps volets viura sana, gardats, dõa, ab tot vos/tro poder la calor natural, que totes hores sia tẽprada, e que no puscha exir de natura; e la humiditat òl cors, aytambe no isgue de natura, car tan longa/mẽt sera temprada null temps en vostra vida no pora hauer. ¶ Primerament deuets saber que la calor natural e la humi/ditat del cors se deu guardar ab temprament dels quatre ela/ments, axi com es: foch, aer, aygua, terra; e ab lo tempra/ment, ço es assaber: de gran calor ò gran sequedat, e ò fre/dor de humiditat; de les quals
[31 c] deuets tempradament * vsar, e de les .vj. coses naturals que yous he dites ẽ altre loch. Em/pero recorret que so he ajustat al libre, axi con es, de menjar, dormir, vellar, e treballar, e possar, e vmplir lo cors, e buy/dar; e aço fets sagons cascun e les altres coses q̃ son dites.

Manament a aço elex.

Apres aquest manamẽt, sapiats que tota altra cosa envellex, e faila, e pereix, per .ij. guises: la pri/mera guissa es cosa natural, quant envellex hom, e fa hu/miditat, e crex se la sequedat que venç tota cosa viuent e la destrouex; la segona es cosa accidental, que havem per les malauties e per males mede/cines, e per lurs semblãts, axi com per feridura, e per caldu/ra, o per altra manera per les quals hom e altra cosa viuent
mor * auans dels dies de la [31
vellea. E per aço per qualque guisa que pusque auenir, a hõ occasio de [.....] deu hom ab son contrari singular, axi com si avenja a hom grã fret e grã bascha deu hom hauer contra/ri, hauẽt contrari posat, e star segura e vsar mẽjar dolç, hõ vi dolç, e let, e dormir apres mẽ/jar, e jaser sobra draps molls, que sien plans, de bones olos, e en loch fret e humit; e deu entrar en bany daygua dolç, e estar en ell poch, en manera q̃ la sua humiditat no si dessech; e puys haiats erbes olents, e

altres olos que couenen a ca/
da tẽps del any. Empero, si la
hũiditat asobtiliaua, e es tẽps
diuern, deu hom caldes espe/
cies e fredes, axi con violes,
roses, celiendre, canphora, e
lurs sẽblants; e si obs es, deu
gitar per poluora de ventrell a
les partides ol lombrigol aual
a] ō les humors, * [.....] e adōchs
cōfortats la calor natural, aço
es lo menjar del vẽtrell, e om/
plex se e ãgrexa lo cors; e a tot
aço ouets hauer alegria ō de/
postar, e de vençre sos ena/
michs, e jugar ab elles los ho/
mens, e ab les fembres, e dir
xant de diuerses maneres, e
vastir draps de diuerses cois,
e legir libres de sauis, e tenir,
e deuir e oirra species de vn/
guents queus placien, axi com
es dit. Sapiats que totes les
altres coses dessequen e affe/
blexen lo cors, e angrexen, axi
cō es poch mẽjar e beure, molt
baylar, e estar a sol e a foch o
en loch calt, e pendre moltes
porgues, e molt suar, e banyar
en aygua salada o an freda, e
dormir ãs ō mẽjar sobre draps
durs e aspres, menjars condu/
its salats, e frets, e sechs, e vi
b] vell, e menjars agres, e molt *
exir, e souen sagnar, e estar
trist, e hauer pahor de sos ene/
michs, e pẽsar mals pẽsamẽts,
e esser jrat, e vsar species molt
caldes. Totes aquestes coses
e moltes daltres magrexen, e
desseqn, e afeblexen ẽ lo cors;
e a la fi daquest libre sapiats,
madona, que aquestes medeci/
nes guarda sanitat, e tol jnfir/
mitat; e podets la ben pendre
ans ō menjar, lo veser sclarex,
e cou lo menjar; e sobre ell po/
dets dormir, e menjar, e vellar.

Pilloles riques.

Prẽets girofle, e nou nos/
cada, spich, folia, safra,
garãgau, gigebre, mas/
tech, siconal, cãyella, ligni a/
loes, ambra, añ. ʒ .j.; anime/
ratri, api, peto, sement de po/
ma e de saliandra, añ. escr. .j.
ō tots; los mirabolãs añ. escr.
.iiij.; perles, coral vermell, añ.
escr. .ij.; agarich, riubarber,
aytant com * tot; aloes sicotri [32 c]
atratant com de tot; musc .ij.
ʒ.; sia confits ab such de mel
rosat, e fetz ne pilloles a ma/
nera ō pebre, e prenets ne .j. ʒ.

Pilloles q̃ guarden lo cors.

Pilloles a aço [elex],
q̃ sclarexen lo veer, e
tarden les canes; e po/
dets les pendre en tots temps,
ans de menjar e despuys men/
jar. Rp.: De tots los mirabo/
lans, roses, violes, mastech,
ensẽs, añ. ʒ s.; riquiricia, ani
meratri, añ. ʒ s.; agarich, riu/
barber, e aloes sicotri lauat ab

aygua ros, añ. ʒ .j.; e musc ʒ .j.; e sia confit ab suc de casia/ fistola, e ab sucḥ de solatri, e fets ne pilloles a manera ō pe/ bre, e dats les axj com les al/ tres. Sapiats que aquestes pi/ [32 d] lloles no escalfē lo setge, * ans lo purgen e reten bona sanch.

Deo gracias.

* Poluora per mal de [33
mara.

Rp. Dictamus calami a/ romatici, añ. ʒ .iij. sē/ baucie siluestris, on. s.; puluis diaciminū, ʒ .ij.; panis zucari, on. .j.; fiat puluis. La dona prenga tots matins ḥuna quyarada de la poluora, ab vi ḥō sia bolit artamia. Asso agui De Epofol Murta. Anperḥo, con la purgacio daura vanjr a/ lla dona, prenga antitotū ama/ gogum fins q̄ sastanch, ḥo .iij. ves.

Per paçiḥo da ma/ ra e per aspasma qui ve per agraugament. Primo pren/ dreu lana sutza sufrita ab ay/ guo ardent, e q̄ sia messa dins la natura tant calent com pus/ cha. Prouat es.

* Unguēt per mugorōs. [33

Auagadas sa fā talls ḥo fanaduras an les me/ meles ō les donas trā/ deras. Rp.: diapalma vermell .j. on., sera nova, sera āfunga, galina, tant que bast a fer len/ guent liquit; e siay mes .ij. di/ nes densens polvorisat. Fiat ū/ guē. Prouat per moltas dōas.

Speculum

[a] Dix Albafumet q̃, cõ sie cosa que los li/bres [g] parlen en molt foor sõ molts atrobats, may yo uju olls negũ compliment ẽ aytal fet, ans los trobe desuiats e escã/pats, ẽ manera que ere major lo dan que hauian que lo pro/fit. E yo quir parlar per aço ẽ aquesta raho e cõplir e be de/clarar, per so que entenen tot hom quil vulle guardar, e q̃s pusquen aprohtar dell tãbe los fisichs e los cirurgiãs e moltes daltres gents; e vull guardar q̃ no age lõgues rahons, mas q̃s pusquẽ aprohtar de la cura e ỏ la obra mallor. De ñu per capi/tols, per so q̃ sia leuger ỏ tro/bar so q̃ sercarã, ẽ aq̃sta raho:

[b] * Lo primer capitol parla los dampnatges ques seguexen per molt foor.

Lo segon capitol parla en los remedis dels dans que uenen per lo molt foor.

Lo tercer capitol parla en lo temps e en les maneres quant los homẽs deuen foor, e guar/dense lo dan que per ell pot es/deuenir.

Lo quart capitol parla ẽ la ra/ho e ẽ los senyals per q̃ deuen los homens minuar ho lexar lo foor del tot.

Lo .v. capitol parla ẽ les cu/res q̃ son mester per a aço.

Lo .vj. capitol parla en engen/rar la esgma ho en muntiplicar aquella, e en espassair la e en aprimar la, e en tant que es lo prohit e la forsa q̃ dona al foor.

Lo .vij. capitol parla ẽ les viã/des e medicines * simples que [35 c]
multipliquen lesgma e mouẽ e minuen lo foor.

Lo .viij. capitol parla en les medicines compostes que pro/fitan e engendrẽ lesperma, e en les medicines e cristilis q̃ mo/uen lo foor.

Lo .ix. capitol ẽ los vnguents q̃ fan arreissar e forsẽ lo mẽbre.

Lo .x. capitol parla ẽ les viã/des qui ajuden al foor.

Lo .xj. capitol parla ẽ les viã/des qui ajuden al fet del foor, e en les maneres qui son de q̃/rer e de auorir lo dit foor.

Lo .xij. capitol parla ỏ les me/dicines q̃ donen sabor e crexen e escalfen e donen bona odor.

Perso cõ molts ho/mens los ue uolen*tat [35 d]
ab gran forsa, e seguense e en/sen lo foor, es gran rao q̃ per asso uenguen alguns dels grãs dampnatges, aytant mes en a/quells ques regesen e sesguar/den mal abans del foor e apres del, posat q̃ sen prohta sen al/cun temps; ara torna a parlar en los perills que per aquesta se porian saguir es seguexen, ẽ comens daquest libre, per so q̃ no vsen q̃ seu deu guardar, per

i .j.

ſo que no lin uengue dan e nol lex ſol qui lo deu vſar. E, pri/ meramẽt, vull comenſar a par/ lar e lo regimẽt ques deu fer a/ nans, e apres, ẽ lo tẽps e ẽ les maneres q̃s deu huſar lo foor.

Dich q̃ molt huſar lo foor auciu la calor natural, e enſen la calor acci/
[36 a] dental, e aflaquex tots * los mẽbres e obres naturals, e ue/ nen los accidents fora ō natu/ ra, e fall per aq̃ſta rao la forſa, e ſentriſtex la perſona, e ape/ ſuguenſe los ſeus mouiments, e aflaquex leſtomech, e aflaq̃x lo fetge, e nos fa la digeſtio, e corrompſe la ſanch, e ſeguex la ſuor, e adilatan ſe los mẽbres principals, e enuallex lo cors ans ō temps, e aprima e amin/ ua la cara e la ſanch, e aminua la ſanch e la viſta dels vlls e la calor e la belleſa, e aprima los cabells ẽ tant q̃ li tornen entro que es caluo, e deſſeques lo moll, e afolla los niruis e los membres, e engendre tremola/ ment, e aflaquex tots los mo/ uiments uoluntaris, afolla los pits et el leu deſſequa los ro/ nyons; e aquell qui aura uen/ toſitat ẽ lo uentre crexer li ha. ¶ E deu hauer por de la coſa que enuentoſitat, e de humors
[36 b] crudes; e aq̃ll * qui haura do/ lor ẽ les junctures crexer li ha, majorment ſil vſa uentre ple; e aquells qui es lo major perill ſon los qui han la compleccio ſequa e los corſſos magres, cor aqueſts aue eſſer tiſichs, ma/ jorment acells qui han les ve/ nes eſtretes, que alcuns ſon ō poqua carn e han les venes ā/ ples ab molta ſanch, e aqueſts fa menys de dãpnatge lo foor el podẽ mes ſofferir. ¶ E quãt ſon mes los corſſos groſſos e humits, han menys de perill ō la tiſiguesa e de la ſequedat, e ſon mes apparellats a la dolor dels niruis, per ſo com les lurs humors ſon fredes. ¶ E quant aquells qui han les carns ca/ lentes e les venes amples e lẽ/ tes, ſofferrã mes lo molt foor, e han ne menys de dampnatge. E a molts daqueſts aytals fa grã dan lo tardar del foor, car aue los per ço ō mals accidẽts, axi com opilacions * e apeſu/ [36
gamẽts de cap, e perdẽ lo mẽ/ jar, e hã caſcament auegades, e ſe apoſtema la uergua ols co/ llõs. ¶ E quant los uells, dels corſſos magres, guardẽ ſe del foor axi com de enemich mor/ tal, cor fa lo caſer e matalo. E aſſo matex, aquells qui hã mal en los niruis, ſe deuẽ guardar dels elaments que poden.

Abãs q̃ mes creſq̃ el dampnatge, ha meſ/ ter q̃ no minua a hom la ſãch, ne treball, ne foda, e apparell

ſe deſcalfar lo coꝛs, de humec//
tar ab robes e bones viandes,
que foͤꝛ trau la ſanch del ho//
me e deſſequa e aflaquex; per
aço ha meſter que creſque la
uiãda, e al boura, e al doꝛmir,
e el mouiment que ſie poch, e
vs los vnguents ſegons q̃ ueu//
ra que li crexen los accidents,
ſegons la manera de caſcuna
6 d] de * les compleccions, ſegons
que diꝛa per auant en aqueſt
libꝛe.

Dich q̃ aquells qui
han les cõplecciõs fre//
des e ſeques, quant uſen molt
lo foͤꝛ han meſter que mengen
les viandes caldes humides, e
del ui axi matex, ſegons la cõ//
pleccio del coꝛs, mes fret; vs
les viandes pus caldes, ſegõs
q̃s varia la compleccio. E deſ//
ſeque als coꝛſſos frets e ſechs
egualment quant vſen lo foͤꝛ,
que deuen acoꝛrer ab uiandes
de pa e d̃ trigo, e carn de mol//
to, e ui uermell dols; e ſes ſpi//
cies ſian gingebꝛe, canella, pe//
bꝛe lõch e no mẽg coſes agres,
ne ſalades, ne aſpꝛes; e vſa lo
bany tempꝛat, e treball poch e
ſuau ſolamẽt ques faſſe la di//
geſtio en leſtomech. E tempꝛa
ſon doꝛmir en ſon lit e ſa roba,
7 a] e vntſe de * paſtanagues e de
citronat e de lentiſcle, e vſen
les medicines que multipliãn
la eſpꝛma, aſenyaladament les
que fan de grans de ſemens; e
meng les uiãdes vmides ab la
mel e ab ſucra, ho la ſadells e
moꝛadux e ſos ſemblans. ¶ E
ſi per uentura uolra algunes
viandes d̃ les que ſon pus leu//
geres, axi com carn de aucells
ho d̃ cabꝛit, adob les ab adops
hũits. ¶ E ſi per uentura uol//
ra les coſes que ſon maſſa fre//
des, axi con pex e arbolam, a//
dobales ab eſpecies e ab les
coſes qui uſen de mengar. ¶ E
quant li fall la foꝛſa, q̃ no pot
foͤꝛ, acoꝛreli ab les uiãds leu//
geres de digerir, axi con carn
de aucells, adobada ab uj olẽt,
o ab ujn de panſes, e ab mel
ueyla, e algunes bões hodoꝛs,
e vntats ab vnguents be olẽts
e aygua freda, e vs coſes que
eſſoꝛſẽ la natura. * E aço faça [37 b]
quant li uendra lo defalliment.
Aue als homens flaquea e en
aquells qui nouellament leuen
de malautia, e als tiſichs, e ẽ
aquells qui pꝛenen gran ſaboꝛ
en lo foͤꝛ, axi con los anamo//
rats, e aquells qui eſtan molt
de foͤꝛ. E en aqueſt fa pꝛoſit
lauar ab aygua freda, ſi los
temps e la cõpleccio ho ſofer;
e aytambe en aquells qui afla//
quexen depuys del foͤꝛ, deu lo
cobꝛir e lexar doꝛmir poch, mẽ//
ge viandes poques en quanti//
tat e moltes en uirtut, axi con
en uermells dous ſcalfats e q̃
ſian blans, e el pa freſch d̃ foꝛ//
ment, e el ſuch qui hix de la

carn en aſt, e poch ui; apres
dormen molt, que ab aſſo tor-
na aſſa forſa e a ſon eſtament
ſouen. Altra, que ue als uells
e en aquells qui fodẽ, deſpuys
q̃ ſon canſats ho an molt tre-
ballat. ¶ E ẽ aquells ques ſẽ-
[37 c] tan la calor * natural, ſaber ò-
uets que aqueſt es leuger de a-
pagar e ò refredar ab les coſes
fredes, ſaluant ſi uenie vmors
al cors apparellades de encen-
dra; e aço conexerets: que a-
queſt encenimẽt q̃ ue per les
vmors ue ab tremolament, e
laltra no. E quãt ueurets que
ue apres lo foòr triſtor e tre-
molament de dens, e punyidu-
res axi cõ ò aquells en lo cors,
purgats la calor, e tornarets
los aſſa egualtat. ¶ E aquells
dels corſos forts e humits, e
ſien lurs viandes calentes e a-
dobades ab eſpicies, e vſẽ los
letouaris calents en q̃ age gin-
gebre, e canella e ſon ſemblãt,
e ui forts ſẽs aygua, cor aq̃ſts
han meſter les coſes calentes,
que les ſoferen mes ſegons q̃
ſera la cõpleccio freda; e guar-
darets los ò les viãdes fredes.

Aquells qui hã la
compleccio calda e ſe-
[37 d] qua,* humecta los, e guardats
que nols encena la calentura.
E aço ſera ab les viandes hu-
mides, axi cõ: erbolã, fruytes,
e pex freſch, e ous, e molls, e
let freſqua; e vs lauar ab ay-
gua teba. E vs los vnguents
vngals, e lexen lo treball e els
mouimẽts e el uetlar, del tot;
e vſen beure vin blanch ueyl e
be ayguat. E uſen dels letoua-
ris qui ſon calts e humits, ſe-
gons que los nomenara auant;
e mengen pex, e ous blans, e
carn de cabrit, e pa de formẽt,
e amelles ab ſucre, e mengen
molts rayms ẽ lur tẽp⁵ freſch⁵,
car humectã molt lo cors e vm-
plẽlo ò uentoſitat, e aço ajuda
molt arraſſar e molt uſar de
foòr. ¶ E aqueſtes complec-
cions ſegons que ha dit, ſon
.iij.; e quant veuras q̃ la vna
axi, la agualaras ab les medi-
cines e ab los letouaris que
ſon dits. * [38

Aquells ò la com-
pleccio calda e humi-
da ſapies que poch de mal los
fa lo foòr, mas fals mal lo le-
xar; car ſi lo lexen aue los triſ-
ticia, e no digerexen la uianda,
e perden la uolentat òl mẽjar,
e pren los dolor ẽ uentre e va-
nitat en lo cap, apoſtema ẽ los
lochs ò la eſpirma. E quãt aue
en aqueſtes daqueſta complec-
cio alcũ accident daqueſts, vſa
lo foòr egualment, car ẽ algũs
daqueſts que prenen grã ſabor
ẽ lo foòr, e quant lo lexen aue
los los accidents q̃ ueus: ha-
uen los gran flaqueſa, e perdẽ

lo poder e al dormir, e tremo//
lalos lo cor, e altres accidents
mals. E si lo lexen, fa los ay//
tambe mal; e ue los que giten
danits somiant molta esgma;
e aquests son que han la com//
pleccio de sos membres desue//
riada, axi com lo cor, e el fet//
ge, e lo mosol; e aquests han
[5 b] mester curar * los ab les coses
qui axuguē la sgma e lapoque//
xan, segons que direm auant.
¶ E aquells qui han gran sa//
bor de foor vsen molta vianda
e molt vin, e rapos, e banys,
e bones odors, axi ɔ diamusch
e sos semblants, que es molt
bo al cor e al fetge. ¶ E si en
aquests uendra algun dan del
foor, es per aço com la com//
pleccio de sos membres, jatsia
que sia flaque, son calentas. E
ladōchs acorrets los ab les vi//
andes e medicines que son pus
temprades, axi cō: trifera ma//
jor, e la medicina quis fa ab la
lengua del bou cōposta ab co//
riandra sech, e mastech, e en//
sens, e absticcon, e clossques ō
fastuch. E usen empastres de
sāōls, e ō roses, e ō codōys, e ō
pomes, e ō murta, ab vin e ab
sos sēblants aytals medicines.

Mos ō agual com//
[5 c] pleccio * abasta lus q̄
guarden lur compleccio ab les
coses qui son sos semblāts, del
mengar, e del boure, e dels le//
touaris, que veurets q̄ se dei//
uaria la compleccio; axi la a//
gualarets; e guardats que no
sien les coses molt calentes,
per ço que no sençena la com//
pleccio, car aq̄stes coses tals
son apparellades per ancēdre.
E ara uull dir los acorriments
per alcuns accidents que uenē
algunes uegades.

Dich que aue a al//
guns homens grā cre//
mor apres del foor: en aquests
aytals coue a dar mige dragma
ō galbano ab mige onsa ō such
de moradux, alcūs dies, segōs
que los accidents li uindran.
E si per aço no sen va lo acci//
dēt, donali colquintida, e cēt//
aurea, e semēt dortigues, e a//
quelles coses qui aminuen los
nirujs, ans del foor. E atresi,
nia dalcūs quels aflaquex lo * [3ō d]
mosol: e ē aquests vntalos ab
almesch, e ab ambra, e ab to//
tes les coses qui son be olēts,
axi con oli de cost, e olj nardj,
e sos semblans. E atresi, nja
dalcūs qui despuys del foor los
aue quels puge dolor al cap, e
perden lo ueer; e aço aue a a//
quells qui beuen lo uj sorts: e
uedats los q̄ no lo beguē fort,
ans lo amaren be e fort; e es//
forçats los lo cap ab ujnagre,
e ab aygua ros, tot mesclat e
ōbatut e .j.; e dats li a meniar
coses agras, axi com agras, e

limons, e vinagre, ab los mē/
jars e ab molt celiādre, coꝛ ue/
da que no pugen los fums al
cap; e fets los oler campfoꝛa,
e vntats los ab olj roſat. E anj
daltres quils aflaquex lo ueſer
per molt foòꝛ: dats los vian/
des humjdes, e ab oli roſat los
vntats, e poſats los als caps
olj roſat e violat, e lauenſe ab
aygua teba clara, e guardens
de djns ab los vils vberts, e
[39 a] faſſen * q̄ doꝛmen be e beguen
be lo uj enayguat, e nos meta
ē bany. E anj daltres a qui ue
apꝛes del foòꝛ que ſō cāſats: e
fets los doꝛmjr ē lit bo e bē ap/
parellat, e doꝛma poch; e puys
menuch ujandes poq̄s ē quan/
titat e moltes ē nodrimēt, axi
con polls pochs e vin blanch;
e puys doꝛma molt; e ſi deſ/
puys hi romandra res del can/
ſament, entre en bany, e puys
menuch e begua uj. E al bany
apꝛes del foòꝛ fara mal en a/
quells qujs refreden ab ell, e
be en aquells qujs eſcalfen en
aygua quj ſia tebea.

El foòꝛ coue que ſia
quant lo coꝛs ſera agual
e repoſat, e que la vianda ſie
digerida ē leſtomech. E aço ſia
apꝛes lo doꝛmjr, ço es, quant
hō haura vn poch doꝛmit, ſal/
uant en aquells qui hauran la
natura foꝛt, que no los fa foꝛ/
ſa lo doꝛmjr; coꝛ aq̄ll qujl vſa
molt, ē a * queſts fa be lo doꝛ/ [39
mjr, e apꝛes lo molt foòꝛ. E
guart ſe aquell de la cōpleccio
calda e ſecha, e mes aquell de
la cōpleccio freda, e guardē ſe
mes ē eſtiu e en autumpna; e
lexalo del tot en tēps q̄ laer es
coꝛrumput, e ē lo tēps que coꝛ/
ren malalties peſtilēcials; e no
huſen apꝛes que hauran camj/
nat ne apꝛes que haurā hauda
munaho de ventre, ne apꝛes q̄
haura exida ſanch del coꝛs, ne
apꝛes de negun treball cō ſuoꝛ
o ſos ſemblants. E nol vſen ab
ventre ple de viande ne de vj,
car adonchs ſe mouen les hu/
moꝛs, perque venen les doloꝛs
de les junctures e altres ſem/
blants; e nol uſen apꝛes q̄ ſerā
exits dels banys, per ſo com ſe
vmple lo cap de males vapoꝛs;
ne aytampoch hauent fam nj
hauent gran ſet, ne apꝛes que
ſera jrat, nj apꝛes que haura
molt uetlat, ne apꝛes q̄ haura
molt ymaginat ſobꝛe qualque
coſa, coꝛ qujl uſa apꝛes dalcu/
na daq̄ſtes coſes fa fallir * la [39
foꝛſa; ne aytampoch apꝛes grā
alegrja, car aue los amoꝛtimēt,
per ſo cō ſe diſſol la caloꝛ na/
tural. En ſuma de la raho que
adonchs ſe dū fer quāt lo coꝛs
no ha negū accident, e per uē/
tura lj couendra a fer quant lo
coꝛs ſera calt, e es milloꝛ que
quāt ſera fret, ab [que] aquella
calentura no ſia maſſa gran, e
milloꝛ en ple q̄ en njt; e guart

se que no foda en lo bany, ne begue ujn pur apres del foöz, saluant si hauia grã set; nj begua apres del foöz aygua molt freda, coz aflaquex lo fetge e cau ẽ ydropicia. E, segons les complexiõs, se desujaren aãsts accidents molt; car lo foöz apres del treball e de fam e de set als de la compleccio secha es molt dampnos, mes que aquells de la compleccio humjda. E quant lo uolra fer hom per guardar sa salut, deuse fer quant na grã desig e ques sẽta
[) d] apesugament ẽ lo cors e pe*sugament als collõs. E quant adonchs se fara, prenen ẽ ell los homens saboz e salut. ¶ E aquell quj uolra vsar per plaer que ha en ell, vsalo en aquell temps que no senta apres ỏ la flaquesa nj tristesa. ¶ Es a saber que la espzma a aytal manera: que quant se muntiplica quer la scampar la natura axi com sobreflujtat. E con la spzma hix per multitut q̃y ha ỏlla, alleugense lo cors e sent ẽ ella molt gran plaer e no lo aflaãx. E quant la fa axir ab treball e per forsa e poch a poch, laça molt lo cors, e no pot sofferir lo dit foöz.

Alscuns dixerẽ que no hauia proñt ẽ lo foöz en null temps; los qui aço dixeren digueren gran mentida e contra aço que uesem cascun dia e de aço q̃ dixeren los sauis Ypocras e Galien, ẽ aãsta raho: coz G. dix ẽ la * .vj. pratica de son libre dels membres composts, que los homens jouens que han molta espzma, ꝯ tarden molt lo foöz, apesuguẽ los ses cabesses, e scalfẽ, e perden lo mengar, per conseguent mozen. E yo matex uju homẽs de molta spezma, que stauen ỏ foöz per santedat, que refredauen lurs cozssos e perderẽ los mouiments e tornaren en gran tristoz sẽs raho, e aue lur manera de oradura e perderen lo menjar. E atresi viu .j. hõ qui lexa lo foöz: dabãs con lusaue molt mẽjaue be e era sa, e despuys quel lexa no podia menjar, e si menjaua ere fozt poch e nol podia digerir, e quãt hauia mengat mouialo, e hauia senyals ỏ oradura; e puys tozna vsar lo foöz e guarj, e perõ tantost los accidents. E dix G. que aquell que es vsat de foöz
e lo lexa, * que aue apostema- [40 b]
ment en lo mẽbre ab grã dolor, q̃n pot venir a espasme. E dix en altre libre, que lusar del foöz, quant sera ab força ỏ cors, que aproñta a les vmors e tira la vmiditat q̃ es molt calenta, q̃ sengendre per ella en lo cors per febra o per altres accidẽts. E atresi vesem, q̃ quãt se multiplica la spzma en lo cors e no la tiren, que sespessex e sescal-

fa, e engenrar per ella cremor de cor e estranyiment de pits, e pensaments mals ab tristor e vanjtat al cap. E atresi aue a les fembres quels tapē los canons ab molta sprma quāt los tarda molt lo foōr e caen mortes fredes sens entenjment negu. E per aquesta malaltia noy es negun remey si no al foōr. ¶ E atresi dix mes B. en lo libre ō la Art pratícha, quel fo[40 c] ōr aprofita * molt als homens jouens, car aleuge lapoderament, e axuga lo cors, e agua lenteniment, e toll pensamēts, e assuauge les jres. E per aquesta rabo fa gran profit als malēcolichs e als horats, e es bona medicina a les malalties de la fleuma, e a molts homēs fleumatichs fa profit, e mengē molt e digerexē ho be per asso. ¶ E atresi dix B. ē altre loch, que esclarex lo pensamēt, e reposa lo consell, e assuauge la amor del anamorament, per be que nou fassa ala enamorada. La suma ō la rayso no te prou si no hix la sprma con es necessitat, cor la natura no feu res debades, cor cascuna cosa posa ē son loch e en son cors, per tot lo profit que della se seguex en aquells qui uolen guardar la salut: es foōr temprada ment, en temps que no haien afany, car aquell qui lo fara, procura ēfermetat; e quant se[40 d] ra molt * fa, vsant lo axi cō so quis fa per apoquir la sperma, e per agitar lo pensamēt, e per refredar los fūs calēts; e cert es que aquests profits fa ē los homens qui han molta sanch e molta sprma, e que son de fort natura, mes q̄ no fa a los altres homens.

Pus q̄ hauem parlat entro açi de ço que hauets ops, daçi auant uolem en les coses qui amjnuē lo foōr; e sentiran ho en los senyals dells e con se guarexen. Dich que al mjnuar del foōr se fa: per no poder arressar e per flaquesa de membre; e per ço cō sprma es pocha e freda e cōgelada; e per flaquesa ō la voluntat. E la flaquesa de la fabor ōl foōr sera spiritual o natual: e la flaquesa que esdeue per la spiritual es axi cō quāt lom pren uergōya e no pot fer aquest fet o per tamor; e lo natural es axi cō quāt la * sper[41 ma es pocha e freda. E alscūs cuydē que cresque la sprma ab la gran voluntat, axi com quāt crex mjnua larressar ab la voluntat En esta aytal error cōtaren molts, per ço com ueyen que lom pot fer aquest [moltes veus, e que] fas molt ab aquella persona q̄ mes ames, e cobeya moltes veus, q̄ tira molta sprma. E no es axi com se cuydaren, cor no es lo fet que

ſeſcalfe al coꝛs ab lo veſer de la enamoꝛada con ſe eſcalfa ab gran alegria. E per aq̃ſta raho apꝛime la ſpma e hix pus leu/ gera e mes uegades; e atreſi, que no roman en los vexells e lochs de la ſpma neguna coſa, coꝛ ſi la ſpma ſe multiplicas ab la gran ſaboꝛ del foöꝛ, ayxtant quant mes la vſarã mes ſpma hauran; e daço veſem lo con/ trarj. E ara toꝛnem en ſo que erem.

Dich que quãt ueu/ ras que mjnua lo foöꝛ, [[b] veges e penſa en ta vo*luntat ſi es per raho ſperitual; e aço podets ſaber per dues coſes: vna es demanãt ab altre ab los ſenyals de fiſicha, que quant ueurets q̃ no es dels ques deu/ en mjnuar la ſpma naturalmẽt, atreſi quel regiment que no es tal quel deu mjnuar ni cõgelar la ſpma; aqueſts ſapiats q̃ es per raho ſperitual, e guardats que en aquella hoꝛa quen tol/ rets la raho ſperitual per que amjnua lo foöꝛ toꝛnara ſõ coꝛs en eſtament. E atreſi: ſi ſera la raho del mjnuamẽt natural, veyes ſi es per mjnua ö la vo/ luntat o per mjnua de la ſpma o per flaqueſa del mẽbꝛe manj/ feſt; e la mjnua de la uoluntat e la fluxura del mẽbꝛe manifeſt es, mas la mjnua de la ſpma e ſon congelamẽt veges ſi es vo/ luntat pocha, e la gota pocha; ſapies que la ſpma ſera pocha. E ſi ſera la mjnua per ço com la ſpma es pocha, veyes ſi ho a naturalment o ſi aue per al/ gũa raho; tolets eſta raho * e [41 c] toꝛnara a ſõ eſtamẽt. E ſi ſera naturalment, curats lo ab les medicines e viandes e regimẽt que crexen e engendren la ſp/ ma, ſegons que direm auant. E ſi per uentura ſera la minua per lo congelament e fredoꝛ de la eſpma, curats lo ab aquelles coſes que ſcalfen e apꝛimen la ſpma. E ſi per ventura ſera öl minue per fluxura, per no po/ ör arreſſar, veges ſi ha perdut lo mẽbꝛe lo ſentiment; e ſi toꝛ/ na petit, ſapies que ha en ell malaltia de flaqueſa dels mẽ/ bꝛes, e foꝛt pochs guarexẽ da/ ço. E ſi ſera la fluxura per fa/ lliment de coꝛ, aqueſts moꝛen, e null temps no arreſſen; e a/ queſts ſon aquells qui clamen les gens familins, que han la ueu pocha e feminil, e no han barbas. E ſi per uentura veu/ rets que el membꝛe el coꝛs es ſans naturalment mas larreſ/ ſar no es perdut de tot, mas q̃ arreſſa algũes uegaös flaqua/ ment, ſapiats quel fum que fa en lareſſamẽt ſõ minuas, * coꝛ [41 d] ſegons q̃ ſeran los fums o va/ poꝛs axi ſera larreſſar; e ſi ſera la minua ö molta ſpma q̃ haura tirada p̃ molt foöꝛ, aqueſt ayxtal arreſſar ſe a qui ſia ben fart de

vianda e de uj que engẽdre los
fums. E aquell qui sera afla/
quit per minua ō fums, per la
calor natural intra dins en lo
cors, e aquest humectal quant
sera lestomech buyt e alleugat
de viande, e quant menjara les
medicines calentes. E aquell
qui haura la minua del foder
per minua ō la humiditat, ans
na talent quant es sadoll ō viā/
de e de vin. E si sera la calen/
tura natural regea, que la ca/
lentura e la humiditat han es/
ser ē aquest fet del foor aguals,
cor si sera mes o menys, cor lo
fet no sacaba sino per ajusta/
ment de totes .iij. maneras, q̄
son : la calētura, e la humidi/
tat, e la vētositat. E si per uē/
tura axira al tēps ōl foor mol/
[42 a] ta sgma sens sforçament * del
mēbre, aço per la flaquesa dels
vases de la sgma, e curat lo p
aquelles coses q̄ direm auant.
E si p uētura la minua sera na/
tural, vejats si seran aflaqui/
des les virtuts del cors ab la/
flaquimēt daquesta virtut, axi
com sera la virtut del menjar
e del beure; adonchs sapies q̄
lestomech el fetge sō malauts.
E si la calor natural minua de
tot lo cors, sapies que la min/
ua es de la flaquesa del cor. E
si los sentiments seran torbats
e ēflaquits els mouimēts pas/
sats, sapies quel mosol es ma/
laut; adonchs a departimēt en
tre la malaltia ōl fetge e la ma/
laltia del mosol e del stomech:
axi ço us dire : Guardats si
ueurets ab lo mouimēt ōl mē/
gar e del beure tristesa, estren/
yiment ō cor ab uolentat a les
coses males, axi com salat, e
coses agres, e terra e carbo e
sos semblants, e se enugara ō
mengar bona vianda, e que no
degira la vianda ē lestome*ch, [42
e sentira gran ardor; sapiats q̄
aço es per gran flaquesa ōl sto/
mech, e fets lj cura quey abast.
E si per uentura no haura ne/
guna cosa de aço que dit es, e
li auēdra apostemacio ē la uer/
gua e en los collōs, e grogor ē
la sgma e apesugament dejus
les costelles apres que haura
menjat, e mala sanch ē lo cors,
sapiats que lo fetge es malalt.
E adonchs, con ueuras totes
aquestes coses e veuras p qual
de totes es la minua e la flu/
xura del membre, endreçats e
curats lo ab medicines, por/
gues, clisteris e empastres, se/
gons q̄ competira a cascun mē/
bre. E si la fluxura e la flaque/
sa del mēbre sera per mjnua ō
la uentositat, ēdreçats la e cu/
rats la; e si per minua ō la hu/
miditat, curats lo ab les coses
humides; e si sera per mjnua ō
la calentura, curats lo ab les
coses calentes; e si per mjnua,
husats lo contrarj de abdosos.
E si sera la flaquesa en lo mē/
bre p mjnua ō la sgma, * vsats [42
les coses qui la curen, axi com

dit es. E si p uentura la minua
öl foör sera p flaquesa öl fetge,
essorsats lo ab les coses q son
bones al fetge. E si sera la ray/
so de la flaquesa del fetge fra/
dor, dats li diamusch e empas/
tres calents e ben olents, axi
cō despinell e rael de jonsa, al/
mestiga, e almesch, e aloe, e
absencio e sos semblans. E si
sera la flaq̄sa del fetge per rao
ō calētura, vsats les coses fre/
des, axi com endjuia, escario/
la, jua, canella e lurs sēblāts,
e lurs empastres de sandils, e
de roses, e de murta, pomes,
e codonys e sos semblants. E
axi faras dels altres membres
öl cors, e curats los ab les me/
dicines qui son scrites en los
libres de fisicha; cor, si aci ho
deyem tot, axiriem de la jntē/
cio del nostre libre, mas ço que
hauem dit per eximplj. E si se/
ra la mjnua p malaltia del mo/
sol e del cor, curats lo ab viā/
da, e medicina, e porgues, e
vnguēts, e perfums, e empas/
tres de tot ço q̄ pertany a cas/
[2 d] cuna ma * lautia.

Aytambe dich quel
crexer de la spme a sa
calentura e son moujment ē la
rael en la forsa del foör, car la
espma multiplica e se vmplen
della los vasos e se scalfa,
mouse ladonchs la uolentat, e
essorça lo membre, e essorsa la
volentat e el desig del foör, per
rahо com los vasos ō la spma
quant son plens de la semensa
e cobeyen lo buydar, e gita ço
que en ells esta, segons que fā
les altres vmors con crexē, car
ab son creximent e ab son es/
calfament se mou la volentat e
se essorça lo mēbra, saluant q̄
noy haia malaltia. E ara vull
parlar de les coses que pertā/
yen a aço.

Dich que les vian/
des ajustaös p fer les/
pma e crexerla, que elles son lo
fundamēt del regimēt, cor si en
la substācia öl seu engēdramēt
quant hi * seran les coses pta/ [43 a]
nyēts ē aquell e ab les medici/
nes cō se vullen q̄ haien loch p
crexer la spma, son lendemes
rahо de fer aço. E ço que es
mester per engendrar la spma
son les coses caldes e humides
en egualamēt, cor aquesta hu/
miditat aytal se engendre de la
uentositat la qual cumple la o/
bra. E aquesta sia la entencio
de aquell qui uol crexer la sp/
ma, q̄ haje en les viandes to/
tes les .iij. coses, qui sō: hu/
mjditat, calentura e uētositat.
E con seran atrobades aq̄stes
.iij. coses ē vna cosa, es molt
bona en aço, e vsala; e si noy
seran atrobades totes, sien hi
les dues, e metets en elles al/
gunes viandes que cumplen ço

j .ij.

quey mjnua. E a les uegades
si ajusten totes .iij. en vna co/
sa, axi com en los ciurons, e ē
los naps, e ē les pastanagues.
[43 b] E auegaōs si ajustē les * oues,
axi com en les faues, que han
en elles humiditat molta e vē/
tositat pertanyent, e gouernāt
molt, saluant que no a en elles
calētura que puscha moura la
ventositat ne la humjditat. E
si mesclarets ab elles coses ca/
lentes e pertanyents p fer axir
la uentositat, sera millor, axi
cō .33. e pebre lonch, e satiriōs,
e sement de pastanagues e son
sēblant, e origano. E si en aq̄s/
tes ajustaras les carns grasses
e jouens, el pa del trigo que no
sia leuat, adonchs hi seran to/
tes .iij. coses. E deus saber q̄
moltes veus si ajustē totes es/
tes coses en aquell qui ha bo/
na compleccio e la natura fort,
q̄ haja en ell humors grosses;
e aquells qui han los cors/os
calts e humjts han mester de/
fora coses grosses per ēgrexar
la materia p hauer ventositat,
cor aquesta es la intencio per
[43 c] crexer * la sgma. Son les co/
ses calentes les qui aprimē les
humors e les complecciōs fre/
des. E si aquestes seran uen/
toses, es mellor, axi com pas/
tanagues, e fement ō ortigues,
e cebes cuytes, e vruga e totes
les vntures calentes. Aquestes
coses no deuen vsar los qui hā
lo fetge calent, cor de leuger se
mou la sgma ē ells. Cor si pre/
nia les coses calētes per mou/
ra la sgma, scalfen el fetge e
tornan en malaltia del fetge. E
en aquests abasten los vnguēts
q̄ vntē les partides dels niruis
don hix la sgma, e no cal alra.

Aq̄stes medicines
e viandes profitē molt;
axi matex deuets saber lo con/
trarj delles, q̄ sō les q̄ aminuen
e congelē la sgma, p so q̄ negu
no les vs, e les viandes e les
medicines que son per aço. De
les medicines son: la sement * ō [43
les ortigues, e lanis, e el gin/
gebre. e els satirions, e el sa/
fra, el cost, el morritort, e la
lengua passarina, el musch, el
pebre lonch, el grex del leo, els
gētius dase saluatge, e la uer/
ga del uedell, e la let ō les va/
ques e que sie astinct ē ella el
ferre calent, el pebre, e la se/
ment ōl coto, el castor, e lauor
de la alfalba, e les carauins.
E les viādes sō aquestes: ce/
ba, vruga, ciurons cuyts, por/
ros, e la erba del huerto, e les
auallanes, e les nous, els fas/
tuchs, els pinyōs, e la let fres/
cha muyada en cenigrech e pa
de forment, e carn de molto, e
colomjns, e anedes, e caraba/
ces, e los ous dels pardals, e
les passeres, perdius e los pō/
cems, els collōs ōls polls, els
fetges de les gallines grasses,

els rayms, e cogombres, e les
[43 a] albudegues e les figues. *

E les coses q̃ amjn//
uen la sgma e la conge//
lan son tota cosa calda e secha
e subtil, axi com ruda, e la bi//
gama e sos semblans. E ço q̃
cõgela sõ totes coses molt fre//
des, axi com la flor del salze,
roses, e juiquiami, e campho//
ra. E tota cosa qui axuga fort//
ment, axi com les garroses, e
les lentilles, e la orenga, e els
bargallons, e totes les coses
agres. e agrura del poncem, e
uerdolagues, e bleös e sos sẽ//
blants de aytals coses.

Medicina prouada
que multiplica la sgma
e ajuda a esforçar e endressar
la uerga molt e fort. Prin .ij.
lis. de let de vaques frescha, e
miti onsa s. de canella bona e
molta ben, e lexa estar .j. es//
tona, e puys beuets la en deju
e tot lo dia ẽ loch daygua, en//
tro tota laia beguda. E sia ta
uãda molto joue, e begue so//
[43 b] bre la uianda ö bõ uj. E * fas//
sa aço p̃ .vij. jorns, e dins ab
aquest temps no vs ab fembra,
cor aço engendra molta sgma
e mou la voluntat fortment a
foör. Aquesta medicina pro//
fita en aquells de la complec//
cio freda e secha. E si per vẽ//
tura auendra en aço agudesa e
calor, no ho fassẽ los .vij. dies,
car es medicina molt proñtosa
per aquesta obra.

Medicina q̃ multi//
plica molt lo foör. Prin
sement de sparechs e de sati//
rions e gingebre, ö cascũ .v. ʒ;
e llauor dalfanega .iij. ʒ; semẽs
de naps, e de rauens, e ö vru//
ga e ö ortigues, ö cascũ .ij. ʒ;
castor .iij. ʒ; diadragãt .ij. on.;
e justa ho tot e ho pasta e prin
ne en deju .v. ʒ. ℭ E axi ma//
tex altra medicina molt proua//
da p̃ aço matex: such ö cebes
.ij. peses, peonia .j. pes, e po//
sao sobrel foch ẽtro que bulla,
e prin ne .j. on. * [44 c]

Altra medicina fort
bona p̃ aço. Prin ciu//
rons blãchs grossos, e mit los
a remullar, e pren vruga e lexa
secar los ciurons; e mol ho tot
ab atretant dalfeniõ ço es dia//
dragant, e prin daço abans de
mengar e al vespre tant cõ vna
nou, e apres beu del bon vj.

Altra medicia molt
bõa p̃ aço matex. Prin
satiriõs, e canella, e gingebre,
e castor, e llauor duruga, ö cas//
cun vna on.; e molho e pastaho
ab mel, e guardao, cor es me//

dicina molt bona per aquells qui han la compleccio freda.

Encara hia altra medicina fort bōa e fort prouada marauellosament ē aquest fet. Prin abroyos sechs e picals be, e prin such de broyhos uert, e ab aquest such ē pasta los altres ab cuylos pol uoritzats, e reseba daço vn a
[44 d] nap, saxifraga la quar * ta part de tot, gingebra atretāt, sucre blanch .j. pes e mig; e prēgua de tot .iiij. ʒ ab aygua tebea, e aço [mou] molt fortment la voluntat p lo dit offici. ¶ E altre si ol letouari ols abroyhos es fort bo p aço; e let ō vaques ab vn poch de gingebre es fort bo per aço.

A fer clisteri p multiplicar la sgma, e ascalfa los ronyōs, e mou la voluntat. Prin .j. cap de molto gras, e los collōs, e vna peça de ronyonal, e vna almosta de ciurons, e atretant ō forment, e .j. puny de vruga, e atretant ō sement ō naps e ō sparechs; e mit o tot en vna olla e tapa la be; e mit ho en vn forn, e la olla sie plena ō aygua, e cogua tant la nit; e puys prin vna on.,
[45 a] e oli de nous on. s., e fe * daço clisteri e dorme ab ell. E sia sa uianda carn de molto e pa ō forment e bon uj, e vs daquest clisteri .viiij. nits e cascū mes .iij. dies.

Altre clisteri molt prouat e fort bo a ops daquest fet: prin vna liura de oli de nous e miti vna liura de broyhos e .iij. liures ō let fresca e vna on. de gingebre e altre dalfanich e sia tot cuyt entro que bulla, e colaho; e prin daço .ij. on. ab mige on. ō oli comu e altre mige de oli ō bagues ō oli ō lor, e fē clisteri .x. nits; e no foda dins aquestes .x. nits: veuras marauelles.

Axi matex prin fel de bou e mel scumada, e mesclaho tot e vntē la uerga e fregalo molt be: es fort bo.

Encara per fer vnguent * fort bo per aq̄st
[45 fet prin seu ō bou e fū lo, e mesclay saxifrage fabarras molt; e vnta ab aço la uerga engir e entorn. E lo vntar ab lo grex ōl leo fa gran profit e esforça fort lo mēbre.

Encara si prēs mosol dels grans del coto e los molls ab oli ō canella, e vnta detras endret dels ronyōs

e les soles dels peus e los co//
llõs e la uerga, mou uoluntat
e esforça fort lo mẽbre.

Encara en aço ma//
tex prin anacrõ e piquel
fortmẽt, e mesclal ab mel spu//
mada, e ab aço vnta la uerga
entorn della; e esforça tant la
uerga que es molt.

Encara profita ẽ a//
ço matex loli nardi, e ol
euforbi groch, oli de lirt e oli ō
balsem, aprofite com lo mẽbre
[c] es fort flach per frador. *

Altra medicina per
vntar, que es molt bo//
na e fort p̄ aquest fet: prin eu//
forbi fresch ʒ mige, e altra mi//
ge ō saxifrage, e musch .j. qu//
art de ʒ, e sia molt tot ẽsemps
en vna on. de oli fort fi, e sto//
jal. E quant lauras mester vn//
tẽ la uerga e lo pentenill e los
lochs engir e ẽtorn, cor aquest
profita encontinẽt molt, e mou
la volũtat, e esforça la uergua;
e si vntaras la uerga ab grex ō
leho e ab sement de ortiga axi//
matex fa gran obra.

Item, altra medici//
na: prin la coa del cer//
uo e cremala, e pasta aquesta
cendra ab uin uely, e vnten la
uerga: molt hi val.

Encara prin mosta//
ya, e mol la ab oli, e vn//
ten la uerga: gran obra fa.

Encara prẽ anaxõ * [45 d]
e castor picat, e empas//
tals ab mel, e vnten la rayl de
la uerga e les soles dels peus;
e cõ la uerga es fluxa per ma//
laltia, axi com a manera ō pa//
ralisi, vntẽ la uerga e fregats//
la ab vnguent de cost; e prin
castor e saxifrage, e mol ho ab
oli de comi, e vntenlen; e si se//
ra la fluxura per humiditat
dels niruis, es aquest bo con//
tinuantlo.

Aquell q̄ uolra v//
sar molt lo foor ab for//
ça ō mẽbre vs ho poch a poch.
e cõ axi ho fara soffarirho a lo
cors e esforçar sa mes.

Encara lo pex ros//
tit cõ lo mẽjaras calt ab
ceba crex molt lo foor; e guar//
da q̄ nol menuchs fret. E axi
matex mẽjats sparechs cuyts,
rostits ab mantega de vaques
e quey mescles uermeys dous:
es fort bo a aço. * [46 a]

Menjar marauellos fort: prin carn ō molto joue .ij. parts e ceba .j. part, e mit ab aço almuri e spicies, e specialment canella; e usa de menjar aço fort; es cosa molt marauellosa a aço.

Encara los grenyōs crexen lo foōr. Prin lo forment e mit lo arremullar, e piquel, e mitlo a coure ab let ō vaques, e mit hi grex danec, coulo e menjaho.

Encara altre mējar marauellos: prin rouellis dous e coulos, e mēgels blans ab sal de cararo que es borratges. ¶ Item, prin ous ō pex e mescleis ab rouellis dous e mengels.

Itē, altra medicina q̄ crex fort lo foōr: prin polls engrexats ab faues e ab
[46 b] ciurons remullats, e pi*calos, e couganlos ab los ciurons ab cebes e ab especies, e menuch del brou ab prayma; e begua ui; e en les species age ginge/bre e canella.

Encara altre men/jar: prin gallina grassa e coula ab let; e allo q̄ es pro/fitos es molto cuyt ab naps e ab passanagues.

Medicina per vntar la uerga e crexer la sa/bor ōl foōr: prin gingebre e mol lo ab mel; e daço dōa a la fēbra marauellosa sabor, e ab aço vntē la uerga a la ora del foōr.

Itē per aço matex: prin pebre comu, e pe/bre lonch, e spich, e gingebre, e musquet; picaho tot ensēps, e mesclaho ab mel e vnten la uerga a la hora del foōr.

Encara altre: prin canella e saxifrage * e [46
mastegaho ab la saluia, e vntē la uerga.

Item, per crexer la uerga, cercan qui sō los lombrichs q̄ troba hom en los orts sots terra, e laualos e a/xugals, e piquels be e mescla/los be ab oli de ginjoli, e vntā ab aço la uerga, e fregalen be molt ab aço; e lexala axi .j. nit e al mati laual ab aygua tebea.

Encara altra medi/cina q̄ crex molt la uer/

ga : prin sangoneres e mit les en .j. test sobre lo foch entro q̃ saxuguen, e mol los e mescla/ los ab oli ō ginjoli, e frega ab aço la uerga, e crexera molt.

Item, frega la uer/ ga ab let douelles ca/ lenta, e feu moltes vegades lo die; el fregar ab aygua calen/ ta ab oli fa crexer la uergua.*

[5 d] Oix aquell qui sabe e proua castich, e prech aquell qui guardara aquest li/ bre, q̃ sia sa uolentat en la ra/ el ferma; e aquesta uoluntat es la uoluntat del foōr, cor es cosa esperitual q̃ seguex a tots los animals e conseguex a tots los sentiments de saber daq̃sta voluntat; lo seu grau es alt e ferm e amat e durable a les fembres; e com mes a les ma/ les, cor null hom no pot acon/ seguir la amor delles si no cū/ ple lurs voluntats, si no lurs maneres, sino ab sobilea e ab manera e usant ab ell e]s e ab grās maneres, cor naturalmēt han les fembres aytals mane/ ras ques desuien sempra en la amor de tota bona custuma e seguexē lo contrari. E per aço vull ara parlar de les fembres e de lur fet. *

Aquell q̃ uolra ha/ uer amor de les fem/ bres e que no lin uēgua damp/ natge, coue q̃ sapia lurs ma/ neras e lurs custumes, e q̃ les maneig e seguescha, per ço q̃ entena ella e que aço que mes la uenç a la uolūtat. E sia so/ fferidor per ço que certament sapia entrar en sa volentat. E sapiats que tots los homens e les fembres han voluntat e sa/ bors; e si lom fos lo pus noble e lo pus gallart e el pus rich e el millor en sos nodriments del mon, e no sabia ço de que ha uoluntat e saber la fembra, e si no ho fa de obra, no pora aconseguir sa amor. E si sera lo pus leig e el pus malestruch e ō mals nodriments, e la uo/ lētat della uolra seguir, aytals com aquests amaria e amara encara com fos catiu dels ca/ tius. E p aço vos vull ara dir quines sō les custumes e qua/ les, selles que les fembres vo/ [47 a] len que sien en * los homens, [47 b] e quals sō aquells q̃ auorrexē.

Aquell hō qui uol esser amat per la fē/ bra, coue que sie aytal: que sia ardits e forts, e de bona pa/ raula e uertader en son dits, e honrador e nodrit en son men/ gar e en son beure net, e que sie deportant, e que no haja en

sō cors neguna lejura, e q̃ sia adonos e be aparentat, e amador ō les cōpāyes, e q̃ seguesca e passa tot ço q̃ a ella plaura, e q̃ sia rich, e q̃ les sues vestedures e sa bocha e sa suor olē be.

Item, los homens que les fembres auorrexen p lurs custumes son ayrtals: cell qui es gelos, e escas e guardador del be que ha, e q̃ es de pocha pietat e enueyos, e sutze en son uestir e en son menjar e en son beure e en son parlar, e que es pobre.

E dix mes q̃ les nobles fēbres son fort po*
[47 c] ques, e que son: la q̃ es molt bella e sauia, e suau, e guanyadora e be rahonable, e [ha] nedesa en tot ço que han ops nes pertany a les fembres, e q̃ no sia cobeiadora ne enueiosa ē neguna cosa deço que les altres fembres han, e q̃ sia sencera en la voluntat, e que no contradiga en neguna cosa que lom diga e vulla fer o manar, ans sia alegre de tot ço que ell uolra fer. E jatsia que aquestes costumes sien atart trobades ē les fembres, los homens no les poden escusar ne poden uiure sens elles. E per ço coue q̃ guarden los homens manera que hajē delles lur amor.

Itē, dix que les adats de les fembres sō .v.: la vna es la infantesa, entro que ha .viij. anys; la segona entro que ha .xx. anys; la tersa entro que ha .xxx. anys; la quarta ētro * que ha .xxxx. [47
anys; la quinta entro que pert, que no li ue son temps. E la natura de la primera edat es que (no) diu ueritat de ço que hom li ōman, e no te celat tot ço que sap de ueritat, e no ha uergonya de home ni de fēbra. E la segona edat ha mes ō vergonya e cela mils ço que sap. La tersa edat es que es ja cōplida de tot ço que ha mester; e aquesta es ja fembra feta. E la quarta edat, aq̃sta ama mes los homens e assuauges mes ē son anar e en parlar e en ses obres, e uol uesser. E la quinta edat minua sa vista e sa calor, e afluxense les carns, e seruexen molt al hom; e aquella qui passa aquesta edat es ueya, e negu no la deu cobejar.

Item, dix q̃ les fēbres son de moltes maneras, cor a les fembres ue lur
temps ē * cascun mes. E si per [48
uentura no senpriēya del dia q̃ jaura ab hom entro al .xv. dia, no senpriēyara entro que uengua altra ueu son temps. E si ē los .iiij. jorns primers se fē

tira, molt se enyora, ço es que ue o a sabor de home per ço cõ hom no sacosta a ella, los .iiij. dies primers de son temps; e los .xij. dies es molt alegre ol home, e fa per ell molt. E los .xiiij. dies qui resten del mes no curara nes pagara tant del home; empero si li donats alguna cosa pendrala. E yo uos dich aço per ço que sapiats lo temps ẽ que elles prenen molt gran plaser e cumplen lur volentat e lur desig.

Ara vos quir dir la rao per que les fẽbres se enamoren dels homens, la qual [es] ẽ dues maneras: primerament, per vista; e laltra,
48 b] per * oyir dir. E la amor, o sera amagada, o manifesta; e los senyals della que es escondida, es q̃ faça magra la fẽbra, e que perda lo mẽjar e lo bourre, e que suspir pus souin que no solia fer, e que nos do cura de moltes coses que solia fer dabans. E si per uentura ue lo seu enamorat, part la uergõya de guisa que ho dona a entendre en aquells quiy seran. E si hom la enterroga o li demana alcuna cosa, respon en altre. E si quer pendra alguna cosa e summa de la rahо va tostemps com adessenada.

E en los senyals de la amor descuberta es: que a fembra quant veura son enamorat mostrali totes ses belles maneres e tots los ge[s]ts que ella entẽ que ell se apague della. E diuli sa amor, e estraniala quant lo ueu, e badalla souen, e guarda si matexa mirant si res li fall. E si ha o li ue alcun imfant en torn, prenlo * e besalo e abrassalo, e ju- [48 c]
gua es õporta ab ell, e fa molt per xuslar e hauer rahо e occasio ab son enamorat en coses que no cumplen. E si per ventura ella lo ueura e ell no la guarda, son cors parla e fa alcuna cosa que sapia per q̃ esta aqui, e parla ab alguna persona de aquelles qui seran ẽtorn della rahonant, en guisa q̃ ell entena q̃ a ell ho diu. E si sera colgada en lo lit, assurase e fara peruenses de jugar ab los cabells, o gratar, o picar ẽ terra ab lo dit, e mordra ẽ lo poch dejus, e guardalo ab la coa ol vll. E suspira souẽt ades ades; e a uegades venen li los vlls en lagremes, e dones de la vnama en laltra. E si ou algun enamich ō son enamorat ol ueu, desonralo e diu mal dell per ço que ho hoia; e quant se partex della roman trista; e quant lo ueu altra uegada comptali los dies que nol ha vist, per ço que ell ẽtena que nol oblida, e de-

k .ij.

[48 d] manel de coses * molt subtils per so que nol enuig, e conuidalo de ço que ha per be q̃ ell non haja ops. E diu quel somia. E quant lo ueu mostrarsa molt alegre. E quant lome ueu aquestes maneras ē la fēbra, conex quel ama de bō cor.

Díx ēcara mes, quāt lome vendra a la fembra, e ell ama e ella no la vist, e ella al vist e no lama, enuiuli missatger. E sie fembra que haja en ella .vij. coses: la primera, que sia fēbra celada; la segona, que sie enginyosa e sabent ō engan; la tersa, que sie daquelles que han occasio de esser ab les fēbres; la quarta, q̃ no sia maridada; la quinta, que sia plasent ē ses maneras e que les fembres troben plaser en ella; la .vj., que sia daquelles que entren ē les cases per so q̃ no la serquen; la .vij., q̃ no sie de les pobres qui mādiguē; la .viij., * que vs ō .vj. coses: q̃ sia tractadora ō matrimonis, o leuadora, o corradora ō joyes ō fēbres, o corradora ō draps, o matrona, o baguines. E quant la trametras, donali a menjar e a boure, e donali queacō e promet li mes a donar. E quāt la trametras, tramet quant conexeras quels homens no seran en casa ō aquella que ames, e port ab si [49 a]

coses qui olē be, per so que la fembra a qui va haja raho de demanarli quina olor es aquella. E ella digue que ue ō casa den P. o den Johan ꝛc.; e riay sen, per tal q̃ la fembra age raho ō demanarli per ques riu. E adonchs digualí com aytal mor per ella e per la sua amor, si no fa so que ell uol, e que es mort. E digua q̃ aço es de grā desraho, e que per aço uos feu den aytal; e si li fa bona resposta, en bona hora; si no, digali que uol fer ma * trimoni ē altre loch. E lex aquell fet, e alcuns dies puys torn hi, e acabar hoa. E en tot deu guardar lom so que si pertany. [49 b]

Díx q̃ sabe per vna fembra qui sabia be los contats dels homens, e son: quel home haja bon mēbre; e que haja la uerga grossa e regea; que tengua molta sgma; e que sie home entre dues talles, ni molt gros ni molt prim. E con es aytal pren hi la fembra plaser. E aquell qui es contrari daço que dit es, non hā plaser les fembres, ne hi troben plaser ne li uolen be.

De la noblea de les fembres e la bellesa, es que haja en la fembra .iiij. coses molt negres, es a saber:

los cabeyls, ȯ les ceyles, e les
paſtanyes, e lo negre deis vlls;
e .iiij. molt uermelles, es a ſa//
ber : la color, e la lẽgua, e les
49 c] ginyiues, * e los lãbrots; e .iiij.
molt blanques, es a ſaber : lo
color, e les dents, e el blanch
deis vlls, e les cuxes; e .iiij.
molt eſtretes, es a ſaber : los
forats del nas e les orelles, e
la boqua, e les tetes, e los pes;
e .iiij. molt primes, es a ſaber :
les celles, e les narils, e los
lãbrots, e les coſtelles; e .iiij.
molt grãs, es a ſaber : lo frõt,
e los vlls, e los pits, e les an//
ques; e .iiij. molt rodones, es
a ſaber : lo cap, el coll, e los
braſſos, e les pernes; e .iiij. bẽ
odorãts, es a ſaber : la bocha,
les narils, les axelles, e el cõy.

De la legea ȯ la fẽ//
bra, es que ſia fatiera,
e que quira molt lo foor, e que
ſia magra, e leja, e ẽbriagua,
e que ola mal ſa ſuor e ſa bo//
cha, e que ſia ampla de molta
aygua.

Entro açi hauẽ par//
lat e moſtrat ȯ les com*
49 d] pleccions deis homẽs a qui es
bo lo foor e a qui es mal, e en
quin temps e ẽ quina manera
ne deu vſar caſcũ ſegõs ſa cõ//
pleccio. E axi matex ȯ les viã//
des e medicines qui pertanyen
en aqueſt fet, e en aquells qui
uenen en accident p molt uiar
lo foor, e altres coſes qui ſeriẽ
molt longues de recomptar. E
ara vull uos moſtrar com ſe fã
tots los foors, e de qual guiſa,
e quin profit e quin dampnatge
pot venir ȯ caſcun, ſegons que
ueuras figurat a auãt ẽ aqueſt
libre.

Primeramẽt dich q̃
quant la fembra bella
que ſeſcalfa e pren molt gran
plaſer ab lo foor; e aytambe ẽ
lo .vj. mes que es prẽys, e ay//
tambe quant ha anat a peu grã
peſſa, e quant es uenguda de
lonch camí caualcãt. E les fẽ//
bres ſon de tres maneres : fa//
drina pocha, e * macipa, e fẽ// [50 a]
bra cõplida. E caſcuna daq̃ſtes
es ȯ .iiij. maneres : o ſera lõ//
ga, o pocha, o miyana; e aytã//
be guorda, o magre, o miyane;
o blancha; o negra. E cascuna
daq̃ſtes ha la manera el deſig q̃
no ha laltra, cor delles ni ha
qui amẽ molt lo foor, e delles
nia q̃ nol querẽ; e delles nia q̃
los ue ſopte lo talent e el deſig
quãt les foon, e delles nia que
los ue molt tart, e daltres que
los ue molt agualment. E ſa//
piats que a la lõga e a la ma//
gra que los ue ſopte lo deſig e
el talent; e a la gorda e a la
curta ue los tart; e a la miya//
na altra aqueſtes ue agualmẽt.

E ſapiats que a les fembres q̃ los ue lo talent molt carr, que no ſe auenen ab elles los homens, e per aqueſta raho ay fembres daqueſtes que uſen de gedomi ſi q̃ es fet de cuyr lent e de coto confeccionat de dins
[50 b] a forma * de vit, e vſen ab ell e meten lo en lo cõy entro ſon fartas e perden lo deſig.

Dich que en pujar la fembra ſobre lome, q̃ li aue per aquell foör al homa plagues en la uexigua e en la uergua, e es raho ö hauer crebadura e reteniment de la ſpma a la hora del foör, e altres malalties moltes ſemblans a aqueſtes.

Deuets ſaber quel foör ē peus fa mal a les anques e als jonolls; e el foör ö coſtat fa mal a aquell qui ha flaqueſa ē lo mēbre de aquella part, e dan a la exida de la ſpma; e aquell quis fa de ſientes no hix la ſpma be ne leugerament, e dona dolor de ronyons e ö les anques, e a uegades fa plaga en la uergua e en lengonal. E allo que es millor ö totes les maneres es q̃ ſajagua
[50 c] la fembra en lit blan e pla * e lent, e que ſtia lome ſobre ella, e que tengua ella les pnes alçades e lo cap alt al mes que puſca, e tēga li la ma eſquerra iots les ſpatles e ab la dreta abraſſada, e acoſtar la açi ayant com pora.

Item, les fembres que han atart la volentat del foör ſe deuen fer axi: prin la fembra e eſtēla e poſali los jonolls al cap de les cuxes; e tingali ab la vna de les ſues mans abdues, e ab laltre eſtrengali lo cõy be e la toraça e la pecich entro que crit es ſacuda es plangua; e ab aço la encendra q̃ haura deſig de foör, car p aço ſe ſcalfara e moura ſa uolentat e lo deſig del vſar ab homa.

Item, hia altre foör: poſali la ma dreta dejus, e leuali la pna dreta, e poſala al cap de la tua pna eſquerra, e torçala e peſſichla ab la ma ē lo cõy, e uendra * li lo [50 d
talent; puys poſali la uerga ē la uora del cõy, entro que ſia enceſa e ſcalfada.

Item, la muller que li ue la uolentat atart e no ha talent de foör, que li façe lom .v. coſes: el beſar, el palpar, [el peſſigar], el eſtrenyer, el fartir ab les mans; e tot aço fets molt a tota fembra ö

les altres. E los lochs ol bay//
far es: la bocha, e els molls de
la cara, e los pots, e los vils,
el frōt, e les orelles, e les mās,
e les pnes, e la gargāta. E los
lochs del palpar son lo cap de
les narils, e los molls de la
cara, e les mamelles, e les p//
nes, el uentre. E los lochs de
pessigar son los molls ō la ca//
ra, e les orelles, e los pots de//
jus a la garganta. E los lochs
del fregar e del gratar son los
lochs ō les palmes, e entre les
I a] pnes, * e les mamelles. E los
lochs de farir ab les mans sō
les pnes, e los pits, el lombri//
gol, e dejus lo lombrigol, e els
brassos.

Item, a les fembres
que ue la volentat tost,
no prenē neguna medicina da//
quelles que mouen lo foor.

Item, hia homens
q̄ls ue la voluntat molt
tost, e altres q̄ls ue molt tart,
e altres quels ue molt agual//
mēt. E aquells qui acaben tost
sō aquells qui han la uerga pe//
tita e flacha; e aquells qui a//
caben tart sō aquells qui han
la uerga gran e regea e grossa;
e aquells qui la han migana a//
cabē agualment. E quant lom
acaba tart e la fembra acaba
tost, e lom uolra que acaben
abdosos ensemps, pens lome e
pos sa volentat en lo foor e en
la bellesa de la fembra e en sa
noblesa e en sa sabor en que
esta, cor no ual * res si abdues [51 b]
les sabors no uenen ensemps.

Item, si loma aca//
be tantost e la fembra
tart, romā molt scarnida la fē//
bra. E per ço quāt lom comē//
sa a foor deu pensar ē algunes
coses, e no pens ē lo foor ne ē
la sabor que ha della, e meta
[sos] pensaments en sa uolen//
tat, per so que no acap tantost
entro que la fembra acap. E si
per auētura la fembra sera da//
quelles qui acaben tart, coue
al home que juch ab ella, e pos
li la ma sobre lo cōy, e estren//
gal e frech lo li entro que sia
scalfada e encesa que haja uo//
lentat de foor. E estia appare//
llada en .iiij. peus, e pos li .j.
capsal dejus les mans, cor es
bo per aço, e meta li la uerga
en lo cōy per detras.

Item, la sembra ou
metre ses mans con ē//
tra la uerga en ella e acuytar//
se molt que alce les * anques [51 c]
per ço que resebe be lo colp ō
la uerga, ō guisa que auenguē
abdos los colps en .j., e que
faça molt p aço ques meta to//
ta dejus loma, e q̄ lo acost be

ab si, e que li tingue les mans
desus sos lombles quant uolra
trer della la uerga, e estrengua
be lancha del cōy quant ell ne
uolra trer la uergua cascūa ue//
gada; coz aquestes son les co//
ses que los homens queren de
les fembres, e prenē ab aço ab
.ij. molt gran plaser.

Item, les maneres
del foōz sō: de alsar al//
cuns mēbres, e baxar altres. E
aço sera en dues maneras: la
vna per mouimēt, e laltra per
estar. E aquella qui es p mo//
uiment es axi com abrassar, e
besar, e palpar, e cātar, e pe//
ssigar, e tirar del cōy e del lō//
brigol, e tots los altres sem//
blāts. En altra manera es fer
gets o senyals ab los vlls e ab
[51 d] la * bocha, simples paraules,
e mostrarse alegre, e ferli grās
abelliments de tot ço que pus//
ca, car regeu sē scalfa la fem//
bra del gets del home, special//
mēt quāt li fa bella cara e bell
ris, e tot bell semblant e ale//
gra e de gran alegria.

Item, les maneras
del foōz son .v.: la pri//
mera al tendar del home e ō la
fēbra; e laltre de costar; e lal//
tre de sientes; e laltre ō peus;
e laltre cō la fembra esta coz//
ba e alsa les pernes e les posa
al homa ensima de les anques
e que les entrelassa be: e aq̄s//
ta es la manera que susa mes.

Item, altra mane//
ra per foōz: q̄ sajagua
la fembra, ab les gnes ben te//
ses, e q̄ lome li meta les sues
gnes dins celles de la fembra,
e que li tengua la .j. bras sus
al bat*coll, e que labrasse ferm [52
ab laltre; en aquesta manera
daquest foōz guardar pots en
ell.

Item, altra mane//
ra: que sajagua lome,
e que li puig la fembra dessus,
e que pos ella les sues pernes
sobre los musclos del home, e
ell que la tingue ben abrassada
e acostada assi, aytant cō pus//
cha, mentra la foda. E en aq̄//
sta manera trobe la fēbra gran
plaser, specialment quant ueu
lome en la cara, e ell que li fa//
ce bell ris e bell semblant.

Itē, hia altra ma//
nera ō foōz: q̄ se assi//
gua lom en lo lit, e que li puig
la fembra dessus e que se assi//
gua desobre la uergua del hō,
e que tengua ella les gnes de//
ues los pits, dentro que li pos
los talons al batcoll dell, e ell
que la tingua abrassada detras

2 b] lo batcoll e * que la abaxa tãt com mes poza vers si acostar.

Item, altra manera: que sestengua la fẽbza e que tengua vna gna rodida e altra que la stena aytãt com poza, e jagues lome sobze ella e abzasla. E aquestes maneras de foöz vn seys.

Item, deuets saber quey ha altras maneras ö foöz: ö costat, e fe ques git la fembza del costat dzet e rodiga les gnes be assi, entro que pos los jonolls a les sues tetes; e git se lome aximatex del costat dzet e posali la gna esquerra ensima del costat della, e tengua la gna ella dell ẽ la ma; e estãt axi fodala ö costat, car axi trobaras ques deu fer.

Item, altra manera: que stiga ö costat, e que rodiga les gnes be assi, entro q̃ pos los jonolls en sos
2 c] pits, e que se assiga lome de-* tras ella, e fodala detras estãt ella en aquella manera.

Item, les maneras del foder denpeus son .iij.: la vna delles es que saparen ell e ella denpeus, e que se acost lo .j. alaltre, e que leue la fembza la gna esquerra aytant com mes poza, e loma que li tinga aquella gna ab la sua man dzeta mentra que la foda.

Item, altra manera: que stigua lome en peus ẽ la fembza aximatex, e q̃ pos la fembza ses mans en lo batcoll del home be ẽclauelades, e que alce ella les gnes e que les pos sus ẽ la mamella del hom entozn de la sinta, a guisa q̃ la tingua loma penjada sobze si, e tinga les mans ẽ les anques e estrenga la be enuers si tant quant poza enuers ell. * [52 d]

Item, altra manera: que stien abdosos ö peus, e que tengua ell de los molls de la cara, e ella q̃ tengua a ell be abzassat e les mãs be enclauellades ẽ les spatles, e que stiguen bocha per bocha e fassen lur obza.

Item, altra manera de foöz hi ha encozbades, e es: ques separa la fẽbza dauãt loma, e que se abax ẽtro ques tenga los talons ab ses mans, e loma que la tinga

l .j.

per detras de la mulla e que la
foda, e ella tota via estant den//
peus mentre que fara sa obra,
e stia ella sient en caucom mē//
tre la foda, car daltra manera
nos poria fer.

Item, altres mane//
ras hia ō sientes, e es:
que segua la fēbra, e loma da//
jonolls e que tinga la fembra
per les anques, e entre li ell
[53 a] entre ses * gnes della, e tēgal
ella bē e fortment abrassat, cor
daltra guisa no ual res lo fet
ni la obra.

Item, altra mane//
ra: que stia lome stes
e venc la fembra sobre la sua
uerga per detras, de guisa que
tengua ben rodit los jonolls la
fembra, e ell que la tengua be
per los flanchs, e ella que gir
lo cap deuers ell, e ell que la
guart e li fassa bells gests.

Item, altra mane//
ra: q̄ stia lom enpeus,
e pos la fembra sos braços so//
bre lo coll del hom, e lom que
li meta sos braços dejus les g//
nes, e que la tinga peniant so//
bre si, e que li meta sa uerga,
e que vage ab ella engir e en//
torn, e ella penjant sobre ell e
tota uegada tinent les mans *
sobre al coll del hom, cor dal//
tra manera nos poria fer si a//
xi nos feya. [53

Item, altra mane//
ra de foor: ques git la
fembra sobre lo lit de bocha a//
uall, en guisa que stigue ajo//
nollada en lo lit, e lom que li
uengua ō part detras e que la
tengua loma abrassada ō part
detras per los flanchs.

Item, altra mane//
ra de foor: ques git la
fembra ē lo lit dabocons, e lo//
me q̄ li uengue de part detras
e que li caualch sobre les nat//
ges assegut, e q̄ tengua ell les
mans en les cuxes della.

Item, altra mane//
ra: que sestena la fem//
bra mans e peus e braços e//
xemplant com mes poia, e que
li meta lom a la fembra estant
ella exanquada de les mans e
de les cames aytant quant po//
ra, e fodala axi cō mils * pus//
ca ni son poder e sa natura hi
bast. [53

Item, altra mane//
ra de foor: que se assi//
ga la fembra sobre les gnes ōl
hom, ell q̄ estena les gnes ay//

tant com poza, e que tẽgua ſes mans [dejus] en lo coll del ḧõ, e lom que li entre en ſes ḡnes e q̃ eſtena ſes ḡnes auant quel traue ō les natges, e que la a/coſt aci tant com poza enuers ella.

Item, altra mane/ra : que ſaſigua la fem/bza e que li pzena lom les ḡnes e que les ſe pos ſobze ſon coll, e ñcḧ los jonolls, e ell ſodala abzaiſantla ella.

Item, altra mane/ra : que ſacoſt la fẽbza a la paret e que leu la ḡna eſ/querra q̃ la pos ſobze .j. bãcḧ o qualque coſa altre, e lom q̃
3 d] li ſtia ſo*dẽdo per detras e te/nent ell la ḡna que te al bancḧ en la ma tota uegada, car mils ſacoſtara a ella e fara ſa obza mils.

Item, altra : q̃ ſa/ſiga la fembza dajono/llons e que ſabocḧ, en guiſa q̃ tingua les mans a ſes gautes e que tingua ſos peus crauats ẽ les ḡnes del ḧom, e lom que ſtia de peus e foöndola, e tota uegada tenent la vna de les ã/ques en ſa ma, car mils ſacoſ/tara a ella, car axi ſe fara mils la obza.

Item, altra mane/ra : que [.....] lom e que ſaſiga la fembza ſobze ſa uerga, e que tengua ſos peus ſobze les anques e les mans ẽ los muſclos, e que li meta ſa lengua en ſa bocḧa e que la li eſtrenya ab les dẽts, * mils ſẽ [54 a]
atanſara.

Item, altra mane/ra : que jagua la fem/bza de ſobines ſobze lo lit, e lõ ques git ſobze ella, e q̃ axecḧ les ḡnes [.....] que lom que tingua [.....] dels peus dejus les ax[elles] della, e axi ſoſti/nent ſobze ſos peus faſſa ſa o/bza com mils poza ni natura li baſtara.

Item, altra mane/ra : que ſajagua la fẽ/bza als peus del lit e tẽgua les mans deſoza lo lit, e loma eſ/tant de peus pzengua li les ḡ/nes ſobza los bzaſſos del ḧom [.....] les anques com m[.....] e ſol lom nos [.....]as ſtia tot dzet.

Item, altra mane/ra : jagues la fẽbza als peus del lit ſegons que es dit, lom axecḧ les ḡnes a la fẽbza tinent * li les mans ſobza les [54 b]

l .ij.

ſofrages, e eſtant lom de peus
fora lo lit faſſa ſa obra.

Si uols que lom tē//
gua la uerga dreta, pren
ſuch de paſtanagues .j. liura,
oli de moſtalla .iij. on., oli de
formigues [.....] .v. on., e
meſclats ho tot enſemps, e fē
vnguent e ſtia al ſol .viij. dies;
e ab aqueſt vnguent vntē lo uit
per .iij. hores abans q̄ jagues
ab la fembra; e puys com hau//
ras aſſats fet lauat lo uit ab
aygua calda, cor en altra ma//
nera toſtemps ſtaria dreta la
uergua.

Itē, ſanch de boch
.j. part, e ſia ſeccada e
poluorizada; farina dordi reco//
lada .ij. parts; e ſia meſclat e
mes en bon uin, e ſia calfat e
colat calēt e begut p .iij. uer//
[54 c] pres, e fa gran obra ō cohitu. *

Item, gra ō mora//
dux molt hi ual.

Acabat es leſpeculū al foderi.

Flos del Tresor de Beutat

Esmaginan[t] que a vossaltres, molt honorables senyores, yo fassa algũ seruisi del present libre, vos he conposst aquel de diuerses receptes que e tretes del Tresor de Beutat, segons aquelles e trobades pus nobles e pus aprouades per esperiẽcia dalgunes notables persones. E perso, en lo present libre intitulat Flos de les dites rasceptes, lo qual libre, seyores, nous e presomit fer creer q̃ aquel ayats al presẽt nessesari per esmenar en res la beu(ta)tat, gentilessa o poritat de vostres persones, cõ daquelles vos aya Deu prou bestantment dotades entre les altres dones qui de semblants gracies se poden alegrar; mas aquel vos e fet e composst per tal que per alguns achcidents qui sesdeuenen disminuins les dites gracies, vos poguesets daquell seruir e ajudar, a sostenimẽt e secors ỏ vostres persones e gentilesses. Soplicãts las vostres benignitats, senyores, que prenguau mon seruisi en grat, no segons que la sua valor mareix, mas segõs la bona afeccio e volentat ab que lo dit seruisi vos es per mi fet. E, per tal cõ en lo dit Tresor, don es la present conposicio treta, es feta mensio de banys e estubes, he peledors, [e] daltres cosses per mũdificar les inmũdicies del cors, e uossaltres ayats e sapiats ya la manera ỏ les cosses, no he curat trachtar sino dalcuns bayns o estubes qui son medecinals per algunes cosses q̃ son nessesaries de saber e esser fet, e delguna singular manera de peledor, e puys de la[s] balessas ỏ la cara e daltres pertides del cors, segons que trobarets per les reseptes presents.

Capitol primer. Per fer bany p lunyar del cors tota flayror de suor, e lexen aquelles ben fresques e ben olent.

Prenets fulla de murta e de lor e de romani e espigol * e roses e flor de magranes e fulla de lentrista mẽta, ỏ cascu vn manol; jũsa, guales e alũ, ỏ cascu vna liura; e mastech e ensens, de cascu vna õz. Totes aquestes cosses simples e composstes coets en aygua ab la quarta part de vi. E fets ne bany, so es ẽ deju. E fets vos be freguar totes les pertides del cors ab drap ỏ lana o ab altre. E quãt axirets del bãy, exuguats vos ab drap prim de li. E apres perfumats vos be dels milors perfums q̃ porets. E si nous podets fer bãys, prenets roses vermelles, vna liura; engualia, musca de espich e junsa de mar, mire e alum, ỏ cascu vna õz. Fets ne [f. 160 v.]

trosets ab aygua ros e secats los al sol. E quant ne volrets, destrenpats ab aygua ros, posats vos en per tot lo cors, e lexar vos a ō molt bona odor.

Capitol segō. Per fer bayn p estrenyer la flor soptament.

Prenets escorse de magranes, e roses, e gualles, alū zucariu, mira, plantatge, consoida major, cleda, argila vermella, escorse de castanyes, e fulles ō codonyer, de nespler e de seruer. Tot aso cuyt ab dues parts daygua de pluya, la tersa part de bon vinagre, banyats vos en en deju. E prenets al axir del bāy sucb de plantatge, vna ōz., ab mige ōz. ō tanacta o ō violeta. Ite, ensens o mastecb ab vin mesclat e mes dins la natura fara la tornar quaix verge.

Capitol terç. Per fer lauaments p estrēyer les carns moles, he fer les ben olens e ben delitables, e qui adoba sobiranament lo sacret.

Prenets ō bōa aygua ros, .ij. liures o mes, segons la canditat quen [f. 161] volrets fer, e coets hi alum, * gualles, e roses, nous ō sipter, junza marina, ō calcū vna ōz.; clauels, gualla muscada, espicb, de cascun dues dragmes; camfora, almescb, de cascu vn pocb. E puys mesclats hi leu mescb e la camfora, e astoyats o en vn vexel de vidre. E cō ne volrets, escalfats o vn pocb e leuats vos en la natura, e posats ne dins ab coto, tant e tā souent tro coneguats que les crans se essrengen prou. E banyats vossen en lo bany desus dit, e puys estubats vos ab aquesta estuba. ¶ Prenets escorce ō magrana, e alum, e roses, e mira, e menta, de cascu dues ōz; mastecb, ensēs, sācb de drego, de cascu vna ōz.; trēcadures de cartes, vna liura; e coets o tot en bon vinagre, estubats vos longament estan en les estubes, e leuats vos ne be dins e de fora, e puys perfumats vos ab ambre o lignum aloes o altre especia ben olēt, e aso en la ora del dormir; e aurā vostres crans sobirā trēpement e plasent odor. E matets vos en en la boca destes poluores, e quant les aurets mesteguades, leuats les vos be ab aygua ros o ab aygua almescada. E ruxats vos ne totes les parts que vos volrets. La qual poluora se conten ē lo capitol quis conten auant.

Capitol quart. Perfū a desterrar vmors e a fer ben olent e restret lo sacret.

Prẽets alma clara e labdanum, de cascun mige dragme; ambre, dos dines pesans; almesch, tres grãs dordi pesãs; e fets ne poluora, e, pestada ab mel e ab aygua ros o ab timiama clara, fets ne grans a manera d̃ faua. E quãt obs vos sera perfumats vos ab ambut.

[f. v.] * Capitol .v. Poluora per fer la boca de plesent odor auer, segons que diu atras en lo capitol de la estuba.

Prenets roses, clauels, nous noscades, guarãguau, cardimõi, espich, fulla de lor, canyella, de cascu per agual; mesch, camfora, de cascu vn gra dordi pesant; fets ne poluora ben prima, e husats ne segons queus dich en lo dit capitol de la estuba.

Capitol .vj. Cõ farets peledor per leuar pels.

Prenets cals viua en vna escuella d̃ terra he metets hi .vj. parts d̃ aygua; e astigua axi tres dies, e apres colats laygua ẽ vna olla, e metets hi .vj. parts de cals e .vij. dorpimẽt, e estigua tant al sol tro que sia prou fort que pusque fer plomar vna ploma quey metats.

Capitol .vij. Altre manera de peledor quis fa ab laygua apellada aygua de plesser.

Prenets rates d̃ aquelles veres e petites, e sacats les quant serã ofeguades. E quant serã seques, fets ne vna casola ben vermella al foch e metets les hi. E tãtost que serã cremades fets ne poluora prima, e liguats la en vn pedeset de li. E quant volrets leuar pels dalgun loch, metets ne ab vn pedeset ligat ẽ laygua canditat de mige nou; e sie tãta aygua cõ vna escudella plena, e bulla molt. E prenets vn drap de li mullat en la dita aygua, e mullau lo loch don volrets leuar los pels. E fets hi estar lo drap tro quels pels seguiran lo drap.

Capitol .viij. Per gardar q̃ pels no tornen en loch don seran moguts ab palador o ab pinses quen isquen la reell. *

Prenets such d̃ les fulles del edre, e orpiment, e vinagre e ous de formigues, e mesclats o tot, e posats ne sobre lo loch don seran leuats los pels, e yames noy torneran. Pero continuats ho .viij. ho .viiij. dies. [f. 162]

Capitol .viiij. Per fer altre manera la dita hobre.

Prenets vn ariso e coets lo longuament ē oli comu, e ab aq̄l destrēpats ous ō formigues, segōs queus sembrera q̄ sia prou espes. E si no podets auer lo dit ariso, ab sanch de tortugues ho de granotes qui estan al lots. E vntats ne lo loch segons que dessus es estat dit.

Capitol .x. Per fer cabels rossos e semblant dor.

Prenets lo fust del edre blanch escorxat, e fets ne sendre e puys lexiu. E leuats vos lo cap daq̄l dues veguades la setmana. E ē dos messos seran los cabels sobiranamēt bels. Pero fets exuguar los cabels per si mateys, e, si fer se pot, al sol.

Capitol .xj. Per fer q̄ los cabels nous caen on auets pochs.

Prenets escorsa ō la rael del hō, e matets la ē lo lexiu a bolir, quāt vos deuets leuar lo cap, o fets ne lexiu; e mūtiplicara los cabels sobiranament, e retendra aq̄ls quey seran, e derā fermetat al cap tolen tota flaquessa quey aya.

Capitol .xij. Si en los cabels a tot o alguna trēcadura o trencament.

Prenets folzia e metets ne ē lo lexiu alguna cāditat, e bulla be ē el; e guardats vos de vntar los cabels ab nagun greix, car molt hi nou; he fa estar los cabels negres.

* Capitol .xiij. Si vols fer axir ē algū loch ō non aura. [f. 16

Prenets fenta de rates e de ca, de cascu p agual parts, e mesclats o, e picats o be, e metets hi oli rosat; e continuats ne ō posar al loch on volrets cabels o pels. E aurani en breu, encara en la palma de la ma si ni vssats de posar molt.

Capitol .xiiij. Pintura bona per fer negres cabels on que sien.

Prenets guales e ben picades siē cuytes ē oli; e quāt serā prou espesas, posats ne sobre los cabels, e cobrits los ab vn drap, questiguen be enbolcats. E puys estigua axi cubert vna nit e vn jorn, e puys rentats lo cap ab aygua freda, e serā los cabels be negres. E aquest vssen moros molt.

Capitol .xv. Si vols cõseruar cabels negres, que per velessa nos pusquẽ enblanquir.

Prenets ous ò corp, e leuats vos ne lo cap ab los muyols, e tendran vos tots tẽps los cabels axi negres com atzabeya. Pero que dels dits ous vos leuets .iij. o .iiij. vaguades, o mes si mester hi sera.

Asi comensen les medòsines ò la cara, e primeramẽt dels peledors.

Capitol .xvj. A leuar pels de la cara.

Prenets calafonia, .iii. òz.; e vna òz. de mastech; e vn poch de armoniac. E primerament la calafonia, e puys metets dins lo mastech, e puys larmoniach. E quãt sera be picat e mesclat, gitats o en aygua frede, e meneyats o entre les mans pestant axi com cera. E posao a la cara; leuera tots los pels e esclerira molt la cara. E podets loy tornar tantes vaguades com volrets. *

Capitol .xvij. Peledor qui leua de la cara panys e pigues, velles e novelles, e barbs.

Prẽets ous frescbs e fets los estar en forts vinagre, tant tro que sien mols. E puys sien mesclats ab vn poch de mostalla, en guissa quen fasats enguent espes e bẽ picat. E posats ne sobre la cara, e estiguey segons que conexerets quel cuyr poza soferir; e aquest peledor lauara de la cara tots panys e pigues, e aprimera lo cuyr molt be.

Capitol .xviij. Peledor pus simple a remoure ò la cara pãys, e pigues, barbs, e fer clara la carn e lo cuyr.

Prenets terra blanqua e fussa ẽ vna cassa, e metets hi oli de lambre, e vn poch ò blãch cruu e vn poc de borax, e tot mesclat a guisa ò ẽguent metets hi vn poch de camfora e de gingebre, e tot mesclat vntats vos ne la cara,

Capitol .xviiij. Peledor per be renouellar lo cuyr ò la cara, e per leuar ne panys, e barbs, e pigues e totes cosses mal estant.

Prenets seuer sicotri, boraix, alũ de ploma, sal de Cardona, blanch de plom, argent viu, de cascu vna drachme; mastech e camfora, de cascu; e vn poch ò sebo frãces, e fel de boch, tant de cas-

cu que bast a les dites cosses a pastar. E puys posats ne en la cara per .iij. dies o per mes, tro que conexerets quel cuyr sera be pelat. E puys posats hi blanch ab aygua ros; lo segon dia posats hi escleridor e color tant vos volrets. E ueurets la cara axi noua com ō vn petit infāt, e ō fort blāca color.

Capitol .xx. Cō deuets

vssar a tolre de la cara les ardures o bues ques fā algunes
[f. 163 v.] veguaōs p los dits paledors. *

Si apres que aurets tengut algu dels dits peledors vos romēta la cara aspre o tirant es ardia, vntasets la de sagi de gualina mesclat ab camfora o ab mel, e leuasets la ab escuma de blanch dous o ab aygo de segon, o ab altres cosses qui ley ēblāquesquen.

Asi comensē los escleridors obs de la cara, mans e pits e dels altres mēbres ques volra om esclarir.

Capitol .xxj. Esclaridor de poluora qui fa la cara bella e clara e semblant ō color natural, e tol pāys e barbs.

Prēets blāch cuyt o scaldat, vna liura; e .ij. ōz. de dragontina menor; e vna ōz. de canfora; e mige ōz. de sal gema dolza, e atretant ō rel ō vicella; e fets poluora de tot. Ayats mitge ōz. de borax clar e bē leuat ab aygua, e mige ōz. ō sal armoniach; daquestes dues cosses metets ē vna enpola de vidre ab aygua ros, e calfats o tant al foc tro que sien estades mesclades les dites cosses. E puys fets o sequar al sol e puys fets ne poluora sobtill, o siu volets lexats o entir. E puys prenets ne de mati o quant vos en volrets metre, la quenditat de vna aua entre les mans bē leuades. E posats vossen ē la cara, pero ayats la primeramēt be escurada.

Capitol .xxij. Esclaridor de gran preu, lo qual aprima lo cuyr e falo ō bella color.

Prenets raells de coguōbre amarc e ruda sal uatge, e reells de liri blau, albeons e tremētina, ermodatils, amelles amargues e pinyols de presechs, de cascu vna ōz.; coral blanch, ferina ō faues e de siurons, e altarnus crestal, ous de sipia, nitri, sal gema, vicella, aros, marmor blanc, angelot, de cascun dues ōz.; blāch ō plom, .v. ōz. To/

tes aquestes cosses pica*des, fets ne trosets ab fel de bou e de boc a guisa ō tarnus. E sa/cats les al sol, e posats vos ne ab mel e ab fel de boc o ab blanchs dous. Estigua ē la ca/ra per .ij. o .iij. ores, segons quel cuyr pora soferir. E puys leuats vos ab aygua de sego, e tolraus pigues he panys e barbs ō qualque manera q̄ stē.

Capitol .xxiij. Com fa/rets vna bona e marauellossa leuadura a la cara.

Prenets blanch de seruo, vna liura; blanch der/ros, .ij. liures; blanch de plom, mige liura; ous ō si/pia, .ij. ōz.; ensens, mastech, gōa rapica, diadreguāt blāch, de cascu vna ōz.; fets ne pol/uora sobtil, e fets ne segons q̄/us pera. E quant ne volrets pēdre, destrenpant ab ayga ros fraguats vos ne la cara ab les mans. E ueurets marauelles de color e de blancor.

Capitol .xxiiij. Per fer vnaltre leuadura molt bona e rica.

Prēets blāch ō plō cuyr, vna liura; ensens, mas/tech, angelot, ous ō si/pia, cliza, coral blanch, guix cuyr, borax torrat, blanch de dragontina, de cascu .iij. drag/mes; camfora, .ij. draumes; e fets ne poluora sobtil. E posats vos en segons q̄ es dit en lau/tre capitol.

Capitol .xxv. Poluora molt marauellossa qui fa estar lonch tēps la cara bella e blā/qua e fresca; e no trēca la ca/ra ne la rugua, e fala de molt bella color.

Prenets mige liura de blanch ō formēt e blāc de auena e de dregon/tina, de cascu .ij. ōz.; he * vna [f. 164 v.]
liura de blanch de tigraron, e vn poch ō camfora, e mige ōz. de reel de vicella seca e atres/tant ō perles; e bel crestal cre/mat, e de coral blanch, ō cascu mige ōz.; e de vidre picat, vn quart dunza; e vna onsa ō mar/bre, e atrestant ō guix clar cre/mat. Feta poluora de tot e pe/ssada per prim drap ō li, posats vos ne segōs que desus es dit. Pero, si vntar volets apres la cara dun poch de balsem, tin/draus la cara tostemps joua e de bella color, que nous pora envair ne ruguar.

Capitol .xxvj. Com fa/rets los blanchs; e primer a/quel de la dregontina.

Prenets reis de la dregō/tina ben leuada e be a/perellada, e picada ōs/

trempats la ab aygа, e colats le ab vn bel drap de li. Puys tornats la mes picar e destrē// par e colar tāt cō traer ne pus// cats del such ab aygua. Puys colats aquella coladura altre veguada, e estigua al sol tro q̄ sia reseguda, e gitats ne aque// lla aygua e metets ni daltre, e destrempats ho axi. E fets ho .x. dies, e axis munda laygua es denege, al mati e al vespre, tro que sia bel; puys colats la fort en la darera aygua he le// xats la be asegurar.

Capitol .xxvij. Cō fa// rets blanc de forment.

Prenets forment blāch si auer ne podets, e bē pi// cat e bē molt e destrē// pat ab aygua sia colat be ab vn drap ō li, menāt fort aquel ētre les mans; e apres, colat axi cō desus es dit, secats lo be.

Capitol .xxviij. Cō fa// rets blanch de marbre. *

[f. 165] Prenets vna losa de mar// bre blanch be leuada e deneyada; e ayats vn molodor del matex e ab aquel esmolats lo fort, e giten hi ay// gua menats be lo molodor so// bre la lossa, e laygua quey gi// tarets gitats ley apoc apoc. E aquella aygua que dequis fa// ra blanqua fets la degotar en vna bella escudella de terre. E posats ho al sol axi com dels altres. Aquest blanch es bo p si asclerir la cara e a ferla molt neta, majorment cō es mesclat ab altre qui daso matex vall.

Capitol .xxviiij. Cō fa// rets lo blanch de les reels.

Prenets ruda, e orcelle, e de albeons, sigayro, dragoncina, lyris e co// gōbre saluatge; totes estes rels fresques, ben leuades e bē ne// tes, fets les picar, ben destrē// par ab aygua e colar e espēbre be ab vn bel drap. E puys esti// gua al sol, e com sera reseguts gitats ne laygua e metets ni daltre. E en axi fets o per .v. o .vj. dies; e feu dues vagua// des lo dia mudar laygua. E puys metets hi aygua ros dues vaguades, e altres dues let de somera. E lo darer dia destrē// pats ab lo blanch cāfora, gua// lart, puys sequats lo e asaho// nats lo cō altre blāch. E quāt vossen volrets possar, destrem// pats lo ab aygua ros o ab al// tre aygua.

Capitol .xxx. Com da// uets escurar la cara ans dels esclaridors quey volrets metre.

Pero mēbreus que, tota ora quey volrets metre esclaridor o alguna de

les dites poluores, vos escu/
rets be cus leuets be la cara
abans; puys destrẽpats la pol/
uora ab aygua ẽtre les mans,
e puys pesats be les mans per
la cara o per la on la posarets,
e lexats la estar vn poch per so
[5 v.] que be * si prẽgua. E puys le/
uats la be ab drap de li qui no
sia aspre.

Capitol .xxxj. Com fa/

rets vna mel per escurar la ca/
ra, lo qual leua pãys e pigues
e barbs tant, que no parexen
guayre, e fan la cara de molt
bella color.

Prenets vna liura de be/
lla mel be clara, e bo/
lits la be en aygua; e
escumats la. Puys prenets de
bel armoniach, ab vn poc de
mel, en vna closca dou, e mes/
clats ho. E puys prenets vn
poch ō sanabre blanc, e ō gin/
gebre, e de pebre, e de sal ge/
ma, guix clar, coral blāc, cres/
tal, diadegrant, blanch duna
pedra qui a nō jaspis, borax,
litarge, dargent dun blancs de
marbre, porsellanes, marbre
glassa. E fets poluora de totes
les cosses que porets, e laitra
cossa ab la mel, e hira tot mes/
clat ab la mel. Puys mesclats
hi vn poch de such ō rel ō dre/
gōtina colat, e such de siguay/
ron; e vn poc ō suc ō seba blā/
qua. E lexats o tot ensemps
trẽpar ab mel tot vn dia e vna
nit. E en altre dia bolits ho vn
poc sobrel caliu, menant ades
ades. E cō o volrets leuar del
foc, metets hi vn poc de sefra
primerament destrẽpat ab mel.
E cō sera tot fet e be mesclat,
estoyats ho. E com entrarets
al bany, vntats vos daquella
mel la cara el cors, e suats be
ab el. E com ne volrets axir,
leuats vos be ab aygua o ab
escuma ō blanchs dous. E au/
rets lo cors e la cara blanc e
net. E si molt hi suats, desser
vossa totes rugues ō que sien.

Capitol .xxxij. Altre

manera per fer la dita hobre.

Prenets raels de figuera
cabre, trãcades menut,
e metets les ẽ vna olla
noua qui segua pla, e sobre aso
metets atrestant de ros de ve/
xel * de vin blanch; apres ma/ [f. 166]
teu de les rels altres dites, e
puys vn poch de poluora dor/
piment, e desus del ros. E axi
ffets ō aquesta olla tro que sia
plena. E puys tẽquats la e se/
gellats la be ab pasta dordi he
ab argila, e estigua tãt al fforn
tro que sia cremat tot so qui
es dins. E puys treyts ho del
fforn e descobrits la, e possats
la en loch ffre[s]ch e a la sa/
rena, per .iij. nits, e tornera
mol. Apres mesclats hi ō bela
mel bolida, e vn poc de camf/

fora e de borax. E vntats vos ne la cara axi com es dit. En aquesta manera se leuen panys grosos he sotils, e pigues ve// lles e nouelles, barbs grãs he pochs, de la cara; e ffã la blã// ca he clara e colorada.

Capitol .xxxiij. Cõ fa// rets ò gran color tornar poca.

Picats ffort les raels ffresques ò siguayrons e vn poc ò litarge e cã// ffora; e mesclats ho tot ab ho// li en q̃ sia cuyta escorse de sa// huch; e puys metets hi argent viu, e ffets vnguent de tot aso. Untats ne danits la cara, puys rentats la ab aygua calda. E mesclats la poluora del litarge ab such ò galina ho doca, o ab such de ceruo, o ab oli ò ame// lles amares. E posats hi les a// [f. 166 v.] melles * amars ffort picades he destrempades ab vinagre.

Capitol .xxxiiij. Cõ po// rets ffer que ab los sclaridors aureu prou color.

Porets crexer la color ay// tant com volrets, ane// dint ò la reyl de la vi// xella als esclerídors.

Capitol .xxxv. Cõ po// rets ffer collor vermella.

Prenets vn poc ò bel bre// sil, e ffeta poluora des// trempats lo ab aygua ros, e matets hi vn poc ò alũ. E en aquella tintura matets ò bel coto blãch, e lexats ho es// tar vna nit e vn dia. Puys ce// quats lo al sol, e, si es be ver// mel, estoyats lo, sino tornats lo tãt è la dita tintura tro q̃ sia be vermel. E al mati, cõ aurets ffeta bela la cara e be escura// da, ãs q̃us posets lo esclerídor, mullats vn poc ò coto ò aquel, e posats vn poc ò la dita color. E apres metets lesclerídor.

Capitol .xxxvj. Cõ la// uarets ò la cara o daltra part blauura ques ffa p colp o sãch mesclada. * [f. 1

Prẽets cleda vledana .ij. õz.; nitre e sabo ffran// ces, de cascu .j. õz.; e tot pestat ab vinagre, posats ho sobre la bleuura, e tanits ho vna estona; puys leuats ho ab aygua calda. E è aso matex val ffessa pastada ab mel, o ver// mels dous ab mel.

Capitol .xxxvij. Ultra manera per aso matex, e leua ò la cara taqes e torna aquells en color ffort neta e ffresca.

Prenets seba, e carnus, e siurõs vermels, e re// els de varcisti, e drego//

tina, de cascu .j. ōn.; blanch de ffoiment, mige ōz. Picats ho tot e pestats ho ab blāchs dous, e ffets ne trosets a guisa ō carnus, e secats ho al sol. E com naurets obs, posats ne en la cara ho en la blauura, ab aygua ros ho ab altra aygua, e stiguey per vna hora. E puys leuats vos ab aygua ros ho ab aygua de sagon.

Capitol .xxxviij. Com porets ēbalir la boca e les geniues.

Prenets mel cuyta e escumada, e mesclada ab ella suc de ruda e ō cogombre amar, e suc de canya, e aygua ros, de cascu ꝑ agual, e la mel sia la maytat ō tot. E cobets ho ensēps vn poc. Puys * colats ho, e estoyats ho ē vn pot de vidre. E cō vos volrets posar, posarnets la nit en la boca ho ē la cara. E al mati leuats vos ab aygua ō segō. E aurets la boca e la cara de bela colloz.

7 v.]

Capitol .xxxviiij. Com podets emblanquir les dens e encarnar les geniues, e refermar e sanar aquelles ō tot mal que hi sia.

Prenets canyella, e girofle, e gingebre, e mastec, e roses, e alum, e aristolegia rodona, e ō la fflor qui cau al magraner, e escorxe de magranes, e hos de datils e doliues, e ensens, e sanc de drego, e sal armoniac, e ffen; ō cascu vna mala ho diner pesāt; e del pex cranc; e ffets ne poluora e ffregats vos ne les dēs. E si en les geniues auia cancer ho algun mal, leuats les primeramēt ab vinagre hon aya bolit fflor ō magranes e hos de oliues, o ab vinagre ē mell. Puys ffregats les be ab poluora de lum e de mastec e de ensens.

Capitol .xxxx. Altra bona poluora per enblanquir les dents. *

[f. 168]

Prenets hos de sipia, e marbre blāc, e aloffies, e trula vermella, e banya de seruo, e alum ō ploma, e hos de datils, e hos de oliues, e de mirabolans. Aquets cremats ō cascu .iij. dragmes, e ffets ne poluora, segōs queus auem dit.

Capitol .xxxxj. Altra poluora molt bona a doloz de dents qui ue per ffredoz.

Prēets jocretus, .ij. ōz.; e pebre, .j. ōz.; e nitre, e sal ō Cardona, e caparas, e sament de mostala, ō cascu .j. ōz. e mige; e ffets de

tot poluora. E ffregats vos les dēs, el paladar, e les geniues, e axir na la ffleuma molta; e tanits be huberta la boca, e dar vos ha ramey a la dolor.

Capitol .xxxxij. Qui parla ō altre lauament qui es ffort bo.

Prenets ffulles ō lantrisita bolides en vin blāc; e ō aquel vin calēt qus leuets les dents, o quel tēgats en la boca vna bona estona.

[f. 168 v.] * Capitol .xxxxiij. Qui parla de altre leuament qui es ffort bo a les dens.

Si vols ffer altre lauamēt qui es ffort bo a les dēs, prenets comu cerui e estepa les sues raels bolides en vi que sia ffi. E del vi leuats la boca.

Capitol .xxxxiiij. Pol uora per alcoffollar los vlls.

Prenets agrimoni leuat he secat, .v. dragmes; e perles, vna dragme; e almesc, e camffora, de cascu .iij. grans; e ffum de encens, e mastec, e de gomarabica, de cascu .ij. dragmes; e plom cremat, .j. dragma; culit ē vn basi es ffeta poluora. Posats ne als vuylls.

Capitol .xxxxv. Cō podets leuar vermellor dels vls, e toire dels tota grocea, e tolra la sanch, e porgar qalques plagues e postemes.

Prēets roses ffresqs, .lxx. dragmes; e mastec leuat e cremat, .xxiiij. drag*mes; e saffra, .vj. dragmes; e hopi, .iij. dragmes; e ā timonia, .ij. dragmes; vert aram, batedura de arā, espich, de cascu .v. dragmes; suc de saladonia, mige ōz. Sia ffet a guisa de lenties, ab suc de ffanoll, o ab aygua ros, o ab let de ffēbre; e posats ne als vlls a mati he a vespre. [f. 16

Capitol .xxxxvj. Com podets leuar del vētre ralles o taques ques ffā algunes vegades p prēyats e p altres cosses.

Prenets seu ō molto qui sia bel, e ben blanc, e leuat be .vij. ho .viij. vegades en aygua ffreda; e ayats escuma de blanchs dous batuts ab aygua ffreda, e meslats ho ffort ab lo seu menayant entre les mans; e vn poc de mantega; e puys metets hi en apres poluora de encens, e de mastech, e de glase; e axi pastats ho tant ffins ques pasta be. E de aso vntats lo vētre com vos cuguarets. E aso matex es bo a rugues ō la cara.

Capitol .xxxxvij. Com

podets ffer enguent a lauar ō
les mans tota espzura e retre
[.09 v.] aquelles blanes e lisses. *

Prenets vn seruel ō porc,
e matets lo en vna ca/
sola neta ab vin blāch,
tant com ne cabza en la casola
sobze lo dit ceruel; e matets hi
mige poma, ffeta a trossets, e
vn poc de saguon. E quant se/
ra ben cuyt, ffets na coladura
ab vn drap, e estoyats so quen
axira. E quant naurets obs,
vntats vos les mans al vespze
del dit alguent, e matets ni be,
e apzes enbolcats les mans en
algun drap, e matets vos hi
guants. Perho sien abans es/
curades en aygua ē que ayats
bolit seguon ab ffigues e ab
ploma de col de capo ho ō gua/
lines negres. E quant vendra
al mati, leuats vos les mans
ab la dita aygua, sens ffregu/
arles, ab les dites cosses; e ab
grans de rehims blanchs ffre/
gats vos les mans e scleffats
vos sobze elles los dits grans,
e no les vos axuguets de tot
del most, mas lexats les axu/
guar per si matexes. E lexar
vos ha les mans blanes e lis/
ses, e blanques, e ffort clares.

Capitol .xxxxviij. Per

ffembze qui vol estrēyer sa na/
tura.

Prenets mirra ffresca, la
ma plena; e .vij. gua/
les; e cals; ffets ho bo/
llir ensemps ay aygua; e de a/
quella aygua lauau la natura,
e semblara sia poncella.

*Capitol .xxxxviiij. Per [f. 170]

ffer petites e dures e redones
les mamelles.

Si volets ffer petites, du/
res e redones les ma/
melles, prenets argila
ab vin blanc ffi e ffort, e ffets
ne enpastre; e posats loy ō so/
bze les mamelles.

Capitol .L. Per ffer la

boca ben olent.

Prenets e mestegau per
lo mati sament dapi, e
dar vos ha bona odor.
En aso matex, canyella en de/
yu mesteguada dona bōa odor
a la boca. (Ø mastegats tant
beniuhi quant vn siuro; es co/
sa molt prouada.)

Capitol .Lj. Si ale vos

put.

Si ale vos put, prenets lo
poliol e picats lo be e
destrempats lo ab vin
blanc; e apzes dinar beuets ne
vn got, e al vespze altre. E cō/
tinuats ho .viij. jorns, e guo/
rirets.

Capitol .Liij. Per ffer les dens blanques.

Prin encens, vna ōz.; e mastec. vna ōz.; e sanc ō dreguo, vna ōz.; e escorxa de bugia, vna ōz.; e coral vermel, vna ōz.; e spich nardi, mige ōz.; e * escorxe de rel de noguer, mige ōz.; e canyella, vna ōz.; e clauels, mige ōz.; e pebre comi, vn quart de ōz.; e mige liura delum ō roca cuyt; e vna liura de ros de bota, e estuc de sipia, .ij. ōz.; item, reyola vermella, cuyta e poluorizada, tanta canditat com totes les altres poluores ōsus dites totes justades. E tot sia ben molt e pessat per sedas espes de serres. E apres pēdreu mel, tanta quanditat quant es lo doble de totes les sobre dites poluores, e ffer leu bolir e ben escumar. E apres que aya bolit, leuar leu del ffoc. E pdut que aya lo buyl mesclar ieu totes les sobre dites poluores, e matreu ho en vn pot de vidre. [f. 170 v.]

Capitol .Liij. A dona qui souent se affolla.

A dona qui souent se affolla prin los brots de la romaguera. e piāls e traune lo suc; e donē a beura cascun mati, tro sien complits .viiij. matins, a la dona, e cascun mati en canditat de .viiij. didals plēs; e serali molt profñtos.

Capitol.Liiij.Qui parla mes auant de dona qui souent se affolla.

Prin coral blāc e vermel, e de consolda * maior e manor lo such picat ne trau, e destempriey los dits corals; e despuys donen a beura a la dona qui lo dit mal aura; e sopte gora. [f. 17

Capitol .Lv. A fembra qui no aya de son temps.

Prin altimira e fe la coura en aygua; e beu de aquella aygua tan calda com la pusques soffarir; e perfumet la natura ab ō la dita altimira ab brases ō carbo. De continent aura de sa flor.

Capitol .Lvj. A dona qui a la criatura morta dins lo cors.

Prin lisop e dalin a beura ab aygua calda, e gitera la criatura si es morta o podrida encontinent. E aso es prouat.

Capitol .Lvij. Per fer cobrar let a fembre.

Prin lo cristayll e piquel ē vn net morter ō coura, e fē poluora; e dallin a beura ab de bon vin, a vespre e a mati continuament .iii. jorns, o tro la let li sia tornada. E garira sobte.

Capitol .Lviij. A fembre qui a mal ē les mamelles.

Prin lo malenbi blanch, e pical, e mescley segi de porch; e fen vn empastre, e posel sobre lo mal. E si aso noy val prin femta calda ō ouelles, e posalali dessus. E si aso noy ual prin la granota
I v.] e picala * e mescla ho ab sagi vell de porch, e posalin dessus les mamelles, e guarra.

Capitol .Lviiij. A dona qui no pot auer la criatura, escriu aquest breu, e posaloy al coll, e delliurera.

Qui dicunt mi exmanite vsque ad fundamētum in ea leo peperit leonē, Anna peperit santam Mariam, Maria peperit Xpm., infās exi foras, Xpūs clamauit ab eo. O gloriosa filla de Joacchim, eu filia et dnā engendrada de pietat de Josep, et a Jhu Xst conatu fou Xpus. Siali posat al coll; e guardet que nol li pos sino quant sera mester.

Capitol .Lx. De dolor de cap, axi domens com de dones.

A persona qui aya mal o dolor de cap, prin mig limo e coulo en aygua; e cō sia cuyt lauetē lo cap, he guoras ne de continent. ¶ Per la dita dolor: A persona qui aya dolor de cap, prin lo fel ō la lebre, e atrestanta de mell, e mesclaho be, e puys vnteten lo frōt e les temples, e leuarta la dolor. E aso es precios vnguēt. ¶ Per la dita dolor: A persona qui a dolor de cap, prin la fulla e los brots de la ruda, e
picau o * tot be; puys mit hi [f. 172]
mige ōz. doli uell, e destempra ho tot ensemps; e de aquell such vntatē les temples, e les barres e lo coll; e sia vn poch tebeu; e leuar na la dolor. ¶ Per la dita dolor: A persona qui aia dolor ō cap, prin o beu en deju .iij. fulles ō pulioll ab de bon vin blanch; e guarras ō continent. ¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui aia dolor ō cap, prenets vna erba qui sapella nuu de mila, e traune lo such. La dita erba semble rahin. Puys prin .iij. ōz. de vinagra, e mesclats ho tot e colats ho; e apres vntats vosen los polsos, e gorets. ¶ Per la dita dolor: A persona qui aia dolor ō cap, prin les cimes dels brots del salzer, e coules tant

tro q̃ tornen a les dues parts, e tebeu fexeten lo cap els pits, e guarras. ¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui aia dolor ò cap, prin lo pollol, ruxat ab vinagre, e beune; e guoiras. [f. 172 v.] Empero fa a cõtinuar. * ¶ Per allo matex per la dita dolor: A persona qui aia dolor al cap, prin fulla doliuera e de romaní, e picales; e dequell fuch vntatẽ lo cap e los polsos; e pessar ta la dolor, laxãta. ¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui aia dolor al cap, prin lo fuch del poiro, les tres parts de mel calda, e sia mes per lo nas e per les orelles; e seras gorit ẽ breu. ¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui aia dolor ò cap, prin ruda, e exens, e donzell, e edra; e picau ho tot ensemps; apres aiats clara de .ij. o ò .iij. ous e posats ho tot en vn drap de lin e fexats vos ẽ lo front; e sarets sobte guarit. ¶ Per la dita dolor ò cap: A persona qui aia dolor ò cap, prin grans de pinyols de presechs, e picals, e mesclels ab oli rosat; e de tot vntaten lo front, e tolrat la dolor formẽt. ¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui aia dolor de cap, prin cendre de cerments, e fen lexiu, he mit hi api, e mena lo; feu tot be bolir, e leuet del dit lexiu lo cap; e guaras. (¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui tingue dolor ẽ lo cap y specialment en lo seruel, prin quant volras sopar vna oleta ò vn diner y posala al foc ab vna scudella dayga, y fes la bolir, y met y sal, per manera que sie prenelet de sal, y apres pren mala doli, o ata coneguda ab vna scudella, y scalda lo dit oli ab la dita aygua sal, y tan calt com o poras comportar beuras quant volras sopar la dita aygua bolida ab lo dit oli; y apres sopa a ton apatit del que volras. Y aso faras de .viij. ẽ .viij. dies, ho de .xv. en .xv. dies. Y es tambe molt bo per ha persona qui no pot patir, y es cosa prouada.) * ¶ Per la [f. 1 dita dolor de cap: A persona qui aia dolor al cap, prin los ronyons del lop e piquels be, e puys prin sofre e oli e vi, e mesclau tot, e fen vnguent; e vntatẽ lo cap, e guaras. ¶ Per la dita dolor de cap: A persona qui aia dolor al cap, prin la forauia, e donzell, e plantatge, e ruda, e reell de saluia o ò la escorsa, aytant dun con daltre; en apres met hi vns .v. grans de pebre, e picats ho tot ensemps, e puys coga justat en aygua tant tro que torn al terç o mẽys. E daquest brou begua lo pacient mati e vespre .j. gubell ple que sia cominal; e guarra.

Capitol .Lxj. A dolor dulls e als ẽpedimẽts ò quells.

A persona qui aia dolor dulls, coets mig limo en aygua, e de quella aygua lauatē los vlls; he guarras sertament. ¶ Per la dita dolor dulls: A persona qui aia dolor dulls, prin vna magrana dolsa, e per vn petit forat, gra a gra, traune los grās, he piquels. E apres traune lo such, e colal en dos bells draps de lin, e tornal ē la scorsa; e apres prin .iij. grans densens poluoritzats, e metlos en aq̄ll such, e bulla en la scorsa; e posau * ho a la serena, e mateu hi .ij. brots de ruda; e puys de quell such met ne al pacient en los vlls al vespre vna gota o dues. E aso fe p .viij. jorns; e si om auia perduda la vista, ab aso hō la cobraria dins .viiij. jorns. Probatum est. ¶ Per la dita dolor dulls: A persona qui aia dolor dulls, prenets la ruda e banyats la en vin pur, que sia bo. E menjats la al[s] matins ē deju, e porguar vos ha lo cap, e lūyar vos ha la dolor, e aclarir vos ha la vista. ¶ Per la dita dolor dulls: A persona qui aia dolor duls, prin les closq̄s dels ous dels coloms, e leua les en .viiij. aygues, e fen poluora e gitaten en lull.

[f. 5 v.]

Capitol .Lxij. Si los vlls son lagrimosos.

A persona qui tingua los vlls lagrimosos, prin les raels del plantatge, e lauales que noy romangua terra, e picales ē vn morter de coura. Puys traune lo such colat ab drap de lin prim; e daquest such metesen lo pacient dues ores lo dia en los vlls, e guarra husant ho .viiij. jorns. (¶ Si los vls son lagrimosos y scaldats: A persona q tingue los vls scaldats, prin verdet y alū cramat, y mol ho tot per si, y apres prin vna canadeleta ō aygua ō font y metras y tan alum cramat quant poras penre ab vn diner per dos voltes y tant verdet quant poras pēdre ab lo dit diner vna volta; y ab vna ploma souinega de posarten, y sens dupte te adobara los vls y tels ēforti ra.) ¶ Per a lo matex, p a ulls lagrimosos: A psona qui tingua los ulls lagrimosos, prin la erba sana e la ginesta, * picales cascuna p si. Apres prin los suchs de cascuna, e meclals e vntatē los ulls, he guarras.

[f. 174]

Capitol .Lxiij. A tot cataracte de ulls.

A persona qui aia cataracta en ulls, prin de les violes blanques, e sament de raue, per agual .j. liura; armoniach, .iiij. ōz.; de

tot sia feta poluora, e mesclau ab balsẽ. E de aso vntaten los ulls mati e vespre, e sẽs dupta guarras. ¶ Per a lo matex, a tot ca[ta]racte de ulls: A persona qui aia ca[ta]racta ẽ ull, prin la fenta del corp, e lo fel ab mel mesclat, sobre la macula mes, pus spert o sana.

Capitol .Lxiiij. Als q̃ nos veen.

A persona qui nos veen, prin les orenetes nouelles quan son el niu e puyns los los ulls ab vna aguilla de coura en manera que sien orps, e fer lus a .j. senyal queis conegues; e apres .iij. dies, ells se veuran; e lauors prin los e tol los caps ab vn coltell que sia ō figuera; apres penjals en figuera, e dels caps fen poluora, e ab balsem mesclada posẽ sobre los ulls, e sanaras. ¶ Per a lo matex, als
[f. 174 v.] qui nos veen: * A persona qui nos veen, prin lo such del peucidani ab lo such del f[on]oll e ab de lli poluoritzat; tot aso mesclat e messa dins los ulls fa tornar la vista sens dubte.

Capitol .Lxv. A doloz dozelles e als empediments de aquelles.

A persona qui aia doloz dozelles, prin lo blãch del hou tebeu, he met lo dins la hozella; e tol la doloz. (¶ A persona qui aia doloz de orella, prin de la lana de nacia y posaten en les orelles y encontinẽt guaras; y es prouat.)

Capitol.Lxvj.A millorar loyr.

A persona qui no soya e a millorar li loir, prin lo such del celiandre e escalfal en vna clo[sque ō se]be, he tebeu gitel dins la orella.

Capitol .Lxvij. Al hō sort.

A persona qui sia sorda, prin lo fell del porch e mesclal ab let de fembre; e met ten en la hozella, he guarras.

Capitol.Lxviij.Per hō sort, per a doloz dozelles.

A persona qui sia sorda p doloz dozelles, prin lo fel del vadell poc, ab mel fus; e ben mesclat posats ne en les orelles, e guarras.

Capitol .Lxviiij. A bo//
[175] nidura dorelles. *

A persona qui aia boni//dura dorelles, prin les fulles dls porros e vn poc de vi; bulla tot ensemps; e daquell vin metesen en les ore//lles, e guarra.

Capitol .Lxx. Si algũa cosa vos cau dins les orelles.

A persona qui cau algu//na cosa dins les ore//lles, ffets estremudar lo pacient, e apres prin mante//ga e sagi ō hoqua e de gualina, e tot fus mit lin dins les ore//lles, e guarra.

Capitol .Lxxj. Si ētra alguna cucha en les orelles.

A persona qui entra al//guna cucha ē les ore//lles, prin lo sucḥ de la erba que a nom meculera, qui nex en locḥ daygua, e met ne ab lo dit dins la orella, e gua//rra. Prouat es.

Capitol .Lxxij. Del nas e dels empediments de aquell. E primeramēt a estancar sāchḥ quin hisque.

A persōa qui isqua sāchḥ del nas, prin ō la sāchḥ qui hix pel nas e escriu en la man dreta aquests noms, e guarra : ✠ onliuo ✠ aulso//na ✠ abea ✠ trasida ✠

Capitol .Lxxiij. A les busayes quis fā dins lo nas. * [f. 175 v.]

A persona quis fan dins lo nas busanyes, prin del seu calt, e continu//an ab lo dit mit ten dins lo nas ꝑ algūs dies, e guarras. Pro//uat es.

Capitol .Lxxiiij. A pu//dor de nas.

A persona qui puda lo nas, prin lo sucḥ ō la dragontina ab mel, he met ne al nas, e guarras.

Capitol .Lxxv. A fisto//la que sta dins lo nas.

A persona qui aia fistola dins lo nas, prin la clo//scha ōl ou quāt lo poll nes axit, e fen poluora; e de a//quella poluora bufant met ten pel nas, e guarras.

Capitol .Lxxvj. Per es//tencar sanch qui hix pel nas.

A persona qui hix sanch pel nas prin lo suc ōls porros e met ten en lo nas, e guarras. Per axo ma//tex : A persona qui hix sanch

pel nas, prin les fulles de les ortigues e picales, e ab lo suc e ab tot fes ne vna pinma de la vna orella tro alaltre, e guarras. Probatum est.

Capitol .Lxxvij. A cadarn.

A persõa qui ha cadarn, prin lo poliol florit, o, si non pots auer, ala del altre que no sia florit, ab ol
[f. 176] don*zell, e met ho en vn drap ō lin. E tiu al nas, e guarras. Probatum est.

Capitol .Lxxviij. A mẽjadura de nas e de qualseuol altre loch.

A persona qui a menjadura de nas o ō qualseuol altre loch, prin ō la saluia e met la dins vna olla noua, e fela bẽ coura. E quãt sera cuyta, calda posaula sobre la menjadura; e guarra.

Capitol .Lxxviiij. A menjadura de la boca, e dels empediments dequella.

A persona qui a menjadura en la boca, prin la sipia e met le ē vna olla a coura; secca, e fen poluora, e met ten en la boca si mal hi as; e seras guarit.

Capitol .Lxxx. A cremadura de boca e de les giniues.

A persona qui a cremadura ē la boca o ē les geniues, prin lo such ō la coll, mesclat ab mell, e guarguaritsal; e guarras.

Capitol .Lxxxj. A pudor de la boca.

A psona qui li put la boca, prin cō ōuras anar dormir, (prin) un glop de bon vinagre, he rentaten be la boca. ¶ Per allo matex: A persona qui li put la boca, prin e mastega mastech, e ab bō vin ensemps rentaten la boca; he guarras. (¶ A persona que li puda la boca, prengue quant vage a dormir vn gra de glasa ō mastech; ꝯ guara. Y es prouat.)

*Capitol .Lxxxij. Si les [f. 1
dents vos caen per podridura de geniues.

A persona qui cauhẽ les dens per podridura de gẽiues, prin: Rm, bui, 2 .j.; item mel, 2 .j.; coque bene tritum et pone; curabis.

Capitol .Lxxxiij. A dolor o infladura de geniues.

A persona qui ha dolor o
infladura de geniues,
prin camamilla e pica/
la e fen poluora; e apres cou
la ab vi tant tro que torn a la
meytat; e daquel brou lauaten
la boca, e seras guarrit.

Cap. .Lxxxiiij. A mal
dels labis e de la lengua.

A psona qui a mall al[s]
labis o en la lengua,
prin ō les oronetes ōls
nius, e coules en molsa; e po/
seten en los labis o en la len/
gua; e guarras.

Capitol.Lxxxv.Racep/
ta molt bona a tots los empe/
diments de la boca.

A persona qui a empedi/
ment en la boca, prin
Rm sucum morarum
satinorum esset melius ē q̄ in
rudis nascuntur pp .iiij. melle
pp .ij. coq̄. ad vaporem ignis
usque dū ad crestitudinē mellis
uenat, tūch adde nitra pp .ij.;
aluminis scisi ʒ .j. tunsa et cri/
bata admisces ⁊ gargaritzādo
utere.

Capitol .Lxxxvj. A do/
lor de dents e als empedimēts
177] de aquelles. *

A persona qui ha dolor ō
dens e als ēpediments
de aquelles, prin ayis
e ensens, blanc dous, e pebre;
tot sia ben picat e mesclat. E
poseu sobre la dent quet dol, e
guoras. ¶ Per axo matex: A
persona qui a dolor de dens,
prin lo suc de la seba, e sagi ō
gualines, e mescleu tot. E vn/
taten les dents e les geniues,
e guarras. ¶ Per axo matex:
A persona qui a dolor de dens,
prin lescorsa del morestuer, e
bulla ē bon vi ffort. Apres po/
sala en les dens, e reffermar
les ta, e guarras.

Cap.ol .Lxxxvij. A crāc
de les dents.

A persona qui aya crāch
en les dents, prin ce/
ledōia pastada ab lart
de porc vel; e, vntades les dēs
ab mel calda, posa de sobre lo
dit empastre de la celedonia e
del dit lart; e guarras.

Capitol .Lxxxviij. A les
dens guastades. * [f. 177 v.]

A persona qui tingua les
dēs gastades, prin ce/
ra noua, e assahonala
al ffoc, axi com sin dauies fer
candeles; e posala sobre les
dents, e guaras.

Capitol .Lxxxviiij. A calsar les dens.

A persona qui te descal/ lades les dens, prin la erba brotonega, e bu/ lla ab vinagre; e ab lo dit vi/ nagre lauaten la boca, e ffre/ gatē les dens a vespre e a ma/ ti, e guaras.

Capitol .Lxxxx. A ffer les dens blanques.

Si vols ffer les dens blā/ ques, prin fferina dordi, e mesclala ab vinagre ē manera quen ffaces pa. Apres posala sobre les brases en ma/ nera que sia cremat, e ffē pol/ uora. E ffreguaten les dens, e ffer les ta blanques. ¶ Per a/ xo matex, per enblanquir les dens : Si vols ffer les dens blanques, prin los ossos ō les vngles del porc, e cremeles, e ffen poluora Puys ffregaten
[f. 178] les dēs, e ffer les ta blāques.*

Capitol .Lxxxxj. Qui parla cō ffareu vna aygua molt preciosa e ffina.

Si vols ffer vna aygua molt preciosa e ffina, vos la ffareu axi : Primera/ ment vos pendreu .vj. liures ō aygua naffa ffina, e mateu dins la dita aygua vna oz. ō canye/ lla ffina e vna oz. de giroffle, tot molt; e estigua axi per .iij. dies, e cascun jorn sia bē ma/ neyat. Apres pēdreu vn alem/ bi b n net, e matreu dins vn sostre de roses, altre de ffloz ō torenger, e algūs brots ō mur/ ta tendre e de lorer; e axi om/ plireu lo alembi, de sostre en sostre, axi com es dit. E, com sera ple, pendreu mige liura ō la dita aygua, e escamparlaeu sobre les dites ffloz q̄ aureu me ses dins lo alembi. E axi destillareu vostre aygua, e sera molt ffina e preciossa.

Capitol .Lxxxxij. Qui parla com ffareu vn precios ē/ guent, molt apropiat a mal de cama hi a moltes altres cosses.

Si vols ffer vn enguent molt precios e apropiat a mal ō cama e a mol/ tes altres coses, lo qual se ffa axi, primeramēt pēdras * nous [f. 17
rāsies, .ij. ōz.; e pegua negre, .iij. ōz.; e sagi desselat ab ay/ gua .ij. ōz.; e mastech, mige ōz.; e blanch cruu, mige ōz.; e argent viu, mige ōz.; e oli ro/ ssat, .j. ōz.; e vinagre grech, mige ōz. Sia tot ffus e poluo/ ritzat, e ffet enguent liquit.

Capitol .Lxxxxiij. Per ffer vn perffum molt merauel/ llos.

Si vols ffer vn perffum molt merauellos e pre/ſios, tu pẽdras guoma dreguant, .ij. õz., e ſia remu/llada dos dies ab aygues ffi/nes; e benyuhi, mige liura; e almeſch, vna draume; e ãbre, vna drauũa; e eſtorach, .ij. oz.; e ſia be molt. E puys pendras vna poca de ſiueta; e com tot aſo ſia preſt, tot ho peſteras. E com ſia peſtat be, ab vn ca/nyo õ canya ho ab ſo quet vol/ras, que ſia ben lis, tu ho ple/neras, liſtant, liſtant, ffins que tu conexeras que romangua õ bona gruxa. E com ho auras aplenat, auras vn guauinet, e ffer nas tellades; e com nau/ras ffetes tellades, aredonir les has en ffoꝛma de panets, axi ffets cõ mig cruat. E quãt ne volras perffumar, pendras õls panets, he ffer nas troſets, e axi lanſar nas ſobre lo breſ/quet, e perffũeras ſo quet vol/ras. E ſi panets ne volras ffer,
179] en lo peſtar metras lo * terç õ carbo de ſalſer, e ffer nas los dits panhets.

[Fi.]

Thesaurus pauperum

(Manuscrit de Valencia)

PC
3937
T76
1917

Trotula de mestre Johan

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY